

WWW LIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО, СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ
И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 3 Година 53	Редакциони одбор: Лушан С. Николајевић, Богдан Крекић, Павле Кара-Радовановић Уредник: Слободан Ж. Видаковић	Март 1935 године
---------------------	---	---------------------

Март 1935

Финансијска срејсјива за подизање Београда — Д-р Милорад Станојевић, начелник министарства у пенз., већник града Београда, стр. 141

Проблем незапослености у Београду — Богдан Крекић, већник града Београда стр. 148

Београдски железнички чвор — Арх. урб. Драгомир М. Поповић, стр. 156

За хиџјенско уређење наше пресјонице (I опшће напомене) — Др. Богољуб Константиновић, шеф одеље. Централног хиџјенског завода, стр. 164

Однос између заразних болести и сјанова — Др. Србислав Љ. Ђонић, лекар за епидемиолошку службу Отсека јавне хиџјене града Београда, стр. 167

Од српског до југословенског Београда — Аритон Михајловић, новинар, стр. 170

ПОЛИТИЧКИ ЖИВОТ БЕОГРАДА:

Изборни проглас Краљевске Владе г. Богољуба Јевшића југословенском народу, стр. 175

Прејсјавници носиоца земаљске кандидатске листе г. Богољуба Јевшића, стр. 177

КОМУНАЛНА ХРОНИКА:

Дискусија о буџету Градског поглаварсјива за 1935/36 год., стр. . 178

СОЦИЈАЛНА ХРОНИКА:

Посејша проф. др. Пејра Зенкла граду Београду, стр. 197

ЗДРАВСТВЕНА ХРОНИКА:

Нови дезинфекциони завод — стр. 200

КОМУНАЛНЕ ВЕСТИ, стр. 202

Слика на корицама: Палаја Минисјарсјива финансија

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Београдске општинске новине” излазе једанпут месечно као часопис за комунално-социјални, привредни и културни живот Београда и једанпут недељно (сваког четвртка) као службени недељни лист Градског поглаварства града Београда.

Пратплата на оба издања износи укупно:

за годину дана 150 динара.

за пола године 80 динара.

Претплата се прима само на оба издања. Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.

Уредништво се налази у ул. Косовској бр. 39/IV. Телефон 26-242.

Администрација се налази у улици Узун Мирковој бр. 1/II. Телефон 23-331.

Рукописи се не враћају.

Др. Милорад Станојевић,
начелник Министарства у пенз., већник града Београда

Финансиска сретства за подизање Београда

Целокупан народни доходак произилази из земље, капитала и рада. Принос од рада је *надница*, од капитала зове се *добит* или *интерес* а од земље зове се *земљишна рента*. Земљишна рента је принос који једно земљиште даје без улагања рада и капитала, односно по одбитку оба ова елемента, ако су исти уложени. Ова подела се мора чинити и у том случају, кад се сва три момента или два од њих налазе у истим рукама. Из овог привредног односа тј. поделе народног доходака произилази цело социјално питање данашњице. Ако је овај однос правичан и здрав, онда је и цело социјално питање постављено на чврсте основе, одн. ако је подела овога народног доходака неправична онда је социјално питање дотичне земље неправично и болесно. У овом последњем случају морају се чинити велике жртве за решење овога питања.

I

Нас се овде тиче питање Београда. Зато ћемо се задржати мало на посматрању његовог развића за ових последњих сто година. Шта видимо? По ослобођењу од Турака Београд је био важна тврђава и за одбрану и напад, као што је то и пре тога био. Ко је био његов господар, владао је целим подручјем, које се налази у сливу Саве, Дунава, Мораве, Тисе и Драве и због тога су и биле тако дуге, страшне и упорне борбе око Београда. Током векова турске владавине и одмах по ослобођењу, Београд није имао никакве друге вредности сем војничке, чију су вредност у том погледу још и Римљани знали да цене. После учвршћивања наше националне државе, важност Београда постаје многострана. Док је његова војничка важност све више опадала и његов значај као војничке тврђаве све више се губио, дотле је његов значај као привредног, културног, саобраћајног и политичког средишта, како за Западну Европу тако и за ближи Исток, све више растао. Становништво је било ретко насељено и сем оно мало насеља на Дунавској падини — Турско насеље — и на Савској падини — Српско насеље, — сва остала површина

данашњега Београда била је празна и ненасељена. Цело то земљиште било је под ливадама, пашњацима, њивама и шумом. Шта више још и после рата 1919, 1920, 1921 и 1922 године, дакле пре десет до петнаест година, многа данашња лепа насеља, која имају асфалтне улице, водовод, канализацију, електрику и спојена су са центром вароши саобраћајним сретствима, била су испасишта стокe или су била превртана плугом. Наши ратници, вративши се после демобилизације својим кућама, нашли су се пред многим тешкоћама материјалне природе и били су приморани да ту земљу продају. Шпекуланти са земљом су је куповали на хектар, а парцелисану продавали на кв. метар. Један хектар такве земље купован је по 20.000; 30.000, највише 100.000 динара, што ће рећи, два, три, највише 10 динара по једном кв. метру, а продавали је по 10, 20 и 30 пута скупље. То је претстављало посао са зарадом од 1000% и преко тога. Г. Коста Главинић стари и дугогодишњи претседник Општине Београдске, наводи, да је 1889 године земљиште око данашње Хартвигове улице (Београдске) коштало 0,20 пара динарски 1 м² — и махом је било у општинским рукама¹⁾. На котежу Неимар земља је парцелисана и продавана по 40 до 60 динара 1 кв. м., а данас, када је Општина спровела водовод, електрично осветлење и асфалтирала улице, један кв. метар кошта минимум 300.— динара, па се пење и до 500.— динара. Пошто је, пак, парцелациона банка купила од првобитних сопственика непознато нам је. На данашњем котежу „Неимар“ још 1922 и 1923 године могле су се видети овце и говеда, како мирно пасу као на некој удаљеној планинској падини или на суватима Копачника. Кроз средину котежа, самим потоком, Општина подиже главни канализациони колектор и по свршеном послу дотична имања, везана одводним каналима, скочиће још више у вредности. Такво скакање вредности имања није везано ни за рад, ни за капитал дотичних сопственика, већ искључиво за рад и капитал који је Општина,

1) „Правда“ 10 фебруара 1935 год. бр. 10876.

наша заједница, у то земљиште уложила. Шта да кажемо о „Дедињу”, где је парцелациона банка продавала плацеве по 50 до 75 динара (а она га платила највише по 10 динара), а чим је почео да се подиже Краљев двор, имања су почела нагло да скачу у вредности, тако да данас после лепо изграђених путева, спровођења водовода и електрике ово наше лепо предграђе добило је толико у вредности, да се данас ретко може купити који плац испод 300 до 400 динара по 1 кр. м. То имање је дотична парцелациона банка купила као обрадиво земљиште и на њему је још до 1924 године кукуруз и пшеница сејана. Давно је прошло за Београд време, када је Кнез Милош натеривао батином људе, да око данашњих Теразија и око хотел „Лондона” плотовима и проштацима заграђују слободно земљиште, још ни од кога не заузето. Земља је била слободна, није коштала ништа, само је требало уложити рад и „капитал”, да се исто најпримитивнијим сретствима загради и на тај начин формирају „улице”. Причали су старији људи да је један сељак-досељеник у једном селу код Смедерева трампио 5 хектара ораће земље за један добар пиштољ, и при томе су се људи у селу смејали овоме другом, што се преварио те дао тако добар пиштољ за земљу крај толиких других слободних површина.

Насељавањем, радом и улагањем капитала земља је све више скакала у вредности. У великим градским насељима вредност земљишта скаче првенствено услед ђустој насељавања и услед уложеног рада и капитала, који заједница одн. оштина у то земљиште улаже. Земљиште на „Дедињу” једва је издржавало своје раније сопственике и једва је исхранивало њихову децу хлебом, и та цела површина пре продаје и парцелације, није вредела ни колико данас један једини плац од 2—3000 кв. м.. Лични рад и капитал, у колико га има, уложен је у зграде, у земљиште врло мало. Скакање вредности земљишта у Београду, као и код свих градова, није резултат никаквог личног успеха појединих сопственика, већ је резултат социјалног успеха заједнице. Пре сто и више година земљиште у Београду било је скоро без вредности, данас претставља огромну милијардерску вредност. Хвала Богу те је тако. То је доказ огромног и напорног рада неколико генерација. Несумњив доказ видног успеха једног младог, марљивог и напредног народа. Али при овом посматрању ми морамо имати пред очима (будућност нашег Београда. При овом посматрању треба имати у виду два момента: а) нагло скакање вредности имања (повишена вредност) услед социјалног заједничког рада свих становника и б) ренту, коју то земљиште даје односно у могућности је да даде.

II

Ми нажалост, не располажемо тачним подацима о скакању цена земљишта у Београду, као ни о целокупној вредности његовој, али се према ономе што смо горе навели, да наслутити, да је тај пораст цена огроман. Од обичног слободног заузимања земљишта (окупација) под Кнез-Милошем па до 1889 године, када се 1 кв. м. плаћао у околини „Славије” по 0,20 пд., да би се пред сам рат 1912 год. плаћао око 5 дин. по 1 кв. м., па до данас када се у тој околини плаћа 1000 и више динара по 1 кв. м., иако није велики размак у времену, необично је велика диферениција у вредности земљишта. Било би веома интересантно, када би се бар апроксимативно израчунале ове различите вредности целокупног земљишта у Београду, и то у три предратне периоде: 1830 године, 1890 године и 1912 године и две послератне периоде и то: 1920 године и 1935 године. Тиме бисмо добили извесне податке помоћу којих бисмо могли, упоредним прегледом, пратити привредни развој и напредак Београда. Из кретања цена земљишта може се читати и општи привредни и културни напредак једног градског насеља.

Да бисмо видели како расте привредни и културни напредак једног града, ми ћемо овде навести податке за Берлин¹⁾, који, и ако је то једно старо насеље лужичких Срба још из 10 века, је један нов град. Вредност целокупног земљишта града Берлина расла је овако:

1830 године	вредело је 17 милиона зл. марака;
1850 године	вредело је 45 милиона зл. марака;
1870 године	вредело је 623 милиона зл. марака;
1890 године	вредело је 2184 милиона зл. марака;
1910 године	вредело је 5000 милиона зл. марака;
1914 године	вредело је 6000 милиона зл. марака;

Тако исто је поучна историја једног плаца у центру Чикага, чија је вредност расла на следећи начин:

1830 године	вредело је 20 долара;
1840 године	вредело је 1500 долара;
1850 године	вредело је 17500 долара;
1860 године	вредело је 28000 долара;
1870 године	вредело је 120000 долара;
1880 године	вредело је 130000 долара;
1890 године	вредело је 900000 долара;
1894 године	вредело је 1,250000 долара.

¹⁾ Ове смо податке узели из Adolf Damaschke. „Aufgaben der Gemeindepolitik“ Jena 1920

Дакле, за 64 године вредност овог плаца порасла је, услед наглог насељавања и напорног рада друштва односно општине и државе, од 20 долара на 1,250.000 долара. У години 1830 могао се, вели Дамашке, купити овај плац за 13 обичних надница, док је после 64 године требало за исти рад 1000 година. Ако узмемо аналого томе један плац у Београду на Славији од 500 кв. м., који је 1889 године, према г. Главнићу, коштао 100 динара, тај исти плац тешко да би се могао данас добити за 5—600.000 динара, а то значи да му је вредност у року од 40 година, узимајући у обзир вредност данашњег новца, порасла 5—600 пута. Када је покојни Макензије, чије је име Општина београдска непижетно избрисала из именика београдских улица, парцелисао Грантовац и на истим парцелама подизао куће, продавао је плац и зграду по 3—7000 динара, а данас ти исти објекти рачунајући вредност новца у злату, вреде по 50—100.000 зл. динара.

Прираштај вредности земљишта у току времена несумњиво је огроман. Тај прираштај је дошао једним малим делом од личног рада и капитала сопственика, а у главном он је резултат заједничког-социјалног рада и капитала, било државног или комуналног, који су изградњом од стране Општине и државе уложени. Социјални рад и капитал који је изградњом железничких и паробродских линија, модерних улица и спровођењем канализације, водовода, трамваја итд., уложен, повишава у многу већој мери вредности дотичног земљишта, него што је количина уложеног приватног рада и капитала. Из тога фонда повећане вредности, који припада приватним сопственицима, треба да заједница — општина добије бар интерес од те повишене вредности, како би могла новом изградњом и новим улагањем капитала побољшати опште културне и санитетске прилике града, а тиме придонела и новом повишењу вредности земљишта. У томе лежи обострани интерес како приватних сопственика, тако и социјалне заједнице, која обухвата не само сопственике већ и остале становнике — несапственике земљишта. Ако услед изградње улице, канализације, водовода и спровођења трамваја једно имање скочи у вредности од, рецимо, 200.000.— динара на 250.000.— динара, онда је неопходно потребно да сопственик на повишену вредност од 50.000.— динара плаћа заједници бар један минимални интерес, како би заједница из тих сретстава могла предузети нове изградње и ново побољшавање прилика. Оно, што се од приватних сопственика у том виду одузме, враћа им се у виду новог повишавања вредности земљишта. Под нормалним околностима пораст вредности земљишта у једном граду је огроман, и ако се све новом и новом изградњом ствара посао и запослење огромних маса радника, онда је пораст вредности

земљишта скоро бескрајан. Београд је, због својих слабих финансиских сретстава, засад, дошао до крајње границе могућности даље изградње. Садашња финансиска сретства су му недовољна. Београд је на основу задужења добио нов интензиван живот, а сретства за подмирење и одржавање тога живота су остала екстензивна. Београд се изградио путем зајмова, али садашња финансиска сретства нису довољна да исплате и ту досадашњу изградњу његову, а већ о неким новим, већих размера, радовима не може бити ни речи. А да у Београду има много што-шта да се изграђује о томе нема сумње. Најзад, и одржавање Београда на садашњем нивоу изискује много новчаних сретстава.

Данас су, услед кризе, сви послови у застоју. Рада има мало, а треба да се ради много. Читаве војске неупослених падају као тежак камен на терет општине. Да се посао оживи могуће је само новим напорима. Боље је тај напор учинити и дати посла незапосленима, него их беспослене издржавати. Нерад је извор свију зала, а рад ствара и боље људе, и боље прилике. Није потребно истицати, од колике би користи био рад и упослење људи по опште културне, привредне и моралне интересе нашег народа и наше државе.

III

После овог момента прираштаја вредности земљишта у градовима, а специјално у Београду, треба да се позабавимо и другим моментом — земљишном рентом, која је у ствари саставни део оног првог и непосредно је зависна од њега. Земљишна рента је двојак: градска и сеоска. Основни појам земљишне ренте је онај принос, који једно земљиште даје само по себи, без икаквог улагања рада и капитала од стране сопственика. Кад се од општег приноса једног земљишта одбије уложени капитал у зграде, ограде, канале, дренажу и т. сл., као и рад самог сопственика и његових помагача, онда је онај преостатак, ако га има, чиста земљишна рента. По чувеном енглеском економисти Рикарду, земљишна рента се појављује:

1) при неједнакости плодности различитих земљишта тј. уколико је једно земљиште плодније даће и већу ренту;

2) при неједнакости близине до саобраћајних линија или већих потрошачких насеља и градова, и

3) при неједнакости уложених капитала у земљи тј. уколико је више капитала уложено у једно земљиште, даће, до извесне границе, и већу ренту.

То је општи појам Рикардове теорије о земљишној ренти, коју је он извео из теорије о подели добара а која је његова творевина. Пре њега је главно питање у политичкој економији било производња добара. Главна три

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

фактора производње добара су: природа, капитал и рад а из њих је Рикардо извео теорију о подели добара, при чему је природу узео као земљиште. Поседник земље добија земљишну ренту, имаца капитала вуче од свог уложеног капитала добит, а радник добија надницу. Кад се сва три елемента налазе у једним рукама, ипак се при посматрању мора оделито рачунати са њима.

Ми ћемо се овде задржати само на посматрању ренте. Из самог права сопствености над земљом непроистиче земљишна рента, већ она може да има свој извор или у *дарежљивости* природе, како су то економисти пре Рикарда сматрали, или у *социјално-привредним* односима друштва, како је то Рикардо мислио. Свакако да оба ова елемента играју значајну улогу при стварању земљишне ренте на селу. У градовима пак, у колико се тиче непосредног грађевинског терена пресудну улогу при стварању земљишне ренте играју социјално-привредни и културни односи. Стварањем саобраћајних сретстава, улица, канала, јавних надлештава, школа, цркава, паркова, болница, касарни ит. сл. видели смо да вредност свију земљишта, а нарочито оних из непосредне близине где се ти радови изводе, нагло скаче. Земљишна рента је изражена у висини цене земљишта, што ће рећи да је земљишна рента тог терена капитализована. Отварањем моста „Краља Александар I” који води из Београда за Земун, сва су имања у Београду и Земуну нешто у вредности добила, али она из непосредне близине нарочито су скочила. Потребне експроприације, које су за овај мост извршене, *плаћене су у пуној вредности*, а од оних других сопственика који се у непосредној близини налазе, а није их експроприација захватила, *није ништа најплаћено*. Чак и многа експроприсана имања, која при томе нису претрпела знатне редукције, имају данас већу вредност него пре спровеђења експроприације. Све је то ишло у корист појединаца, а плаћала је заједница. На левој обали Саве огроман иундациони терен претворен је, изградњом моста, у грађевински терен, и у колико је исти у приватним рукама његови сопственици ће имати огромне користи. За плаћање великих и скувих експроприација, као и за плаћање великих грађевинских и саобраћајних објеката, потребна су велика финансијска сретства. Држава и општина, које спроводе ове радове, морају да узму та сретства из *продуктивној капитал* и од *уста радне снаге*. Тиме се слама продуктивност наше привреде и отпорност и способност наше радне снаге, које треба да буду јаче и способније у конкурентној борби са страним капиталом и страном радном снагом. Не сме се дозволити да се исцрпљују *активни елементи* наше привреде за рачун једног посве *пасивној фактора* привреде као што је земљишна рента у градовима, јер

ће временом и њој запрети опасност, ако активни привредни живот буде смалаксао. Земљишна рента треба и може да буде резултат те активности привредних фактора, а не да их паразитски исцрпљује. Ко ће да плати земљишну ренту у градовима ако не развијена привреда — индустрија, занати и трговина, — и насељавање радничких маса запослених у привредном животу. Шта је једна велика варош без густо насељеног становништва? Једна обична пустиња која стоји као авет, једна лешина без живота. Нека се иселе сви становници из Београда, где је онда земљишна рента. Ње би нестало као мехура од сапуна. За то сматрам да је, такође, интерес имаоца земљишне ренте-сопственика земљишта у Београду, да жртвују један део њен за изградњу Београда и оживљавање привредне делатности у њему. Београд има необично повољне услове за привредно развиће. Његови природни услови су познати далеко и ван граница наше отаџбине, али су његови привредни и финансијски услови веома неповољни за један замашан економски просперитет.

Београд на десној обали Саве и Дунава са 14 квартава има прострства 8536 хектара, односно 85,360.000 м². На том простору има само 31.845 парцела као грађевинских плацева, што чини 2680 м² на један грађевински плац. Из тога се види да је Београд у својим ранијим границама веома ненасељен. Уз то су присаједињени Земун и Бежанија са својим огромним прострствима, те садашњи Београд има 18.796 хектара односно 187,960.000 м². Ако узмемо да Београд са Земуну и Бежанијом има 300.000 становника, онда на 1 хектару живе 16 становника. Срећа је да Београд нема густо насеље, и да данас, кад се ударају темељи изградњи Београда као модерног града, има довољно простора за хигијенска и спортска постројења, за изградњу паркова, шеталишта, игралишта, шума, башта и осталог што је неопходно за здравље, морал и удобан породичан живот његовог становништва. Али, да би се у Београду створило оно што нам у том погледу још недостаје, потребно је да општина и градско поглаварство узму политику располагања са земљиштем у своје руке. У том циљу се мора стриктно придржавати једног утврђеног плана, имајући стално пред очима циљ и изглед будућег, великог милиуноског Београда. Пред том политиком морају сви посебни, лични и ефемерни интереси појединаца „да се уклоне или се поклоне.” Земља у граду је битни услов живота једне културне заједнице. За извођење горе побројаних радова као и за сврхе изградње добрих, хигијенских и пространих школа, гимназија, соколана, судова, улица, путева и саобраћаја потребни су велики комплекси земљишта. За откуп потребних терена као и за извођење поменутих грађевин-

ских објеката потребна су велика финансијска сретства. Иста нам може дати само варошко земљиште. С тога је неопходно потребно да се уведе порез на земљишну ренту, који је најправичнији од свију могућих непосредних пореза, изузимајући пореза на луксус. Можда би то сад била велика жртва, али је неминовна. То би био наш дуг према нашим будућим генерацијама. Они, који се данас налазе на најважнијим положајима наших државних, друштвених и комуналних установа и на које пада тешка одговорност пред историјом и пред будућношћу, не смеју да живе о дану и комаду и да се старају само о подмирењу потреба текуће буџетске године, већ морају да се постарају за извођење једног дуго-годишњег планског рада. То би било од користи како за појединце, тако и за целину нашег Београда, па и наше државе и нације.

IV.

За извођење својих комуналних задатака Београдска општина треба да има, као и свако друго јавно тело, поред једногодишњег рачунског-плана-буџета, — још и један дугогодишњи финансијски план. Сви више-мање редовни послови предвиђају се буџетом, док сви дугорочни, по замаху и року трајања огромни радови морају бити обухваћени финансијским планом предвиђеног на дужи рок. Чувена руско-совјетска „пјатилетка“ — петогодишњи план — у ствари није ништа ново што није већ раније било познато јавним телима других држава. Ново је код „пјатилетке“ само замах предузетих послова и енергија којом је она извођена.

Ми ћемо се другом приликом позабавити кроз часопис Београда општим финансијским стањем Општине града Београда, а сад ћемо само да истакнемо овај главни момеат, како да се дође до финансијских сретстава за подизање Београда. Подизати и модерно и хигијенски изграђивати Београд значи имати један солидан привредни и грађевински план, и за ту сврху тачно предвидети сретства, да би се тај циљ могао постићи. У том циљу мора се плански поступити. За изградњу једног града потребно је имати, односно створити два фонда и то: а) регулациони фонд који и сад на папиру у Београду постоји б) грађевински фонд. Оба ова фонда морају бити материјално активна и уколико се из њих троши за изградњу Београда, увек морају нова сретства да притичу. Одкуда ће доћи та нова сретства за толико обиман рад и тако велике инвестиције? Из пореза на земљишну ренту.

Порез на земљишну ренту код нас не постоји. Порез на приход од земљишта или земљарина, како га наш „Закон о непосредним порезима“ од 1 јануара 1929 године назива, предвиђа се, да ће порез плаћати само

оно земљиште „које се пољопривредно искоришћује, или се као такво може искоришћавати“ (чл. 9.), а чл. 10 тач. 11 истог Закона да се „земљишта под зградом као и дворишта (окућнице) до 500 кв. м.“ ослобођавају од земљарине. Ова се одредба мора укинути, у колико се тиче „окућница“ у градским општинама. Уосталом цео смисао „земљарине“ је, (по овом закону, настројен на пољопривредна добра и на окућнице пољопривредника и сеоског становништва, а овај поетичан назив окућнице не може се применити на грађевинске плацеве и земљишта у Београду и другим напредним градовима. Овај порески термин „земљарина“ тј. порез на приход од земљишта нема никакве везе са порезом на земљишну ренту. Земљарина је порез на принос који једно пољопривредно добро даје, а порез на земљишну ренту у градовима произилази из повишавања вредности земљишта, која није резултат улагања рада и капитала сопственика, већ заједнице. Земљарина је порез на рад и капитал појединих сопственика, док је порез на земљишну ренту у ствари делимично враћање заједници социјалног рада и капитала уложеног у приватно земљиште. Ако је на пр. једно земљиште, услед изградње улица, канала, водовода, школа, болница итд. порасло од 100 хиљада динара, онда ови други 100 хиљада динара не припадају сопственику земљишта, већ заједници. Заједница одн. општина му их препушта да и њима рукује као својом имовином, са обавезом да на исту суму плаћа општини за грађевински фонд интерес од 2, 3%, или према потреби и више, како би она тим новцем могла предузети даље изградње и у другим улицама, и по осталим деловима града, те да би се цео град могао хармонично, лепо и хигијенски изградити. Спровођењем једног речног канала у предграђу Берлина, чија је изградња коштала 40 милиона зл. марака, вредност околних имања после те изградње порасла је за 400 милиона зл. марака. То значи, ако се од околних сопственика наплати одмах свих 40 милиона зл. марака уложених у изградњу тога канала, још увек има 360 милиона марака социјалног рада и капитала, који је дошао до изражаја у приватним имањима тих околних сопственика. Али тако исто, може се од тих сопственика ненаплатити тих 40 милиона, већ на целу суму од 400 милиона повишене вредности наплаћивати од 3 до 4% интереса за грађевински фонд, и са тим новцем предузимати друге радове за стварање нових вредности.

Овде нам се намеће питање, како бисмо ми практично најлакше дошли до опорезивања земљишне ренте у сврхе комуналне политике? Познато је, да је врло тешко утврђивати повишену вредност земљишта и моменте кад ова наступа, док је много лакше одредити и проценити вредност земљишта у-

опште, одн. вредност појединих грађевинских плацева и парцела. Ова би се процена имала у Београду спровести слично оној, коју врши државна Хипотекарна банка приликом додељивања хипотекарног кредита, а у веза са катастарским одељком Општине и судским земљишним књигама. Ова процена одн. ревизија промена у вредности, у колико би наступиле, имала би се вршити сваке треће или сваке пете године. Кад се утврди, рецимо, апсолутна вредност једнога плаца онда би се, под условом да земљишна рента износи 4%, израчунала укупна земљишна рента тога плаца, и на ту суму би се имало да удари проценат пореске стопе, колико је неопходно потребно. Један пример. Ако утврдимо да вредност једнога плаца износи 200 хиљада динара, онда би, рачунајући земљишну ренту 4%, укупна земљишна рента тога плаца износила 8 хиљада динара. Висина пореске стопе зависи од укупног финансиског ефекта, који се жели да постигне. Ми ћемо овде, примера ради, узети висину пореске стопе 5%. Значи да би горњи плац имао да плати годишње порез на земљишну ренту 400 динара. Ако би пак један плац вредео 2 милиона динара, порез на земљишну ренту износио би 4 хиљаде динара. Код једног пак плаца, који вреди 20.000 динара овај би порез износио 40 динара годишње. Тако би се имало да утврди за све плацеве у целом Београду, а из тога збира би се добио целокупан финансиски ефекат од овог пореза на земљишну ренту.

Ми, нажалост, немамо процену вредности земљишта у Београду, те према томе не бисмо могли да дамо тачне цифре укупно финансиског ефекта овог пореза за град Београд. Да бисмо ипак дали једну јасну слику овог снажног извора финансиских прихода за Београдску општину, ми ћемо се послужити просечним и приближним цифрама. Као што смо горе навели, укупна површина Београда, без Земуна и Бежаније, износи 8,536 хектара одн. 85,360.000 кв. метара. Ако пак узмемо, да је просечна вредност једног квадратног метра 200 динара, онда је вредност целокупне ове површине земљишта у Београду 17.072.000.000 дин. Укупна сума земљишне ренте, рачунајући по 4%, износила би динара, 682,880.000, а порески ефекат, узимајући пореску стопу 5%, износио би годишње 34,144,000 динара. Овај се порески ефекат може смањити, смањујући пореску стопу од 5% на 4 и 3%, а може се повишавати од 5% на више. Сем овог вештачког, чисто рачунског повишавања, овај се финансиски ефекат повишава и природним путем, не повишавајући нити пореску стопу нити стопу земљишне ренте, јер сама вредност плацева има тенденцију сталној скакања, нарочито уколико се дотични град јаче и интензивније изграђује и тиме више и насељава. Из овога неискрпног

резервоара имала би да притичу материјална сретства у регулациони и грађевински фонд из којих би се финансирани велики грађевински радови Општине београдске. Обилна изградња Београда повољно би утицала на даље скакање вредности имања, тако да би се грађанима-сопственицима имања у много већој мери враћало оно, што им се у виду порезе на земљишну ренту одузима. Земља је живи извор снаге и величине једнога народа. У њу уложити рад и капитал благотворна је ствар, јер ће она све то враћати стотруку. Градско земљиште је још у већој мери неисцрпан извор богатства, и оно има у себи животну снагу, да себе само обнавља и увеличава у вредности. Треба једном почети са овим и оваквим радом, па ће се добри и благотворни резултати показати. Можда ће прве две три године бити мало теже поднети ове нове терете, али ће се после тога осетити нови знаци побољшања.

* * *

Овом систему се може учинити приговор, да данас у овој ужасној кризи када су кирије страховито опале, када се тешко плаћају дужни ануитети Државној хипотекарној банци и, најзад, када је и сама вредност плацева у Београду делимично опала, да је у таквим приликама тешко реализовати овај порез. То је сасвим тачно, али је истовремено тачно и то, да се Београд расељава услед немања посла, да је привреда у њему замрла и да је услед тога слаба тражња дућана, магацина, зграда, за бирое и становање. Оживети привреду и радове, значи, задржати цео ток падања и постепено га упутити ка успону и напретку. Сви се добри и увиђавни привредници и социјални политичари слажу у томе, да се привредни живот и радови морају поново подстакнути и обновити. За то су потребна велика сретства. Из зајма је немогуће, јер, не само да данас није погодно време зајмовима, већ и за досадашње зајмове није лако наћи сретства за отплаћивање ануитета. О новим зајмовима и плаћању њихових ануитета из редовних досадашњих прихода Београдске општине, не може бити ни речи. Из редовних пак прихода не може се ни мислити на веће комуналне радове, јер су већ и редовни расходи тако велики и интензивни, да се редовним приходима врло тешко могу покрити. Данашње стање буџета Општине београдске је изражено у необично интензивним расходима и сасвим екстремним приходима. Рационарањем администрације и привредних предузећа Општине београдске може се постићи, да се редовним садашњим приходима покрију редовни расходи, али преко тога ништа више. Треба ли пред таквом дилемом стати и не радити ништа? Зар је боље чекати сигурну смрт без

Г. Ј. Протић, одговорио је да се по финансиским овлашћењима не може поунити ниједно празно место, да је то стање затечено и да се сад не може изменити.

О Дирекцији за социјално и здравствено старање говорио је члан социјалног одбора г. Д. Богдановић. Истичући значај социјалног старања у данашњим тешким приликама, г. Богдановић истиче потребу да се појединим установама, као што су Материнско удружење, дејча обданишта, Српској мајци и Друштву ђачких склоништа не смањују помоћи које су имали у прошлом буџету. Нарочито се г. Богдановић заузимао да се омогући довршење зграде дејчег прихватилишта, која је већ под кровом и молио да се унесе у финансиска овлашћења један члан, да се општина може задужити 2 милиона динара за довршење ове зграде.

Г. М. Благојевић молио је да се једином певачком друштву у Београдској општини, „Никола Тесла“, не укида субвенција коју је друштво имало у прошлим буџетима.

Г. др. Шаховић помагао је предлог г. Богдановића, да се зграда дејчег прихватилишта доврши. Опширно је г. Шаховић образложио потребу акције на сузбијању рака и молио је да се не укида субвенција од 10.000 динара коју је друштво за сузбијање рака већ имало.

Г. др. Светислав Стефановић говорио је врло документовано о заштити деце, која је код нас тек у почетку. Општина би се могла задужити 10 милиона динара код Сузора и довршити деције прихватилиште, а тако исто и још неке санитарске установе које су неопходно потребне, а међу које г. др. Стефановић убраја и санаторијум на Авали, у коме општина треба да суделује са 2 милиона динара. За ђачке трпезе г. Стефановић је тражио кредит од 1 милион динара, а за Материнско удружење треба оставити досадашњу субвенцију. Најзад г. Стефановић тражи да се лекари изједначе у погледу додељивања 50% такса од лекарских интервенција.

Г. др. Фридрих Попс тражио је да се Материнском удружењу остави субвенција коју је имало у прошлој години, а тако исто и друштву „Насушни хлеб“, које показује све веће резултате.

Г. Б. Крекић је тражио да се унесе субвенција и за радничко обданиште на Авали и изложио незнатност суме од 50 хиљада динара за исхрану сиротиње. Предложио је да се распише извештај прирез за исхрану радника, и ако не буде потребе да се та сума утроши на исхрану, може се употребити на друге корисне сврхе.

Г. др. Љуба Станојевић говорио је о проблему сузбијања туберкулозе, молио је да се унесе у буџет кредит за сузбијање туберкулозе, а да се болница која је подигнута као задужбина Николе Спасића употреби за туберкулозне болеснике, пошто је на незгодном месту, а да се друга болница као задужбина подигне у вароши.

Г. Стеван Милутиновић предложио је да се кредит за лечење деце повећа на 200 хиљада динара, пошто је прошле године исти био недовољан.

Г. др. Лав Брандајс, поводом разних предлога за повећање кредита, тражио је да се за Београд донесе

посебан закон и да се њему препусте извесни приходи из којих би могао да чини издатке који су потребни и предлаже да се у томе погледу донесе једна резолуција.

Ова је глава примљена са повећањем кредита у износу од 86.000 динара и то: За исхрану сиротиње 50.000 динара, друштву за сузбијање рака 5.000 динара, друштву Насушни хлеб 6.000 динара, друштву Никола Тесла 5.000 дин. и за лечење сиромашне деце 20 хиљада динара.

Дуже дискусије било је код буџета Привредно-финансиске дирекције.

Г. Крста Гиновић скренуо је пажњу да се на положаје старешина трошаринских станица постављају људи који су дужи низ година провели у служби, који су познати са манипулацијом и који имају потребне квалификације.

Г. Ст. Милутиновић предложио је да се сума од 50.000 динара, предвиђена за експропријације, унесе у Регулациони фонд у који ће ићи и сви приходи предвиђени грађевинским правилником.

Г. А. Динић тражио је обавештења зашто су лични издатаци у буџету већи него што су били и изјашњава се против специјалних награда. Нарочито инсистира на увођењу у буџет положаја помоћника управника трошарине, а исто тако да се у буџету предвиди потребна сума за исплату дневница бившим одборницима.

И г. Б. Крекић је тражио обавештења о повећању личних издатака у овој дирекцији.

Г. Павле Кара-Радовановић молио је да се г. Ј. Протић изјасни, да ли се може тражити повећање извесних позиција и да ли за то има покрића.

Г. М. Благојевић замерио је рђавој организацији трошаринске службе и предложио је да се од предвиђене суме за тантијеме одвоји сума од 150 хиљада динара ради контролисања трошаринске службе.

Г. инж. М. Сокић такође је тражио оснивање Регулационог фонда, с тим да се у исти унесе предвиђена сума од 50 хиљада динара за експропријације и 2,734,994 дин. који се предвиђају као приход од апропријација.

Г. Ј. Протић одговорио је на тражење г. Кара-Радовановића, да се чуђи што се траже повећања извесних позиција, а не тражи се истовремено и смањење на другим странама. Г. Протић је прихватио предлог о дотирању Регулационог фонда сумом од 50 хиљада динара. Што се тиче помоћника управника трошарине, г. Протић је одговорио да ће бити боље да се управнику трошарине остави да он сам себи бира помоћника из редова својих службеника. Повећања припадности у овој дирекцији нема, већ су само т. зв. деташовани службеници унети у буџет тамо где раде, и отуда се појављује разлика у припадностима. У погледу тантијеме г. Протић налази да она има свога оправдања и да она даје подстрек за вршење службе.

Велики број говорника говорио је и код Техничке дирекције. Г. Д. Богдановић молио је да се нађу нови кредити за техничке радове. Г. Ст. Милутиновић је, такође, молио да се жељама грађана за калдрмисање траже до крајњих граница могућности. Г. Никола Никола Николић је молио за кредите за дозиђивање

WWW.UNILIB.RS

школе у предграђу Краља Александра и изградњи пијаце у томе крају, који је један од најбогатијих у смедеревској околини. Г. Ђорђе Грбовић је тражио продужење канала који иде од Вшетечке фабрике кроз Чубурски поток, како би се и околне улице за исти могле везати. Г. Костантиновић се заузимао за Палиулску пијацу. Истакао је, да је она подигнута сретствима грађана тога краја, који су је предали на експлоатисање општини и за њено се побољшање морају дати сретства из предвиђених кредита за оправку пијаца. Г. Б. Крекић је предложио да се смање кредити одређени за пошумљавање и да се повећају кредити за калдрмисање. Г. М. Стојановић тражио је, да се брише позиција за хонорарне чиновнике, пошто Техничка дирекција неће моћи ове године да развије већу активност. Г. М. Стефановић је противан сваком повећању предложеног буџета, а у колико би таквих повећања било, да иду на терет уштеда које ће се постићи приликом решавања персоналних питања.

Г. Ј. Протић је истакао значај пословања Техничке дирекције, али је у исто време указао и на то да се из редовног буџета не могу изводити радови који прелазе десетине милиона, већ су и ранији претседници у таквим случајевима правили зајмове. У вези свих примедба које се тичу персоналних питања г. Протић је изјавио да је буџетом само констатовано фактично стање ствари, а питање растерећења буџета решиће се новом чиновничком прагматиком.

Претседник г. Влада Илић изјавио је, да остаје код своје раније изјаве, да пристаје да се Техничкој дирекцији повећају кредити на рачун уштеда које се буду учиниле у буџету и с тога позива све већнике да га у тој штедњи помогну.

И буџет Дирекције трамваја и осветлења био је предмет живог интересовања. Г. Ст. Милутиновић је тражио да се смање додатци, као што је тражио и код ранијих дирекција, а који овде износе 3 милиона динара.

Г. Б. Крекић је говорио о потреби бржег и јевтинијег саобраћаја, а нарочиту је пажњу посветио

разврставању трамвајских службеника, који се третирају на разне начине и тако код њих изазива утисак неправичности.

Г. М. Мишковећ тражио је обавештења зашто се електрика укида чим се не плати рачун на време, иако има депонован аванс, који је 4 пута већи. Друго, шта је урађено са сумом наплаћеном на име аванса, која по његовом рачуну треба да изнесе око 15 милиона динара.

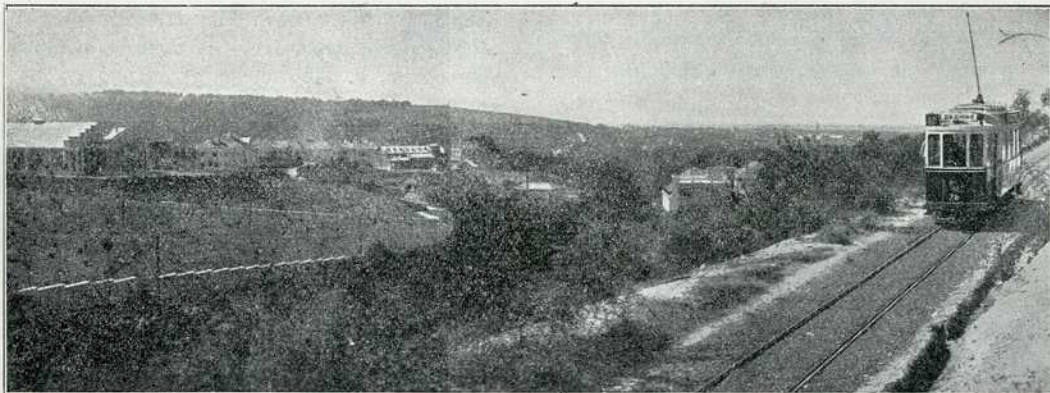
И г. М. Сокић се заузимао за разврставање трамвајског особља, истичући да је знатном делу тога особља учињена неправда. И овом приликом г. Сокић је истакао да Београд неће моћи на својим леђима да носи уговор са Швајцарцима и да је прва дужност Општине да се њега ослободи.

Одговарајући на примедбе претседник г. Илић истакао је да веће приходе код овог предузећа општинског могу дати: паметно уређење, домаћинско вођство и примерна штедња, који услови нису довољно испуњени у централи. Општина дугује грађанству јевтинији саобраћај, али се и од овог предузећа морају очекивати већи приходи. Да се то постигне једини је лек у штедњи. Тек када се у предузећу постигну бољи резултати, може бити речи о дељењу награда и о разврставању. Г. Илић је изјавио да од овог предузећа очекује веће приходе и већу штедњу у њему.

За овим је примљен буџет Београдске општине, као и буџети појединих одељака.

У финансиска овлашћења унете су и неке нове одредбе. Тако је унето овлашћење о изради правилника о комерцијализацији општинских предузећа, као и одредбе о наградама г. г. већницима приликом свршавања послова, који им се доделе ван већа и разних одбора предвиђених законом о градским општинама, и, нарочито, овлашћење о завршетку изградње децег прихватилишта и осталих неопходних социјалних установа и комунално-социјалних проблема Београда.

Овогодишња буџетска дискусија у већу града Београда била је врло плодна и документована како статистичким податцима тако и разумевањем виталних комунално-социјалних проблема Београда.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Социјална хроника:

Посета проф. др. Петра Зенкла граду Београду

Почетком идућег месеца Београд ће доживети једну лепу посету претставника братског града Прага. Проф. Др. Петар Зенкл, претседник С. одбора града Прага, један од идеолошких вођа чехословачких градова, социјални радник светског ауторитета, и један од највећих пријатеља нашега народа, долази 6 априла у Београд.

Социјална политика Чехословачких градова несумњиво је, после руске, једна од најбољих и најнапреднијих на целом европском континенту, тако снажна као раније Бечка, када се ова кретала у интенцијама социјално-демократске идеологије. Чехословачки градови револуционисали су своја схватања о социјалној политици. Она је за њих престала да буде хуманитарна помоћ од стране бројно мале елите душевно бољих, него планска и организована социјална акција, првенствено кроз градске општине, да се лечењем болесних социјалних појава избегну тешке реперкусије, и да се стварањем боље и праведније социјалне атмосфере обезбеди прогрес друштвене заједнице.

То прогресивно схватање социјалне политике, стављено на чело једне снажне и планске социјалне делатности, донело је огромне резултате у чехословачким градовима. Треба погледати само „Масарикове домове“, треба погледати како на пр. Праг решава станбено питање, проблем збрињавања и заштите деце, борбе против неупослености, борбе против социјалних болести, туберкулозе и сифилиса и т. д. — па видети како се из једног комунално-социјалног плана изводе грандиозна дела, која својим димензијама запрепашћују наше млатаве генерације!...

Најзад, да будемо правични, можда, град Праг не би показао у оволикој мери социјални полет, да се на челу његовог градског средишњег Одбора и његове социјалне политике не налази већ годинама као претседник проф. др. Петар Зенкл, несумњиво један од најјачих организатора социјалне реформистичке акције и један од најбољих познавалаца социјалне политике на европском континенту. Више од две деценије проф. др. Зенкл ствара огромне комунално-социјалне планове и снажно, без предрасуда, материјализује их у дела.

Као главни сарадник за градску социјалну политику претседника републике Т. Масарика, проф. др. П. Зенкл са успехом и плански спроводи у дело идеје из чувеног Масариковог дела „Социјални проблеми“. 25 година успешног социјалног рада довело је проф. др. Зенкла на чело скоро свих главнијих социјалних организација и друштава Прага и Чехословачке.

Поред тога што данас проф. Зенкл води социјалну политику чехословачких градова, на првом месту града Прага, где је социјално старање ставио на научну базу, координирао све социјалне акције, од приватне каритативне до комуналне и државне, г. др. Зенкл

идејни је вођа и претседник на пр. Друштва за заштиту радника, друштва за заштиту мајки, лиге против туберкулозе, завода за избор рада, друштва за помоћ незапослених, друштва за социјално-здравствену службу у породицама; об. одбора црвеног крста, институција за стручно васпитање социјалних радника итд. Исто тако проф. др. Зенкл вођа је средишњег завода за социјално осигурање у Чехословачкој републици. Огроман је низ социјалних установа, које је својом иницијативом подигао и организовао проф. др. Зенкл, установа од узорних завода за социјалну и здравствену заштиту угрожене и небринуте деце, па до централних институција за старце и старице.

Са комеморативне седнице у Колежу „Краља Александра I“ у Прагу, (1934 г.): Г. проф. др. Петар Зенкл говори о Блаженопочившем Витешком Краљу Александру I Ујединитељу. За столом: г. г. Едуард Бенеш, Министар спољних послова Чехословачке Републике; др. Гризгоно, наш опуном. Министар у Чехослов. Републици; претседник Великог Прага г. др. Бакса; Министар просвете Чехослов. Републике, и претседник Чехословачко-Југословенске лиге.

25 година напорног рада на пољу социјалне политике, донели су проф. др. Зенклу врло велика стручна искуства, која су данас цењена у свима државама Европе. На молбу респективних градова, проф. др. Зенкл држао је инструктивна предавања о савременој социјално-комуналној политици у Бриселу, Варшави, Паризу, Риги, Бечу итд., итд. Поред тога, проф. др. Зенкл написао је о овим актуелним проблемима данашњих градова цео низ студија, које су преведене на француски, немачки, руски, енглески и друге језике...

Једном речју, огромна је и ерудитивна стваралачка снага проф. Зенкла на пољу оживотворења великих дела социјалне политике данашњих градова.

Али оно што нас највише интересује, то је његова безмерна љубав за наш народ, коју он непрекидно и

то делима манифестује. Две деценије свога јавног рада посветио је он ширењу оданог пријатељства према Југославији, према Београду, а изнад свега према династији Карађорђевића. Са очинским старањем омогућио је на пр. да се многобројни интелектуалци специјализирају у Чехословачкој о трошку његових завода. Из једне неограничене љубави према Београду, проф. Зенкл издржавао је и школовао многе наше педагоге и учитеље у чувеној социјално-хуманитарној насеобини, званој „Масарикови домови“, чији је претседник као творац исте сам проф. др. Зенкл. Од своје личне имовине он и данас непрекидно помаже југословенске интелектуалце, који су на школовању у Чехословачкој, па је и претседник Друштва за школовање и издржавање југословенских студената у Чехословачкој. У Прагу је подигао пре две године јединствено уређени дом и колеж за југословенске студенте, какав ни чехословачки студенти немају. У колеж је уложено преко 6,000.000 Кч. Назвао га је „Колеж Краља Александра“. То је данас један од најмодернијих студентских домова у Европи. Исто тако као претседник чехословачке Јадранске страже успешно је пропагирао да десетине хиљада Чехословака иду на Јадранско море итд.

Блаженопочивши Краљ Александар гајио је према проф. др. Зенклу пажњу и симпатије, одликујући га највећим одликовањима, као и Својим личним пријатељством. Витешки Краљ, кога су безмерно поштовали сви велики људи Европе, њеног јавног живота и науке, са пуно топлине, својствене Његовом духу, одржавао је пријатељске везе са многим лепим именима Европе. У томе реду личних Краљевих пријатеља налазио се и проф. др. Петар Зенкл, са којим је Блаженопочивши Краљ нарочито говорио о проблемима и значају социјалне политике.

После Марсељске трагедије, која је тешко погодила наш народ, као и све наше пријатеље, проф. др. Зенкл као сарадник г. др. Бенеша и др. Баксе, писао је о нашој Држави истичући кроз ческу јавност велику културну фигуру Кнеза-Намесника. Поред тога он је у Споменници Београда „Наш Велики Краљ“ са топлом љубављу објавио своје разговоре са Блаженопочившим Краљем о социјалној политици Словенских народа и као један од највећих словенских социјалних радника одао научно признање социјалним схватањима и урођеном хуманитарном осећању Витешког Краља и Династије Карађорђевића. То је и подвукло и у специјалним издањима илустроване чехословачке штампе, која су и издана на његову личну иницијативу.

Београд као престоница Југославије достојно ће дочекати овога свога званичног и драгог госта из братског Златног Прага. Претседник Београдске општине г. Влада Илић донео је одлуку, да се проф. др. П. Зенкл што лепше дочека и што свесрдније прими од стране претставника Београда. Тога ради Претседник г. Илић својим решењем Обр. 8144/35 одредио је и специјалан одбор под претседништвом већника г. Душана С. Николајевића. Према решењу Претседника г. Илића и програму, кога је овај одбор са секцијом Градског већа утврдио, одржаће се 7 априла т. г. свечана седница Градског већа у част Претседника Средишњег одбора града Прага проф. г. др. Зенкла,

великог пријатеља и добротвора нашега народа. Према одлуци Претседника г. Илића на тој свечаној седници Градског већа одличног госта Београда г. др. Зенкла поздравиће г. Душан С. Николајевић, већник и претседник Културног одбора. Том приликом г. Николајевић изнеће и анализираће Зенклова социјална схватања као и његов социјално-културни рад, а нарочито његове лепе заслуге за наш народ и за школовање наше академске омладине у Чехословачкој. Г. Николајевић говориће том приликом и о потреби што чвршћих духовних веза између Југославије и Чехословачке.

8 априла т. г. проф. др. Зенкл одржаће на Коларчевом универзитету предавање о социјалној политици града Прага. Предавање ће отворити и г. професора Зенкла претставити присутној публици г. Добра Богдановић, као потпретседник Савеза градова и као Претседник београдске Југословенско-чехословачке лиге. Г. Богдановић ће говорити о значају проф. др. Зенкла као о једном од великих практичних социјалних радника у Словенству, који је велике социјалне програме снажно и успешно реализовао у дело.

Затим ће проф. г. др. Зенкл одржати предавање о својим искуствима на пољу социјалне политике, а нарочито о социјалним установама града Прага.

После предавања проф. др. Зенкла приказаће се један филм (специјално израђен за ово предавање) социјалних установа града Прага, нарочито чувених „Масарикових домова“.

9 априла одржаће се у свечаној сали Црвеног крста конференција проф. др. Зенкла са претставницима свих наших социјалних и хуманих друштава ради заједничке сарадње у будућности. На конференцији ће бити референт већник Београда г. Богдан Крекић, а конференцијом ће претседавати г. Добра Богдановић. На дневном реду конференције биће:

- 1) сарадња приватне иницијативе са јавним факторима;
- 2) координација и кооперација приватне иницијативе на пољу социјалне политике.

Истога дана увече биће свечана седница и чајанка у част проф. др. Зенкла у Југословенско-чехословачкој лиги, чији је он и почасни члан.

Проф. др. Зенкла примиће у аудијенцију Њ. В. Кнез Павле-Намесник, којом ће му приликом проф. др. Зенкл поднети детаљан извештај о раду „Александаровог Колежа“ и животу југословенских студената у Чехословачкој, о којима се он топло стара.

Г. проф. др. Зенкл посетиће Претседника Министарског савета г. Богољуба Јевтића и Министра социјалне политике г. др. Марушића и просвете г. проф. Гирића.

Проф. др. Зенкл обићиће све социјално-здравствене установе града Београда као и Дом слепих у Земуну, чији је Велики добротвор.

Пре свога предавања на Универзитету, одвешће се аутом на Оплепац, где ће се поклонити гробу Великога Краља, чије је Лично пријатељство благонаклоно уживао.

Из Београда одлази у Скопље, Загреб и Љубљану, где ће одржати предавања на универзитетима. Наши му бановински градови припремају такође врло срдчан дочек.

Здравствена хроника:

Нови дезинфекциони завод

Стари дезинфекциони Завод, подигнут пре 30 година, одмах после рата показао се као недовољан за Београд, који се почео нагло ширити.

Претседник Београдске општине, г. Влада Илић, са градским већницима и лекарима обилази нови дезинфекциони завод.

Дотрајале машине Завода, које су служиле и за време рата и окупације без прекида, нису могле ни у најхитнијим случајевима обавити посао, а камо ли радити за повећани Београд; где су биле многе веће потребе како у циљу сузбијања акутних, заразних болести, тако и код хроничних.

Помагало се тако да су дизане изван старог завода привремене зграде, — тако је била подигнута једна зграда на старом гробљу за дезинфекцију половних ствари и одећа, која се продају по старинарским радњама, а која је срушена 1932 год. Ту се вршила т.зв. дезинфекција са формалином, која је била врло скупа, услед велике потрошње материјала; од коликог је значаја ова дезинфекција у погледу сузбијања заразних болести, која се врши по старинарским радњама т.ј. на рубљу и оделу, то је свакоме познато.

Услед наглог развоја, помишљано је прво, да се стари Завод преуреди за већи посао, пошто услед недовољних финансијских средстава није се могло приступити изградњи новог завода. У међувремену поставило се и питање регулисања булевар Франше Депереа (Јатаган мала), која је повлачила и рушење већег дела зграде старог завода. Тако

је питање подизања новог Завода постало сасвим актуелно. Одмах је приступљено испитивању разних услова да Београд добије један потпуно модеран дезинфекциони завод, који би у свему одговарао савременим захтевима санитарне технике; као и потребама престонице. После многих интервенција, похвално је, успело се на име да се набаве потребне машине на име репарација из Немачке. Ради овога Др. Були први је отишао у Немачку да разгледа машине, проучи дезинфекционе апарате и заводе. Проучивши дезинфекционе заводе у Немачкој, Аустрији и Француској, израђен је и усвојен план, који најбоље одговара нашим приликама и у коме су примењене најновије тековине санитарне технике. Нацрт је дат из Бактериолошке лабораторије, која је тада вршила целокупну хигијенску службу, а архитектонски отсек израдио је план зграде.

Апарати за дезинфекциони завод, који су на име репарација узети делом из Берлина, а делом из Наушица, стигли су 1929 године. Зграда је довршена 1932 г. А одмах затим приступљено је раду на инсталацијама и монтирању дезинфекционих апарата. Дезинфекционих апарата има три, и то: два су Рубнер-ова Универсал апарата за дезинфекцију паром, а један за дезинфекцију формалином ради са сниженом температуром, овим се апаратом омогућује дезинфек-

Зграда новог дезинфекционог завода гр. Београда
ција финих тканина, крзна, свила, књига и др. Осим тога Завод располаже са целокупном инсталацијом за прање рубља, која се састоји из: парнога казана, великога бубња, центрифуге и сушнице за сушење рубља. За зидање завода, целокупан уређај у за-

воду и апарате утрошено је 4,037.489 дин., и то за: зидање зграде: 1.855.798 дин., за апарате 1.230.465 дин.; за монтирање апарата и грејање паром 471.648 дин.; за централно грејање и котлове 480.578.

Пре почетка зидања проучено је подробно питање места завода и одлучено је за садашње, јер је оно близу железничке станице и свих саобраћајница, а ипак довољно удаљено од центра града. По својој уређају дезинфекциони завод Београдске општине спада у ред најбоље уређених и најмодернијих завода ове врсте у Европи.

Завод се дели на две стране, на чисту и нечисту. Спроведен је принцип потпуне подвојености; тако да ове две стране комуницирају преко шалтера.

На нечистој страни одмах до улаза са десне стране налазе се собе, дезинфектора, дежурних, као и купатило у коме се пре и после рада окупају.

Са леве стране улази се у простран хол дезинфекционих апарата где се ставља нечисто рубље за дезинфекцију, на овој је страни и 1/2 отвора казана за прање рубља. У дну дворишта је улаз за берберицу и купатило, које има 9 тушева и две каде.

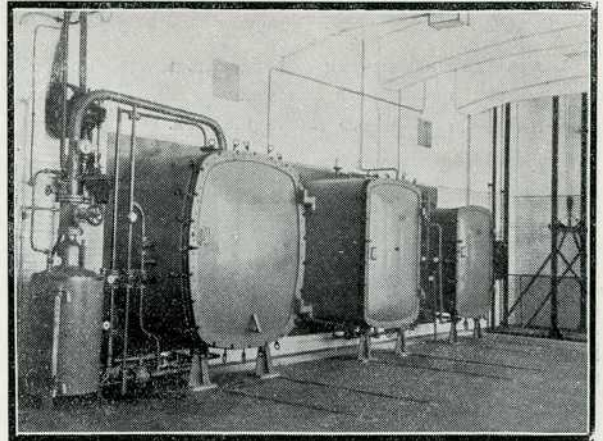
Чиста страна где су апарати истоветна је са нечистом, са разликом што се на овој страни вади рубље, из апарата већ дезинфицирано.

Са нечисте стране, као што рекосмо, улаз је за купатило где се одело купача предаје (на шалтеру), а са чисте излаз где се одело прима по извршеној дезинфекцији. Дакле иде од нечистог ка чистом, или боље рећи на нечистој страни улази прљаво рубље и лица која су дошла да се окупају, дезинфекују своја одела или ради депедикулације, а на чистој страни је излаз. Дакле кроз једну просторију се не пролази два пута, ланац почиње улазом на нечистој страни па се пролазећи кроз одељење за шишање, свлачионицу, купатило и, најзад, одељење за облачење, излази напоље.

Завод ће одобрвати: чишћење, прање рубља, дезинфекцију постелних ствари, одела, крзна, свилених (ствари) рубља и одела, књига и свег осталог чиме се болесник служио за време болести или је било у близини болесника, а на захтев приватних лица.

Овако уређен завод, на најмодернијој основи савремене санитетске технике осетиће се врло брзо у нашој средини, како у погледу заштите грађанства од акутних заразних болести тако исто, потпомоћи ће у многоме борбу против туберкулозе, нарочито у оним домовима где је стална дезинфекција постелних ствари неопходна;

Епидемиолошка служба Г. п. г. Б. добила је врло много, јер ће се сада много савршеније и брже

Један део дезинфекционог апарата

обављати сви послови, као дезинфекција одела, рубља, дезинфекције у току. И при појави тежих (акутних) заразних болести изван Београда, завод ће организовати своју службу тако да сва лица која долазе из крајева где ендемично владају оболења, биће пре но што се пусте у град подвргнута купању, дезинфекцији и деперикулацији одела и др.; док ће се сумњива лица упућивати у заразну болницу на обсервацију. Завод, како својим уређењем тако и по својој организацији и намени, претставља, једну велику хигијенску тековину наше престонице и биће центар епидемиолошке службе града Београда.

Урбанистичка хроника:

За Северни Булевар

— Предлози Друштва за улепшавање Предграђа Краљевића Андреје. —

Пројектанти Генералног плана Београда предвидели су једну кружну линију, која опасује Београд са његове југоисточне стране и везује Савски део Престонице са Дунавским. То је некадашња Реонска улица, која се у главном састоји из тзв. Јужног и Северног Булевара.

Ова саобраћајна артерија полази од железничке станице улицом Штротсмајервоом или Сарајевском до тзв. Старог Монопола одн. кафане „Мостар”. Одатле иде булеваром Франше д'Еепере-а до Шумадијске улице, па онда продужује Бокељском улицом, Јужним Булеваром и Чубурским Потоком до основне школе у улици Војислава Илића, затим Господарским Путем до места у улици Краља Александра, где почиње улица Добрилина.

Одавде се горња саобраћајна артерија наставља као Северни Булевар, водећи улицом Добрилином до Миријевског Пута, а затим се једном кривином (луком) спушта у правцу Трећепозивачке Чесме. Затим иде улицом Св. Николе до Јевтимијине улице, а одавде преко имања циглане „Македонија” (својина Мих. и Николе браће Стаменковића) на улицу Марјановићеву до места где улица Марјановићева избија на улицу Војводе Пећанца. Одавде иде правом линијом кроз општинско имање — поврх Новог Гробља — поред општинских штала на „Пиониру”, и избија на Миријевски Пут. Од Миријевског Пута спушта се благом кривином (луком) до улице Кнез Милетине, а одавде засебном улицом на Панчевачки мост.

Напред описана саобраћајна артерија на делу од улице Краља Александра одн. ул. Добрилине до Панчевачког Моста оеблежена је на Генералном Плану као Северни Булевар.

Свакако због тога, што овај Булевар својим већим делом пролази кроз још ненасељени крај наше Престонице, за његово оживотворење није се довољно залагало нити је питање о његовом посредовању покретано.

Друштво за улепшавање и унапређење Предграђа Краљевића Андреје, свесно значаја Северног Булевара, који скоро целом дужином сече пом. Предграђе, ставило је себи као главни задатак: да се бори за просецање Северног Булевара и да надлежним органима Београдске општине скрене пажњу на важност што скоријег решења овога урбанистичког питања наше Престонице.

Радећи на овом задатку, поменуто Друштво се својим скромним снагама за прошле две године трудило, да пробуди интерес за решење овога питања,

подносићи писмене преставке и вршећи усмену пропаганду за просецање Северног Булевара.

Како има пуно изгледа да ће Панчевачки мост бити ове године завршен и пуштен у саобраћај, Друштво за улепшавање Предграђа Краљевића Андреје подвукло је значај још једном овога престоничког комуналног проблема.

То је учинило на једној конференцији грађана Предграђа Краљевића Андреје.

После опсежне дискусије и свестраног саветовања, грађани предграђа Краљевића Андреје донели су следећу резолуцију:

1) да треба што пре завршити пројекте Северног Булевара од улице Војводе Пећанца до улице Адмирала Пикоа, одн. до Миријевског Пута, пошто је ситуација постојећег стања на овом делу Северног Булевара већ израђена, као и да се ови пројекти поднесу надлежној власти на одобрење;

2) да треба одмах приступити снимању терена и изради пројекта за онај део Северног Булевара, који полази од улице Краља Александра улицом Добрилином до Миријевског Пута, па се онда у виду лука (кривине) спушта ка Трећепозивачкој Чесми;

3) да треба што пре израдити скице проширења улица Св. Николе, у колико Северни Булевар иде овом улицом (од Трећепозивачке Чесме до Јевтимијине улице);

4) да још овога пролећа треба приступити просецању и калдрмисању онога дела Северног Булевара, који полази од улице Војводе Пећанца, па се спушта на Миријевски Пут. Просецање овог дела Северног Булевара нарочито омогућава та околност, што овде не треба вршити никакве експропријације, јер Северни Булевар на овом делу пролази искључиво кроз општинско земљиште;

5) да исто тако још овог пролећа треба приступити просецању и калдрмисању онога дела Северног Булевара, који пролази кроз Баталакино имање т. ј. од Миријевског Пута (код Димићеве циглане) до улице Кнез Милетине. Овде такође не треба вршити никакве експропријације, а уз то треба напоменути, да су пројекти овога дела Северног Булевара израђени и дефинитивно усвојени још 1932 године приликом одобрења планова за парцелацију Баталакиног имања;

6) да треба што скорије предузети експропријациони поступак у погледу свих имања, почев од улице Краља Александра, одн. од улице Добрилине, па до Панчевачког Моста, кроз која пролази Северни Булевар;

7) да још ове године треба створити новчана средства и вотирати потребне кредите како за просецање и кадрмисање Северног Булевара, тако и за откуп имања, која Северни Булевар сече или која су потребна због проширења Северног Булевара;

8) да просецање и кадрмисање Северног Булевара захтевају витални интереси Престонице, пошто ће се изградњом ове артерије растеретити улица Краља Александра као центар вароши и сав саобраћај са Смедеревског Друма за Банат још од Цветкове Механе упутити Северним Булеваром за Панчевачки Мост;

9) да је изградња Северног Булевара потребна

још и због тога, што ће благотворно деловати на насељавање и будуће развиће Предграђа Краљевића Андреје, које по свом положају претставља најближу периферију, најздравији део и најлепши крај Престонице, услед чега ће се досадашње неприродно и штетно ширење Београда у другим правцима бар за извесно време зауставити.

Ова резолуција предата је претседнику Београда Господину Влади Илићу, са молбом грађана Предграђа Краљевића Андреје: да се жеље у овој резолуцији изражене имају у виду при решавању престоничких комуналних проблема.

Југословенско друштво за путове

Важност добрих путова за једну културну земљу огромна је. Изградња путева с тога постаје један од најактуелнијих проблема коме се данас полања велика пажња. Увиђајући велику важност овог питања са привредне, туристичке и исто тако са социјалне стране, при секцији Београд. удружења љу огромна је. Изградња путова с тога постаје један одбор за путове, који је ставио себи у дужност да својим јавним радом потпомаже развоју путне мреже у нас. Одбор за путове се доцније развио у Југословенско друштво за путове, које има за циљ да прати у стопу развој савремене технике на том пољу, да потпомогне и оствари оснивање путног фонда, да сарађује са сличним друштвима и комитетима из иностранства и да приступи заједници Међународног завода за путове у Паризу.

И ако оваква друштва немају државни карактер, она помажу у многоме директно Држави н. пр. у Ческој друштво за путове израдило је само план

за ауто-путеве за целу Ческу које су доцније надлежне власти радо прихватиле и усвојиле. Бугарско друштво за путове, које је основано пре нашег, ради исто тако врло активно на уређењу питања путне мреже у Бугарској.

Наше друштво за путове издало је већ два своја Гласника (годишњака) пуних стручних чланака по овом тако потребном послу за нас. Сем тога друштво је било заступљено од свога претседника и на VI међународном конгресу за путове одржаном у Минхену, на коме су узеле учешће 55 држава, под почасним претседништвом самога г. Хитлера уз учешће 2100 конгресиста.

Наше друштво за путове ради врло агилно, само оно ради на подизању и унапређењу путова путем пропаганде и проучавањем свих питања које спадају у ту област, али оно не учествује у организовању радова на путовима, посао који спада у надлежност одређених власти.

покушаја лечења/болести? Сваки грађанин треба своје сопствене интересе да гледа кроз призму општих-заједничких интереса. Сваки привредник и сопственик треба и мора себе да сматра функционером заједничких интереса. Свој интерес не сме привредник и сопственик да схвати само као свој индивидуални егоистички интерес, већ као сретство за обављање једне више социјалне функције. Тешко оном народу, где овај и овакав привредни морал не влада у његовом привредном животу. За то се мора на сваки начин пазити, да привредним животом не завладају они који су несвесни овог привредног морала или они, којима овај морал није у вољи. То би била победа рђавих, а победа рђавих значи, по речима Наполеоновим, лењост и кукавичлук добрих. Ми не смемо дозволити да нас инерција и несвесност одведу ка тоталној укочености и одузетости. Велика и снажна потенцијална енергија, која ври у нашем народу и чека згодан моменат да се претвори у снажан привредни замах и да се, претворена у кинетичку енергију, излије благовремено у привредну делатност и у свесно и снажно привредно и културно стварање. Тим

стварањем и том изградњом створили бисмо за наш радни и трудољубиви сиромашни свет добре и повољне станбене прилике, а тиме би се спречиле и уништиле „Јатаганмалске“ станбене прилике, које су данас љага на образ Београда и рак-рана његовог живог организма. „Отаџбина треба, пише маршал Хинденбург, сваком, који хоће да живи од поштеног рада, да помогне, да дође до огњишта, које ће бити заштићено од зеленашких руку, и у коме ће бити омогућен немачки породични живот и одгајивање, телом, и духом, здраве деце.“ Маршал Хинденбург се придружује жељама и тежњама оних „који су схватили величину нашега доба и који поштено мисле са нашим ратницима и нашим народом.“¹⁾

Велики су задаци Београда. Нека се добро схвате, нека се искрено кажу и нека смишљено и енергично предузму њихова решења.

„У почетку беше реч“.

¹⁾ Ово вадио из писма кога је Маршал Хинденбург упутно Адолфу Дамашкеу. (А. Damascske: „Deutsche Bodenreform“ S. 66).

Богдан Крекић,
бећник града Београда

Проблем незапослености у Београду

Средњовековно законодавство је грубо и немилосрдно гонило све оне раднике, рођене „са самарима на леђима”, који су бежали од рада и одавали се скитничком животу. Скитнице, ландштрајхери су бивали жигосани и живот свој у правилу завршавали под целатовом секиром или на галијама у вечитом заточењу и у принудном раду.

Па ипак су градови средњовековни и друге слободне комуналне заједнице знале и за једну другу праксу. Постојала је обавеза старања заједнице за све оне који остану без средстава за живот и онемоћају да раде. Такозвани убошки, сиротињски домови, домови за изнемогле и остареле које видимо по разним нашим градовима, порекло своје идеолошки вуку из врло далеке прошлости, без обзира на прекидање континуитета појединих устанаова.

Данашњица има своје специфичне социјалне проблеме. Они извиру из специфичних данашњих привредних прилика, које су из основа друкчије него што су биле оне у средњем и старом веку. Духовна и материјална култура учиниле су гигантске напретке. Човек је увелико, као никад до сада, добио власт над природом и огрмна, неисцрпна њена богатства ставио себи у службу. Механизација рада стотруко надокнађује мишићни човечји рад. Машинизам и погонске снаге већ су толико развијени да за свакога појединога човека могу да раде стотине мртвих механичких сила и да у малу активну помоћ човека створе неисказано обиље благостања за све живо на земљи. Али... има „нешто труло у држави Данској”. Век који даје све услове за обезбеђење најобимније материјалне културе за најшире народне масе — показује незапосленост радних маса у толикој мери колико то никад до сад у историји није запамћено. То је оно што представља специфичну особину нашега времена. То је оно што представља проблем данашњице. То је оно што је постало покретни мотив многобројних политичких акција од историјскога замашаја, а што је најјаче дошло до изражаја у догађајима у Немачкој, и што чини нарочиту бригу како великој Америци и Енглеској, тако и свима другим великим или малим привредно развијеним земљама.

Ја подвлачим оно „приведно развијеним земљама”, јер је незапосленост масе радника и намештеника утолико већа у оним земљама уколико су оне привредно развијеније од осталих.

Нас овде мора да занима питање: је ли, и до које мере, проблем незапослености запљуснуо и границе наше земље, и да ли он, и до које мере, мора да занима и наше градове, па дакле на првом месту и престоницу, Београд.

Опадање броја упослених радника и намештеника

Ми немамо обавезно регистровања неуписаних најамних радника. Али имамо обавезно регистровање упослених преко радничког и намештеничког осигурања за случајеве болести и несреће на раду.

Просечни број осигураног радништва код Сређинског уреда за осигурање радника износио је у јулу

ПРИВРЕДНА ГРАНА	Године			
	1934	1933	1932	1931
Пољопривреда	4.365	2.922	5.759	4.320
Јавни саобраћај	12.740	12.279	12.783	13.485
Привр. саобр. предузећа	7.673	7.704	8.284	10.332
Рударство	171	184	476	669
Индустрија камена и земље	26.955	24.288	28.782	34.228
Метална и маш. индустрија	32.330	31.710	31.418	39.594
Грађење превоз. средстава	6.356	4.929	5.294	6.546
Кемијска индустрија	9.745	9.261	9.601	9.813
Централе за производ снаге и опскрбу водом	7.160	5.911	5.963	6.128
Текстилна индустрија	42.147	32.403	30.980	35.965
Индустрија папира	4.434	4.065	3.855	4.756
Индустрије коже и гуме	3.800	3.494	3.505	3.698
Прерађивање коже и њених сурогата	18.190	17.133	17.551	22.319
Шумско-пиланска инд.	45.990	38.844	39.593	54.244
Дрводелска и резбарска индустрија	14.704	14.693	16.090	22.386
Индустрија хране и пића	33.061	31.521	32.156	35.582
Индустрија дувана	6.553	11.002	12.700	12.488
Угоститељска индустрија	22.306	20.613	20.755	20.802
Индустр. одеће и чишћење	25.271	20.992	21.467	28.552
Грађење железнице, путева и водоградње	22.755	19.047	19.234	22.543
Грађење надземљом (високе градње)	24.730	27.227	42.098	50.310
Графичка индустрија	8.229	7.162	7.755	9.137
Хигијена	15.692	13.886	12.902	16.987
Јавни и општински послови	25.742	28.145	26.965	23.369
Трговина	51.309	49.919	49.970	56.324
Новчани и осигуравајући заводи и самосталне канцеларије	14.922	15.393	15.771	26.071
Позоришта, слободне професије и разно	11.809	12.286	11.453	11.312
Кућна послуга	56.781	54.094	54.416	56.389
Свега	555.920	521.177	549.806	638.358

Нарочито тешко су погођене гране: грађевинство и новчани заводи, за тим индустрија камена и земље, метална и машинска индустрија, индустрија дувана, трговина и саобраћај. Напредак је забележен код угоститељске струке, индустрије прераде коже, код централа за производњу електричне енергије, и нарочито код текстилне индустрије.

Овај број који исказује Средишњи уред за осигурање радника (Сузор) не представља целокупно упослено наше радништво. Изван регистрације Сузора налазе се још рударски радници, чије осигурање (дакле упослење) је убележено код Братинских благајни, и јавни саобраћај (државне железнице) чије осигурање је убележено преко Хуманитарних фондова. До података Хуманитарних фондова нисмо могли да дођемо. А о упослености рударских радника на меродавном месту добили смо ове податке. Упослених рудаца је било.

врда ових података: да је просечно округло 100.000 најамних радника и намештеника мање упослено него што их је било у часовима најбољег просперитета у нашој привреди. 1933 година представља врхунац привредне кризе и незапослености радничких маса. Тада је разлика према стању упослености у години 1931 просечно за целу годину достигала и цифру од округло 140.000 радника.

Сезонска незапосленост

У проблем неупослености мора да се уђе апсолутно објективно. Опсег неупослености мора бити пре свега сасвим тачно утврђен. А да би се он утврдио мора се искључити сезонска незапосленост које има и у најживљим привредним периодима. Сезонска неупосленост у нормалним приликама не представља уопште никакав проблем јер она у ствари и није никаква незапосленост, већ редовна и нормална појава која означава особеност извесних занимања и са којом као нормалном рачунају све такве гране.

Код Сузора је било осигураних радника и намештеника;

а) у јеку највеће упослености

1930 септембар 654.966
1931 аугуст 648.706
1932 аугуст 557.369
1933 октобар 549.461
1934 јуни 568.641

б) у доба најмање упослености

1930 јануар 583.374
1931 јануар 572.005
1932 децембар 523.2000
1933 јануар 482.449
1934 јануар 484.232

Мање упослених било је према минулој години:

а) у најживљој сезони рада

1931 6.260 радника
1932 91.337 радника
1933 7.908 радника
1934 више 19.180 радника.

б) у најмртвијој сезони рада

1931 11.369 радника
1932 48.896 радника
1933 40.760 радника
1934 више 1.780 радника.

Сезонска неупосленост у правилу износи ону разлику између највећег и најмањег броја упослених у току једне календарске године. Најјаче и најслабије месеце упослења

О б л а с т	Г о д и н а				
	1930	1931	1932	1933	1934
Београд	15.139	16.144	14.101	12.016	17.200
Загреб	5.719	5.379	4.908	4.735	5.002
Љубљана	10.540	8.919	7.695	6.579	6.891
Сарајево	9.071	10.284	8.884	7.633	9.343
Сплит	1.326	963	973	1.044	1.098
Укупно	41.795	41.689	36.561	32.007	39.534

Опште радничко осигурање и рударско осигурање показују заједно упослење радника по годинама:

1932 године 680.047 радника
1932 године 586.367 радника
1933 године 553.184 радника
1934 године 595.454 радника.

Према стању упослености у 1931 години, било је мање упослених

1932 године 93.680 радника
1933 године 126.863 радника
1934 године 84.593 радника

Овоме броју могло би се додати још око 15.000 мање упослених код саобраћајних установа па да се добије укупна цифра неупослених најамних радника. Кад се узме у обзир просечно стање осигураних за целу год., стање се тиме ништа не мења већ се само добија пот-

видели смо горе. Сезонска неупосленост износила је дакле:

1930 године	71.592	радника
1931 године	76.701	радник
1932 године	34.160	радника
1933 године	67.012	радника
1934 године	84.409	радника

Кад се загледа на велику разлику упослених у месецима најживље годишње упослености, дакле најживље радне сезоне, и на велику разлику у упослењу у најмртвијим месецима рада, дакле у жеку мртве сезоне, мора се одмах утврдити да привредне прилике нису нормалне и да разлика у броју упослених из године у годину у најживљим као и у најмртвијим месецима показује да није реч о обичној сезонској незапослености радника, већ да је по среди и неупосленост као пратилац привредне кризе.

Горње бројке нажалост показују ово: да је 1933 године, у доба најслабије упослености — сезонска криза — било мање упослених 100.925 радника и намештеника. У доба најживље годишње радиности било је 105.505 мање упослених, на концу године било је — 103.678 мање упослених, а за целу годину 110.203 радника и намештеника.

Потребне корекције

У одељку о опадању броја упослених радника и намештеника у нашој привреди утврдили смо, да смањење према 1930 износи 1933 око 140.000 а у 1934 изнад 100.000. У другом одељку узели смо у разматрање сезонску неупосленост, да бисмо стварну незапосленост као последицу привредне кризе елиминисали од сезонске и утврдили стварну ситуацију на нашим пијацама рада. Одељак о сезонској незапослености умањено је тежину цифара из претходног одељка. У вези са тим нужно је да наведемо још неке нужне напомене које дају нове корекције цифара о којима је претходно било речи.

Попис становништва, који је извршен 1921 упослено особље није регистровано код институција радничког осигурања, без обзира да ли се оне зову Сузор, Хуманитарни фондови, или Братинске благајне. То показује овај пример.

Попис становништва, који је изведен 1921 године, утврдио је да се у најамном односу налази 966.908 лица (јавне службенике смо изузели). Од 1921 до данас наше становништво се повећало за округло 2 милиона, од 12 на 14 милиона. Како се у међувремену развијала наша економска и социјална структура не можемо проверити јер подаци о попи-

су из 1931 још нису објављени. Разлика према попису од 1921 и броју регистрованих осигураника код свих установа за осигурање најамних радника у 1930, када је упосленост била највећа, износи округло 170.000. Тај број се свакако морао још у већој мери да погне, у оној сразмери у којој је повећан број нашег становништва. Узмимо да и није. Ипак оних 170.000 људи које је статистика државна пописала као најамне раднике или нису упослени, или ако су упослени нису осигурани код установа радничког осигурања, или треће: они су делимице упослени а делимице неупослени. У сваком случају из редова тога света појачава се број незапослених наших радника и намештеника и потврђује нашу тезу да број незапослених наших радника и намештеника који су необезбеђени кроз целу годину, премашује далеко 100.000 људи.

Флотантна нерегистрована маса сеоског елемента на пијацама рада

Према службеном попису Југославија је имала становника

1921 године 11,984.912

1931 године 13,929.989

За 10 година вишак износи 1,945.077 или просечно 200.000 људи годишње. Са 80% овај прираст се односи на сеоско становништво.

У минулих 10 година наша сеоска привреда не само да није усавршавана у сразмери са повећањем броја становништва да би примила и упослила редовни свакогодишњи вишак, него је она под утицајем ниских цена пољопривредним производима, под утицајем каматног ропства и јавних терета, још и срозана.

Нарочито пате они на малим земљишним парцелама са поседом испод 3 Ха, а са многобројним члановима породице. Према попису од 1921 било је чак близу пола милиона (493.000) сеоских породица које нису имале ни најминималније количине потребне земље за обраду.

А са поседом од 1 до 1 и по Ха земље било је 69,8% од свих сеоских породица. Шта то значи види се по томе кад се зна да 5 Ха оранице преставља минимум за најоскудније одржавање једне сеоске породице.

Осим пауперизованих ситних људи са села, постоји и читав низ чистог пољопривредног пролетаријата. То је свет који је радије живео и радио по великим имањима махом Војводине и Срема. Аграрна реформа је овај свет лишила упослења јер је распарцелисала велике поседе. (На страну питања значаја, националног и економског, који има аграрна реформа; нас овде занима факат по-

стојања незапосленог света, и имамо задатак да утврдимо где све и у којој мери њега има.) Али аграрна реформа није решила и питање личног обезбеђења овога многобројног света; разарајући основицу за његово уполсење, она овај свет није учинила сопственицима одговарајућих парцела које би обезбедиле њихову егзистенцију.

Пре три године банска управа у Новом Саду је установила да је у 288 сеоских општина на њеној територији, у месецу мају кад је попис био извршен, било 58.363 неупослених пољопривредних радника — људи без иједног парчета земље. Попис није био обухватио још 114 општина исте бановине. Рачуна се да у самој Војводини има округло 100.000 пољопривредних радника без земље. Пописани радници радили су у току целе године просечно 2 и по месеца. Са обзиром на разноврсност радова у пољопривреди, пољопривредни рад се не би морао сматрати као сезонски. Но претпоставимо да он, ипак, кроз 4 месеца у години мирује. Ако ову сезонску неупосленост одбијемо, остаје још увек 5 и по месеци сезонског времена које је овај свет провео у беспослици.

И онај вишак становништва који село наше није у стању да упосли; и сви они ситни сеоски сопственици са земљишним поседом испод 5 Ха, а нарочито они са парчићима испод 1 Ха, који као најамни радници нису обухваћени ниједном статистиком, сви они чине огроман резервоар из кога се сручује најамна радна снага у наше свеколике веће или мање привредне центре, а на прво место у Београд као престоницу. Колики је број те масе не може се тачно утврдити, јер не можемо утврдити до које мере иде издржљивост тога света у гладовању на огњишту, са обзиром на његову конзервативност да се не креће олако из круга свога села. Ми можемо да утврдимо само да је резервоар огроман; и да постоје сви материјални предуслови да се он у највећој мери прелије и да у свима добима године плави и пренлави свеколике наше радне пијаве по индустријским и другим привредним центрима градске привреде.

Школовани подмладак

У нормалним приликама подмладак не преставља за друштво никакав терет. Напротив, он је благодет јер сам по себи може да буде извор највећих културних и материјалних вредности. Данас се, међутим, подмладак осећа, готово на целој линији, као неки терет који свако избегава. У занатима му затварају врата јер су занати претрпани и многобројним мајсторима који ни сами са собом не знају шта би отпочели, и многобројним изученим радницима који у маси шетају

незапослени. Закон о радњама је донео један специјални параграф који предвиђа овлашћења за Министра трговине и индустрије о регулисању броја шегрта у односу према броју радника у појединим занатима. Иста је тенденција и у школама: сузбијати, у што већој мери, придолзак подмлатка. Занатски радници и занатлије обезбеђују се од прилива, интелектуални радници исто тако.

Подмладак је, међутим, ту и он мора бити изведен на пут.

Статистички годишњаци показују да је у нашим школама било ученика:

	1930 год.	1931 год.
Гимназије и реалке	73.092	77.631
Грађанске школе	19.985	21.308
Женске стручне занат. школе	11.102	11.312
Трговачке академије	5.050	?
Средње техничке школе	1.704	2.242
Универзитети	13.544	14.693

У средњим и вишим разредима и стручним и грађанским школама има око 60.000 лица. До виших разреда се број ученика знатно прореди, за то што је многим школовање због материјалних или других тешкоћа онемогућено, па се труде да већ из средњих школа уђу у уполсење у привреди. Сигурно је да сваке године око 20.000 младих људи што са средњих и стручних, што са виших школа рефлектирају да нађу уполсење у привреди. И овај број треба додати уз оне који врше сталан и све већи притисак на градске пијаве рада.

Емиграција и имиграција

Пре рата је емиграција нашега света у европске, а нарочито у прекоокеанске земље престављала сталну одушку за вишак нашега становништва, а пре свега за наше данашње такозване пасивне крајеве. Данас је емиграција, под притиском незапослености у свима европским као и прекоокеанским земљама, готово престала уопште да буде вентил за вишак нашег становништва.

Нашег света је одлазило *преко мора* и враћало се:

Године	одлазило	враћало се
1923	11.473	1.918
1924	19.575	5.244
1925	17.643	5.691
1926	18.230	5.554
1927	21.976	5.753
1928	21.789	5.827
1929	18.189	5.992
1930	13.560	7.607
1931	4.808	8.089
1932	2.454	6.031
1933	2.221	3.385

А у евројске земље одлазило је и враћало се:

Године	одлазило	враћало се
1927	6.560	
1928	12.538	
1929	19.425	
1930	25.409	5.922
1931	10.560	7.607
1932	6.642	8.209
1933	7.508	3.895

Исељавање преко мора је пало од 21.976 у 1927 на 2.454 у 1932 и 2221 у 1933, а у европске земље од 25.409 и 1930 године на 6.642 у 1932 и 7.508 у 1933. У 1932 години преко мора се иселило 2454, у 1933 2221, а вратило се 1932 6.031 а 1933 3385. У европске земље је 1932 године отишло на упослење 6.642 а вратило се 8.209. Укупно је:

Године	одлазило	враћало се
1930	38.969	13.599
1931	15.368	15.696
1932	9.096	14.240
1933	9.729	7.280

Ове бројке показују једну тенденцију. Можемо да рачунамо с тим да свима нашим људима морамо да обезбедимо упослење на рођеној груди. Одлазак у иноземство престаје, а напротив свет наш, који је већ био тамо у све већој мери враћа се у домовину. Барем једна трећина од свију повратника спадају на најамне раднике. Повраћај света из иноземства у све већој мери утиче на наше и иначе преоптерећене радне пијаци и појачава незапосленост нашега раднога света који живи од надница.

Растерећење радне пијаци

Растерећење наше радне пијаци дошло би у великој мери оним часом чим би се нашло одговарајуће обезбеђење за оне многобројне поткопане егзистенције, које у стотинама хиљада висе о концу по растуруним нашим седима и које су, по нужди, упућене на стално лутање између села и града. Култивирати и интензивирати нашу пољопривредну радиност

значи посредним путем, растеретити радне пијаци по нашим привредним центрима. Довршити решење аграрнога питања давањем нужних парцела оним многобројним сеоским породицама које су остале без игде ичега — значи смањити број надничара и луталица по нашим градовима.

А у градским центрима растерећења преоптерећених радних пијаца нема без нормирања раднога дана за разне привредне гране у оним границама које би омогућиле упослење свега расположивога света.

У свима овим правцима би нужно било да се дела што пре и што више. Јер ништа теже и горе не деморалише као дуготрајна незапосленост; а у питању су хиљаде и хиљаде људи и жена које су за издржавање свога голог животу упућени на најмањи рад.

Регистровање незапослених на нашим Јавним берзама рада

Ми нисмо потпуно без органа чији би циљ био старање за незапослене раднике и намештенике. Наше Јавне берзе рада, по нужди, постале су органи за помагање незапослених — маколико да оне по имену своје, као Берзе рада, треба да врше њихова упослења. Али кад се упослење не може да нађе, не остаје друго него старање за издржавање тога света, колико-толико, док се упослење не нађе.

И као органи за упослење радника, као берзе, и као органи за помагање незапослених, Јавне берзе рада нису довољне. И у једном, и у другом случају оне престављају тек ембрионе будућих организација за рад у једном и у другом правцу који оне сада, колико према снази својој могу, врше.

Морамо нарочито истаћи да Берзе рада нису у стању да обухвате ни приближно све незапослене раднике и намештенике. А још мање су у стању да им пруже какву ма и приближно задовољавајућу помоћ за време њихове незапослености. Са срствима којима располажу, Берзе рада нису у стању да успоставе своје органе чак ни у свима значајнијим привредним центрима државе. Оне имају своје органе тек на важнијим привредним раскрсницама, и могу да обухвате само оно радништво и намештеништво које се ту затече, док су сви други радници и намештеници, који се нађу изван тих раскрсница, изван домашаја јавних берза рада. Они нити су забележени као незапослени, нити од њих бивају потпомогнути новчаним потпорама.

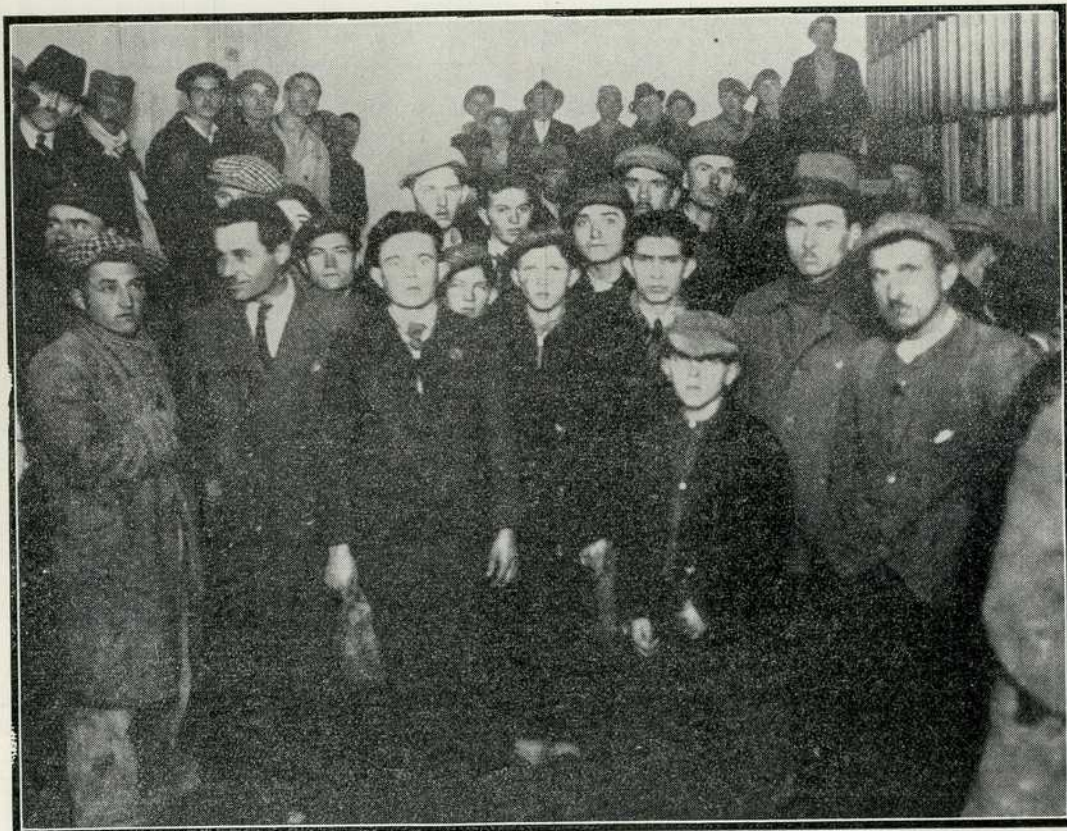
Отуда разлика између броја стварно неупослених наших радника и намештеника и онога броја које као неуопслене у својој евиденцији воде наше јавне берзе рада. А тек колико је некритично када се на извесним врло значајним местима, која у публикацијама својим показују барометар привредног

и социјалног стања наше земље, убележава да у Југославији нема више од 17 до 25.000 незапослених — без обзира на незапосленост према пријавама упослених код установа радничког осигурања; без обзира на ону разлику која произлази између броја пријављених код осигурања у најживљим радним сезонама и броја пописаних у државној статистици; без обзира на свакидашњи вишак нашега становништва и на стање наше сеоске привреде и реалне могућности да она усише вишкове свога прираста, па отуда силазак тога света у

1930	године	150.939	радника и намештеника
1931		168.233	
1932		272.282	
1933		309.354	
1934		300.952	

Просечно месечно ово износи:

1930	године	12.578
1931		14.028
1932		22.690
1933		25.780
1934		25.079

Једна група незапослених радника пред шалтером за давање помоћи у Берзи рада

масама у градове; без обзира на прираст градскога подмлатка...

У току година нашим јавним берзама рада пријавили су се на пример ради услења:

Незапосленост на територији београдској

Од укупног броја регистрованих код јавних берза рада на подручју београдске јавне берзе рада било је пријављених:

1930	1.485	1.836	1,773	2.753	1.446	1.482	1.455	1.409	1.472	1.636	1.746	2.368
1931	1.593	1.351	2.053	4.177	3.765	2.616	2.542	2.677	3.280	5.014	5.624	6.302
1932	4.461	5.470	5.781	6.229	6.358	4.304	5.688	6.100	7.236	8.462	7.830	8.049
1933	5.831	5.983	7.751	7.203	9.059	7.551	7.284	6.446	8.438	8.912	9.310	10.654
1934	8.463	6.723	10.083	10.569	9.962	9.556	9.383	8,939	9.016	10.131	12.141	10.219

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

А у самом граду Београду било је од тога броја пријављених:

Година	Мушки	Женски	Укупно
1930	16.770	4.091	20.861
1931	34.460	6.533	40.993
1932	62.374	13.594	75.968
1933	78.269	16.423	94.692
1934	95.056	20.159	115.215

По месецима распоређено, незапослених је било пријављено у Београду:

Година	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	Јули	Аугуст	Септембар	Октобар	Новембар	Децембар
1930	1.008	1.214	934	784	679	658	1.034	885	860	1.009	1.267	1.518
1931	1.135	997	1.264	3.087	2.568	1.835	1.734	1.923	2.328	3.927	4.655	5.039
1932	3.515	3.764	3.426	4.002	3.948	2.585	3.928	4.273	5.592	6.052	5.869	5.876
1933*	4.383	4.184	5.023	3.848	4.811	5.050	4.996	3.996	5.106	5.929	6.075	7.010
1934*	6.277	4.109	5.978	5.006	5.852	6.491	6.339	5.677	5.648	7.234	8.759	7.018

* Са Земунџм.

Не треба изгубити из вида да ни сви незапослени Београђани нису регистровани код јавне берзе рада и да је, према томе, њихов број стварно много већи него што то произлази из бројки које могу да даду наше јавне берзе рада. Број незапослених код београдске берзе поскочио је 1393 јер је тада Земун припао Београду. Али пада у очи и то да је и у 1934 број убележених, макар само за неколико, али ипак повећан према стању у м. н. у 1933 години. То је рђав доказ или за стање београдске радности, или за стање радности у крајевима чији радници гравитирају ка Београду.

Помагање незапослених преко јавних берза рада

Помоћи које су јавне берзе рада издале незапосленим радницима у целој земљи износиле су:

Год.	Редовна Дин.	Ванредна Дин.	Путна Дин.	У природи Дин.	Укупно Дин.
1930	2,538.387.—	557.960. ¹⁰	192.280. ⁵⁵	119.956.—	3.408.583.—
1931	3,650.879.—	1,124.902.—	229.274. ⁰⁸	96.519. ⁸⁰	5.101.574. ⁸⁸
1932	7,399.176.—	2,351.592. ⁷⁵	300.257. ⁷⁸	268.246. ⁵⁰	10,319.272. ⁹⁸
1933	6,802.552. ⁷⁵	3,109.737. ⁵⁰	292.459. ⁹⁵	311.886.—	10,486.636. ²⁰
1934	8,213.470.—	2,492.761.—	254.110.—	363,559.—	11,323.900.—

На територији београдској издате су ове потпоре:

Год.	Редовна Дин.	Ванредна Дин.	Путна Дин.	У природи Дин.	Укупно Дин.
1930	309.342.—	113.443.—	36.882.—	67.565.—	526.732.—
1931	271.270.—	399.830.—	61.738. ⁹⁰	26.068. ⁵⁰	758.907. ⁴⁰
1932	698.061.—	461.680.—	33.835.—	1.156.—	1,194.732.—
1933	904.078.—	252.241.—	28.210. ⁵⁰	—	1,187.529. ⁵⁰
1934	1,146.155.—	222.361.—	19.258. ⁷⁵	—	1,387.774. ⁷⁵

А у самом Београду издато је:

Године	Редовне динара	Ванредне динара	Путне динара	У природи динара	Укупно динара
1930	453.196	141.353.—	36.382.—	67.865.—	698.796.—
1931	419.735	443.960.—	70.104. ⁶⁵	26.068. ⁵⁰	959.868. ¹⁵
1932	1,017.138	607.023.—	55.181. ⁸⁵	1.156.—	1,680.498. ⁸⁵
1933	1,630.849	403.898. ²⁵	46.891. ⁷⁵	—	2,081.639.—
1934	2,301.412	347.851.—	37.465. ⁵⁰	—	2,686.728. ⁵⁰

Из ових сума потпомогнуто је на територији целе земље.

Год.	Чинио-ници	Радници	Надничари	Сељаци	Свега
1930	—	—	—	—	45.494
1931	—	—	—	—	66.185
1932	—	—	—	—	147.669
1933	—	—	—	—	168.190
1934	409.904. ⁵⁰	6,091.677. ⁵⁰	4,347.819. ²⁵	474.498. ⁷⁵	124.887

На територији београдске берзе рада потпомогнуто је оволико лица:

Год.	Чиновници	Радници	Надничари	Сељаци	Свега
1930	—	—	—	—	11.358
1931	—	—	—	—	12.973
1932	—	—	—	—	19.957
1933	—	—	—	—	23.679
1934	108.187.—	1.654.349.75	874.998.25	49.193.50	31.750

А у самом граду Београду потпомогнуто је:

Год.	Чиновника	Радници	Надничари	Сељаци	Свега
1930	—	—	—	—	9.110
1931	—	—	—	—	9.913
1932	—	—	—	—	11.725
1933	—	—	—	—	10.936
1934	53.236.—	1.016.765.—	306.888.25	10.885.50	13.793

И по броју лица која долазе на шалтере јавне Берзе рада, и по сумама издатих новчаних потпора види се да постоји све већа навала на јавне берзе рада. Број незапослених који су црпели потпоре повећао се од 1930 до 1933 на редовним потпорима од 24.486 на 64.207, на ванредним од 8.127 на 46.311, на путним од 2.989 на 5.366, а повлашћених карата за возњу железницом издато је 172.778 комада у 1933 према 75.194 у 1930 години. Значајно је да је сума издатих ванредних потпора у нарочито великом порасту. Према редовним помоћима она је износила у процентима:

Године 1930	21.98	Године 1933	45.71
1931	30.81	1934	30.53
1932	31.77		

Исплату ванредних помоћи намеће:

- 1) дуготрајна неупосленост људи чији материјални положај постаје очајан;
- 2) придолазак људи са села, који лутају ради тражења рада и које, најзад, нема ко други да прихвати па падају на терете јавних берза рада, чак и тада када они тамо по правилима берзе, немају никакво право на потпоре.

Задачи општина

Осим оних који се јављају јавним берзама рада, у Београду има сигурно још 5000 људи који су због незапослености дошли у шкрипац. Тај свет живи дотрајалим животом. Утолико пре, што су наднице радничке и плате намештеничке данас пале на тако низак степен, да оне не обезбеђују ни најнужније потребе породице у времену њиховога упоалења. Пре рата, када су реалне наднице биле знатно ниже (а незапослености овакве каква је сада уопште није било), радник је могао да остави нешто на страну да му се нађе за црне дане. Тада је он могао са лакоћом да прегура и незапосленост, ако би га захватила и држала кроз два три месеца у години.

Сада радник нема уштеда. За време свога успелења он није хралењен како би то његов организам тражио. А исто тако он није био у стању да обезбеди ни најважнију одећу и обућу за себе и породицу, а камо ли да спреми још и резерве и у томе. Због свега тога, онога часа чим остане незапослен, радник или намештеник су у очајном положају и упућени су на јавну или приватну помоћ било да она дође од Берзе рада, било од општине, било од хуманитарних друштава или појединаца.

Према последњој статистици, од укупног броја свег привредног становништва. Београд има око 60.000 најамних радника и намештеника у приватној служби. Ако од тога броја узмемо да их је 5000 незапослених преко зиме, онда то представља врло мали проценат са обзиром на велики број незапослених. Осим онога што незапослени добивају од јавне берзе рада, Београдска општина би за ове незапослене своје грађане требала барем кроз три зимска месеца да обезбеди најнужнију храну и огрев. Ако се узме у обзир да цена за један оброк у постојећим јавним кујнама износи округло 2 динара од оброка, и да незапосленим треба да буде обезбеђен барем један оброк дневно, за исхрану овога света требало би 10.000 динара дневно, 300.000 динара месечно, или 900.000 динара за три зимска месеца. Са најнужнијим огревом ова сума би се заокружила на један милион динара за три зимска месеца. Општина београдска, међутим, а своје буџету за протеклу годину имала је за ту сврху предвиђено циглих — 50.000 динара...

Ми смо свесни огромних финансиских тешкоћа са којима има да се рве престоничка општина да би из једнога у рату разоренога града створила репрезентативну државну метрополу. Па ипак, тврдимо да, и поред свих тешкоћа, има пута да се специјалним прирезима нађу ова најнужнија сретства за обезбеђење оних који нити су због своје кривице, нити су из обести остали без рада и без икаквих и најосновнијих средстава за живот. У питању је маса привредног света који мора остати сачуван за нашу националну привреду и у часовима када је остао без рада. Друштво не сме остати глуво према синовима својим који имају жуљевите руке које стварају национално богатство. Општине су основне јединице које су позване да виде и лече социјална зла. По примерима, које оне треба да даду, треба да се поведу и друга јавна тела. Ми нећемо у томе послу бити први. Цео напредан свет је пред нама, јер је свест о томе да радници, и кад су незапослени, представљају огромну националну вредност — продрла далеко и широко. Престоничка општина ће, колико ових дана, имати прилике да се изјасни о овом горућем питању савремене социјалне и комуналне политике!

Арх.-урбаниста Драгомир М. Поповић

Београдски железнички чвор

Фебруара месеца 1933 г. Београдска општина је примила акт Министарства саобраћаја у коме се извештава да је г. Министар донео решење о генералном пројекту железничког чвора у Београду и да захтева да се Регулациони план Београда саобрази решењу овог чвора. Дакле, екс катедра је донето једно решење о железничком чвору Београда, по коме треба да се равња и прилагођује регулациони план.

Питање тог чвора је врло занимљиво — читава једна прича, г. инж. Здравко Васковић нам је дао цео његов историјат у часопису Београда „Београдским општ. новинама“ и у „Техничком листу“ у 1934 г. О чвору се сем тога и доста писало, давали одговори и одговори на одговоре. Стручњаци су излагали своја мишљења, препирали се док се, најзад, чвор није почео да спроводи у дело. Радови једног његовог дела већ су дати предузимачу, а Београдска општина прилагођује полако регулациони план по њему.

Али како чвор још није свршен чин савсим, јер још није ни једну трећину урађен, сматрамо да још није доцкан, указати на извесне чињенице које су вероватно промакле инжењерима и одлучујућим факторима, који мисле да су га решили на опште задовољство Београда и његовог железничког саобраћаја.

Питање железничког чвора у Београду несумњиво је првенствено државно питање, пошто је Београд најважнија раскрсница путева у земљи. Али је питање железничког чвора у Београду и *београдско питање*, јер од његовог правилног решења зависи и развој престонице. И због тога је неразумљиво да у његовом решавању, овог пута, није узела учешћа и заступница београдских интереса: Београдска општина. Или је могуће, Министарство саобраћаја закључило да су ти интереси другостепени и да ће их и оно само моћи заступати, пошто, Боже мој, сви познајемо довољно Београд да знамо шта му треба!

Железничка пруга у граду и око њега задире страшно у његов организам: не само што регулише његов саобраћај и што утиче на економски развитак града, већ што пруга задире као нож у његово месо, тако да се крвоток (саобраћај) између два раздвојена дела тешко и скупо васпоставља. Ако се оване до-

дају писка, лупњава и дим, које прате сваку железничку пругу (са парном вучом), разумеће се зашто се приликом пројектовања регулационих планова за насеља обраћа нарочита пажња на решење железничке мреже у њему. Трговинска, привредна, стратемиска и друга питања, налажу сем тога да се пре пројектовања железничког чвора за какав град, та питања до танчина испитају, да се подробно образложе, да се створи од њихових разматрања и разлагања читав један велики досије, на основу кога се има приступити решавању проблема са чисто техничке стране.

Прво решење Београдског железничког чвора 1922/23 г. схваћено је исправно са те стране. Чвор је решаван у заједници са Општином, односно чвор је решен *као саставни део Генералног плана*. Имао је своју целину и логику и у погледу на саобраћај и у погледу на развој града. Решаван је исто тако упоредо са питањем пристаништа, што је исто тако од капиталне важности по Београд за његов привредни развитак. Министар грађевина дао је начелну сагласност за чвор, „с тим да се дефинитивно одобрење изврши онда“, када га усвоји Министарство саобраћаја. Класична бирократска фраза.

Од тога се пројекта одустало, „сагласност“ Министарства саобраћаја никад није стигла, а и Београд није изграђен по Генералном плану. Је ли решење чвора било добро или није, сад не вреди говорити, ствар је пропала. Једино успомена на њега нацртана детаљно на плановима и пропратно образложење, откуцано на писаћој машини, говоре да се исправно радило, да је била дата целина и једно прихватљиво решење у принципу, сем Ранжирне станице.

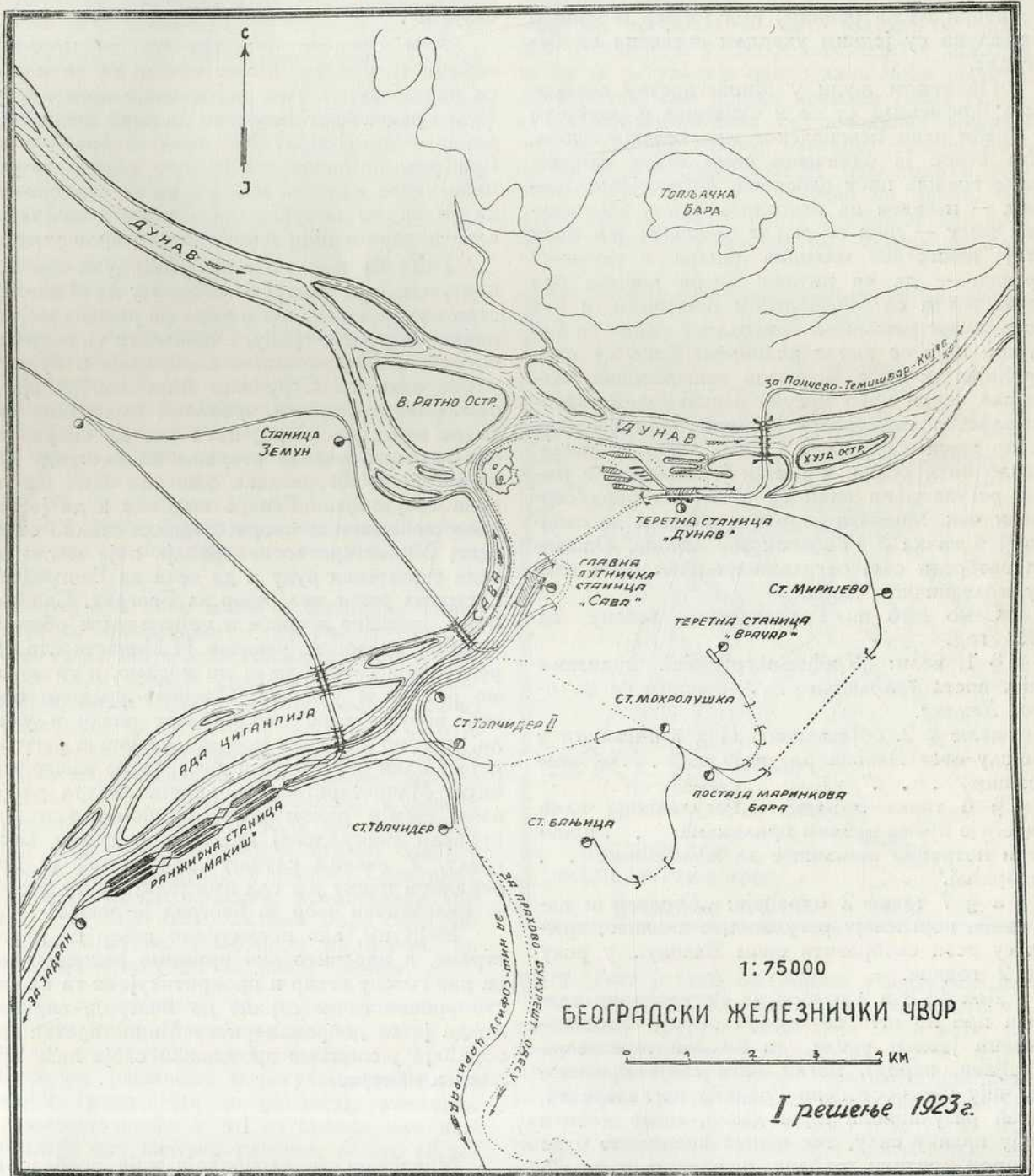
Тешко је одредити ко је крив што је прво решење о чвору пропало. Неки криве неактивност Министарства саобраћаја, неки опет Београдску општину, што се није држала Генералног плана. Чак и кад би се утврдила кривица тешко да би ко одговарао, јер ствар припада већ историји и није „за потезање“, а сем тога има и других решења. Ми ћемо рећи да је стицај околности, за које нико не одговара, ствар изменио.

Пролазе осам година и питање чвора се не свршава, односно ништа се не гради. Ме-

WWW.UNILIB.RS

Ћутим, Министарство саобраћаја увиђа да се нешто мора предузимати јер потребе увећаног саобраћаја на Београдској железничкој станици захтевају његово побољшање и рационалније уређење. Генерална дирекција држ. же-

целости напустило.“ Сем тога направљена је једна непоправима грешка и ако се план у целости напустио. Панчевачки мост је помакнут за 600 мет. узводно противно замисли у Генералном плану, и подигнут дуж саме Кла-

лезница 1930 узима иницијативу да питање чвора понова реши. Почело се испочетка али овог пута се почиње са очигледним грешкама. Генерални план Београда као начет и занемарен, односно упропашћен, није се више узимао у обзир, али и без тога, решење које се родило било је тако немогуће да се „у

нице. План чвора је пропао али мост је остао, тако да сада сви морају рачунати на њега као на готову ствар, као на један услов који диктира свима будућим решавањима београдског железничког чвора. Том приликом је учињена још једна грешка, која мање тангира Београд и његов Генерални план, али

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

која са државне тачке гледишта мора да издржи оштру критику. Пруга за Бања-Луку, која је била предвиђена да иде правцем уз Саву (Београд—Обреновац—Шабац и т. д.) доведена је на правац Београд—Рипањ—Лазаревац тако да у случају пресека пруге (од стране непријатеља рецимо) код Рипња и Ниш и Бањалука су једним ударцем отсечени од Београда.

Променом људи у Министарству саобраћаја, променила су се и схватања и родио се и трећи план Београдског железничког чвора. Све старо је одбачено; само старе направљене грешке нису одбачене. Материјална грешка — изведен на незгодном месту Панчевачки мост — није се могла одбацити јер мост стаје неких 400 милиона динара, а тактичка грешка — да се питање чвора решава без сагласности са Београдском општином, и без паралелног решавања Генералног плана за Београд, није се знала уклонити. Како су саобраћајне потребе Београда императивно захтевале чак и прво могуће решење чвора, Министарство саобраћаја је било принуђено да ствар реши и спроведе у дело. Чвор је, дакле, морао бити решен и решен је. Београд и његов регулациони план су стављени пред свршени чин. Министарство чак захтева да сходно § 4 тачка 5 Грађевинског закона, Општина саобрази свој регулациони план овом плану железничког чвора.

Само што по Грађевинском закону од 1931 год.

§ 1. вели: „Уређење градова... подизање свих врста грађевина . . вршиће се по овом Закону.

даље § 2. објашњава: „Под грађевином у смислу овог Закона разумеју се: . . . железнице, . . .”

§ 4 тачка 5 каже: „Регулациони план одређује према месним приликама: . . . правце и потребно земљиште за железнички . . . саобраћај.”

а § 7 тачка 2 одређује: „Градови и варошице, који имају регулационе планове, дужни су исти саобразити овом Закону... у року од 2 године.

Док §§ 8 и 9 говоре да Регулациони планови пре но што се одобре морају бити изложени јавном увиду, да би заинтересовани (грађани, народ), могли дати своје приговоре, чију умесност цени Градско поглаварство. Један регулациони план дакле, може добити своју правну силу, тек пошто предходно буде изложен критици грађана, и, разуме се, пошто га накнадно одобре надлежне власти. Како је онда могуће наметати Општини једно решење чвора, као готов чин, који претходно није прошао кроз законске форме, односно који није издржао критику дозвољену Законом? Или могуће Минист. саобраћаја мисли да ту нема шта за критиковање, односно да су §§ Закона само једна формалност. Регулационе

планове заједно са нанетим, планом чвора, Градско поглаварство ће изложити јавну увиду, рокови ће проћи и нико неће ништа критиковати. Ако и критикује, лако ће бити разуверити га да није у праву т. ј. лако ће се донети одлука да се „приговори не могу усвојити”.

Али Градско поглаварство не мора да одбаци приговоре. Може чак и да се сложи са најумеснијим. Ако најумеснији приговор убеди Градско поглаварство да план чвора није добар — шта онда? Не може се тражити од Градског поглаварства да оно слепо заступа план чвора кад оно није на њему сарађивало, па је за то могућно да Градско поглаварство прихвати који приговор као врло умесан.

Рећи ће неко то је буквално тумачење закона, пракса и опортунитет казују да Министарство саобраћаја треба и мора да решава железнички чвор у Београду. Ставимо се за моменат на страну Министарство саобраћаја и будимо његов адвокат. Стручност Мин. саобраћаја у решавању техничких проблема железница нико не може да спори, нити сме да спори. Исто тако ни његово старање за Београд. Видевши да је Београдска општина сама покварила свој рођени Генерални план и да је питање железничког чвора оставила стално отворено, Министарство саобраћаја није могло да седи скрштених руку и да чека да Београдска Општина реши жел. чвор за Београд. Саобраћајне, државне потребе и међународне обавезе тражиле су његово решење. И Министарство је рекло: кад нећете ви — ми морамо, и то морамо радити и урадити. Односно урадили смо већ, верујте како смо најбоље знали и умели, молимо вас само уредите ви још и регулациони план око чвора и Београд ће много добити! Министарство саобраћаја сматра да је овим својим радом доста припомогло и допринело Београдској општини и самом Београду. У сваком случају „поможено” је Генералном плану јер сад има једну бригу мање, — железнички чвор за Београд је решен!

Међутим, ако посматрамо ствар са друге стране, а нарочито ако примимо решење чвора као готову ствар и прокритикујемо га са чисто урбанистичке стране по Београд, видећемо да је та добронамерност Министарства саобраћаја у многоме промашила своје лепе циљеве и намере.

I

Министарство саобраћаја није требало и није смело да ради план железничког чвора за Београд без суделовања на сарађивању његовом и претставника Београдске општине. То што се, са правом у осталом, напомиње, да се Београдска општина слабо интересовала за железнички чвор и да је чак сама први чвор по Генералном плану занемарила, то још не значи да се Општина треба да изузме за у-

век. Министарство саобраћаја морало је само да схвати да су интереси престонице да се чвор и регулациони план паралелно уреде и да нађе пута (преко Министарског савета, преко Финансиског закона и сл.) да *Општину натера на сарађивање* и на истовременост решавања целокупног задатка око чвора. Кад је Министарство саобраћаја могло да актом од фебруара 1933 г. захтевајод Општине да се регулациони план прилагоди и саобрази решењу железничког чвора, зашто то исто министарство није могло шест месеци раније или годину дана раније, да актом позове Општину да ступи у везу са њим да се та прилагођавања и саобраћавања између чвора и регулације паралелно раде, тако да целокупан посао буде одједном готов? Ми видимо три могућа разлога за исто: или је чиста нехат, која се у доста случајева код нас непрекидно испољава; или је уверење да ту Општина не може много помоћи па је готово и не вреди звати; или је амбиција да „слава“ припадне само Министарству саобраћаја, односно одељењу за грађење жељезница уз уверење да је оно најповизије и једино позвано да ствар реши. Ми смо готови да верујемо у трећи разлог, с тим да се узимала у обзир и евентуална помоћ од стране Општине само како ће она ко зна кад стићи, може се ствар и без ње свршити.

Поред све лепе жеље и амбиције, *немогуће је да Министарство саобраћаја зна све урбанистичке потребе Београда и ложиције је да њих боље познаје Техничка дирекција општине, односно њени стручњаци који годинама раде само на том послу.* Исто као што је немогуће да Министарство саобраћаја познаје и све стратегиске потребе земље, већ да њих боље познаје наш Генералштаб и његови стручњаци који годинама раде на том послу. Зашто се у овој капиталној ствари будућег Београда не би питала и његова Општина? И то Београдска општина, престоничка општина, код које свако питање мора бити вишеструко проучно, с обзиром на факат, да *престоница треба да је понос нације.*

Ако се осврнемо на праксу у осталом културном свету, видећемо да се нигде не решавају железнички градски чворови без истовременог решавања и регулационог плана дотичног града. Чак се расписују конкурси за решавање чвора и то се сматра као најправилнији пут његовог решења, пошто се верује да сама администрација није способна за шире концепције и за исправно доношење одлука у урбанистичком смислу. Ми не знамо, јесу ли г. г. инжењерима и надлежним факторима у Министарству саобраћаја познати начини на које су поред осталих решени и железнички чворови некад за Цирих и ту недавно за Милано? Ако јесу, онда зашто се код нас овако радило?

Регулациони планови се тешко и врло скупо прилагођавају железничким правцима који прођу кроз њих. Повући један нов желез. правац кроз уређену регулацију је исто што и ногом ринути у мравињак. Јер није довољно откупити и просећи само један канал у ширини од просечно 40 мет. (случај са правцем и станицом у Проф. колонији) и мислити да ће се регулација околна лако моћи решити. На против, тим једним правцем (кроз Проф. колонију) поремећава се целокупна урађена већ регулација између важнијих саобраћајница (у овом случају између Милетине и Адмирала Пико-а ул.) Општини се дакле, без њеног знања намећу силни трошкови око уређења за нову регулацију око правца за жел.

пругу. Ако је већ по једном старом закону Општина дужна да даје своје земљиште за железничку пругу (Закон који важи само за границе предатне Србије; Загреб и Љубљана су значи у бољем положају) по ком је § дужна да се излаже трошковима за један посао (измену регулације) који јој је наметнут а да она у томе није имала никаквог удела нити је за што питана?

Железница и сувише много утиче на развитак једног града да би се тај развитак могао ставити на споредно место и приликом решавања железничких чворова мислити поглавито на саобраћајне потребе данашњице и „кроз 50 година.“ Али да се разумемо, ми не видимо у свему томе никакву злу намеру, већ једноставну неупућеност у Урбанизам, врло

позитивну науку, недавно пониклу али одавно постојећу. Довољно је само уз то да напоменемо да и за сам Урбанизам једно од најсложенијих и најтежих питања представља проблем постављања железничких станица у граду, поготову у већ изграђеним градовима. Па нам је зато и нејасно како се могло са тако недовољно студија из Урбанизма одредити да ће ту и ту у Београду бити нове железничке путничке и теретне станице, да не говоримо о осталом решењу.

Због свега тога, а и због тога што и самом Министарству грађевина лежи на срцу просперитет Београда, било је неминовно потребно да се план железничког чвора за Београд реши у дослуху са Београдском општином, односно њеним Регулационим планом.

Не треба буквално разумети, да Министарство саобраћаја баш ништа није питало Београдску општину. Приликом детаљног решавања планова за чвор, Министарство саобраћаја се служило неким општинским подацима, нарочито подацима за канализацију, котам канала и сл. Када је Општина уложила протест због наметнутог плана, Минист. саобраћаја је нашло једну форму да „пита“ Општину. Тражило је да и Општина да сагласност за поједине детаље, нарочито подвожњаке и регулације око њих. Али то је тако далеко да значи да је Министарство питало за савет Београдску општину како треба да се реши сам железнички чвор.

II

Колико су ове наше тврдње основане најбоље ће показати следећи приказ железничког чвора за Београд кога је Министарство саобраћаја послало Београдској општини.

Када је 1923 године, приликом решавања Генералног плана, решен и железнички чвор за Београд он је:

1⁰ Решен заједно са представницима свих заинтересованих страна, пошто га је решавала једна шири стручна комисија;

2⁰ Комисија је уз решење дала и један исцрпан пропратни извештај о њему (на 38 откуцаних страна на писаћој машини).

3⁰ Истовремено је било решено и питање Београдског пристаништа са пропратним извештајем (на 81 откуцану страну на писаћој машини).

Тако, да су планови са образложењима јасно и убедљиво показивали зашто је што тако урађено. За свако постављено питање могло се наћи одговора у образложењу.

Министарство саобраћаја, међутим, послало је Београдској општини само план чвора 1: 10.000 и један пропратни акт на 2 (цигларске) стране табака откуцане на писаћој машини. Ту се само објашњава план, без икаквих образложења, као да се она ни мало не тичу Београдске општине. Општина треба само да зна:

1⁰ Постојећа главна путничка станица има остати у нивоу на истом месту, где је и данас и типа чеоне станице, само се има преконструисати према указаним потребама саобраћаја. Ова главна станица има да добије засебан дупли колосек до станице Топчидер.

2⁰ Веза Дунавског моста, односно Панчевачке пруге са главном путничком станицом има се извршити правцем: Дунавски мост—цигларски терен—Булбулдерски поток—тунел испод вароши—Моравска улица. Од портала у Моравској улици има се ова пруга увести једном кривином у главну путничку станицу, а другом контра-кривином везати за колосеке Београд—Топчидер. Цела ова пруга са тунелом и са обадве ове везе има бити дуплог колосека. На овој прузи Дунавски мост—главна београдска станица има се изградити локална путничка станица, типа пролазне станице, на цигларском терену, за сада готово потпуно празном на десној обали Булбулдерског потока. Ова локална путничка станица добила би име станица „Дунав.“

Код Дунавског моста имају се путем кратких веза дуплог колосека створити директни пролази за правце: главна путничка станица—станица Дунав—станица Миријево, и станица Кланица—станица Миријево, која се веза има спровести испод пруге Дунавски мост—главна станица.

3⁰ Постојеће станице Кланица и Шаран имају се реконструисати тако, да служе као локалне теретне станице и у исто време да буду ранжирне станице за будуће пристаниште на Дунаву. Обе ове станице имају се пројектовати као органска целина са колосецима Дунавског пристаништа.

4⁰ На простору Бара Венеција—Шест топола има се пројектовати и поступно изградити теретна локална станица нормалног колосека са ранжирним групама колосека и са групама са магацинима за истовар и утовар као и са групама за истовар и утовар на отвореном простору. Ова се станица има пројектовати као органска целина са колосецима на Савском пристаништу.

5⁰ Постојећа кланичка пруга има се реконструисати у пругу дуплог колосека на целој својој дужини, од станице Кланица до теретне станице у Бари Венецији. Ова пруга има да буде директна веза између теретних локалних станица и да послужује индустрију и у опште сва трговачка постројења на простору Сава—Кланица.

6⁰ Кланичка пруга има се продужити низ Дунав до Великог Села и то као пруга дуплог колосека. Од Великог Села

ова се пруга има продужити као једноколосечна низ Дунав, а затим уз Бољечку реку до везе са пругом Топчидер—Мала Крсна. Код те везе пролазност и у правцу Крсне и у правцу Београда. На овој прузи има се предвидети на левој обали Миријевског потока локална теретна станица, која у исто време има задатак да у будућности растерети станице Кланица и Шаран. Развијањем насеља у долини Миријевског потока створиће се потреба једног крака до села Миријева, који треба предвидети у плану Београдског чвора.

8⁰ Још сада има се предвидети и резервисати место у Макишу, одмах иза Чукарице, за будућу велику ранжирну станицу, која ће се везати директно или индиректно са свима правцима који се сустижу у београдском чвору и свима станицама у чвору.

9⁰ Кад се развије саобраћај преко Београдског железничког чвора и појави потреба његовог одтерећења има се подићи нов мост дуплог колосека на Сави преко Аде Циганлије код Макиша. Тај се

Београдски железнички чвор.
III решење, 1933 год.

7⁰ Постојећи једноколосечни железнички мост на Сави има се реконструисати у мост са два колосека и у исто време подићи а за око два (2) метра изнад данашњег његовог нивоа. Од тог моста има се изградити засебна пруга дуплог колосека с једне стране до главне путничке станице Београд, а с друге стране до станице Топчидер. У исто време треба по могућству везати тај мост директно и за теретну станицу у Бари Венецији.

мост има везати са једне стране за станицу Топчидер и станицу Београд пругама дуплог колосека а с друге стране преко Бежаније, где се има предвидети станица, има се везати са станицом Земун и станицом Земун—Нови град или станицом Земунско поље, како се то буде у детаљном пројекту утврдило. Кад се саобраћај буде још јаче развио и покаже се потреба директне везе пруге Земун—Инђија са пругом Топчидер—Младеновац овај се мост на Ади Циганлији има везати

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ти директно преко Жаркова са станицом Ресник и то пругом дуплог колосека.

10⁰ Путничка станица узаног колосека 0,76 м. има се изградити позади (јужно) од постојеће нове поштанске зграде на простору између Моравске ул. и главне путничке станице нормалног колосека.

11⁰ Теретна станица узаног колосека 0,76 м. има се изместити са садањег места у Бари Венецији и изградити поступно на простору где се сада налазе зграде: железничке задруге, железничке школе, становаи за ниже особље, магацини и др. Цео тај простор има се поступно очистити и резервисати за теретну станицу колосека 0,76 м.

Затим, на основу свега „изволиће Суд наредити да се регулациони план вароши изволи саобразити овом решењу.“

Али примимо ми ово решење чвора, без обзира којим се начином до њега дошло. Замислимо да се са начином његовог решавања морамо помирити и да га данас имамо разматрати само са железничке и урбанистичке стране. Сложимо се чак и са тим да се регулациони план може њему прилагодити и да за тренутак оставимо на страну питања Савског* Пристаништа и Дунавског кеја.

Прво ћемо да запитамо ко је поставио Панчевачки мост овде где је сад? Који су то железнички и стратeгиски разлози који су га ту поставили тако да му се једва са кривином од 300 м. може прићи? Нека јавно иступе они који су мост нагурали уз саму Клануцу и нек нас поуче зашто је он ту. Могуће ми не знамо, али ако ни они не умеју да нам објасне, онда нека бар признају да су погрешили, кад већ нико неће зато да сноси конзеквенце. Данашње решење трећег железничког чвора за Београд, до душе нема, са грешком око места за мост, никакве везе, пошто га је ту затекло, али је ред да се једном то питање објасни. Јер једна таква грешка повлачи сад за собом читав сплет других, пошто ју је врло тешко маскирати и без натезања решити чвор.

Затим ћемо прећи и на ово већ нормирано III решење чвора.

Ранжирној станици никако није место у Макишу. То је друга крупна грешка у београдском чвору, која се, нажалост, провлачи још од I решења чвора. Вероватно да су и господа која су онда радила Генерални план ту погрешила, — будимо искрени.

Макиш, подводно земљиште, је инфилтрациони терен за београдски водовод. На њему

се налазе „Беле воде“, општински водовод и маса ископаних бунара који се снабдевају водом са тог плато-а. И ако Београд не троши искључиво бунарску воду, већ је меша са Савском филтрираном, ипак се та бунарска вода мора добро чувати и *терен одакле се она добија заштитити*. Он чак, да је среће, треба да је ограђен бодљикавом жицом, на њему се не сме ништа зидати а *најмање се сме подизати Ранжирна Главна станица!* Нас чуди да је то превидела комисија која је решавала 1923 Генерални план, а да нису приметили ни г.г. инжињери приликом разраде III чвора, кад су је баш уз „Беле Воде“ пројектовали. Да би се Макиш сачувао насеља и Ранжирне станице, Градско поглаварство је предузело кораке: прво је забранило једном одуком свако подизање зграда на њему а званично је скренуло пажњу Министарству саобраћаја да хигијенски разлози у интересу Београда не дозвољавају подизање једне Ранжирне станице на њему. Министарство саобраћаја још ништа није одговорило Општини.

Сем овога, Главна ранжирна станица у Макишу ни са железничке стране не задовољава решење чвора. Она није *пролазног* типа већ *чеоног*, што много поскупљује маневрисање. Тек скупи један мост преко Аде циганлије и још један тунел од 2600 м. код Кнежевца имали би да је претворе у донекле пролазну станицу. Даље, Ранжирна станица мора да је у заклену од ветрова јер вагони често стоје усамљени и откочени. Преко Макиша дува кошава врло снажно што би зими доста сметало маневрисању. Дакле осма тачка објашњења III плана чвора, које је Минист. саобраћаја упутило општини мора да буде другојачије решена. А како се главно решење организације саобраћаја у једном чвору баш постиже умесном изградњом Главне ранжирне станице, значи, да кад падне као неумесно место за њу и *целокујност замисли решења* долази у питање.

Комисија, која је решавала I план чвора, односно Генерални план за Београд, сложила се да Београд мора имати подвојен путнички и теретни саобраћај. И то путнички саобраћај мора имати своју удобну *транзитну* станицу, а теретни саобраћај своју уређену *теретну* станицу приступачну, с једне стране свима везама: железничким и воденим а с друге стране са градом. Решење III плана чвора не предвиђа *транзитну* станицу за путнички саобраћај, а оставља цео Врачар, Душановац и Пашино брдо без икакве везе са теретним саобраћајем. Роба у место да се са теретне станице *свлачи* у град, мора да се најниже коте (ниво Саве и Дунава) *извлачи* у цео Београд. Односно *транзитне* станице приметиће нам неки да не знамо добро разматрања и теорије О. Блума и да је последња велика светска станица *Милано* решена као *чеона* станица. Навешће нам и да станица „на

* Савско пристаниште се исто тако сад решава без Општине. Први километар (путничког) пристаништа биће ускоро остварен и на њему је већ направљена грешка: Колима се путничкој лађи не може прићи, мора се прећи пруга у ниво-у. А путници за лађу пролазиће кроз подземне тунеле!?

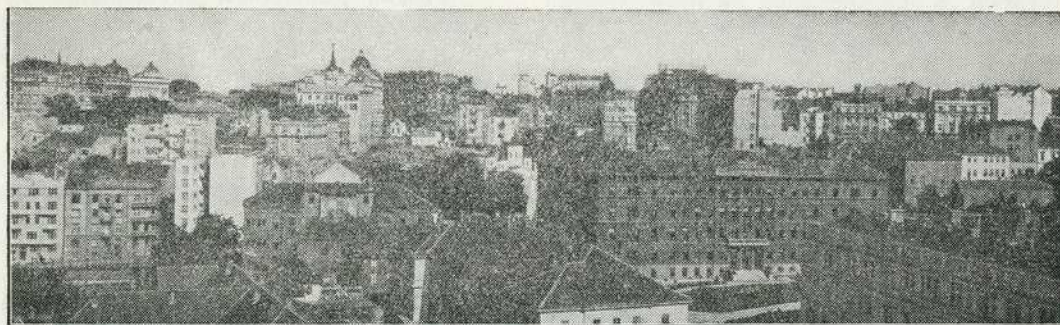
спрат“ у Београду скупо кошта, јер се мора премостити Карађорђева улица. А зар никоме није пала на памет идеја да покуша да пругом пређе у ниво-у Карађорђеву улицу и да се иза ње одмах завуче у тунел, а да урбанисте користе парк и слободан простор од станице до „Бристола“ и да Карађорђеву улицу на том месту (и Балканску ако буде било потребно) проведу испод неколико колосека пруге једним *врло луксузно обрађеним подвожњаком* комбинованим са парком, зеленилом и духовитим степеништима за пешаке? Јер боље је жртвовати 400 метара једне прворазредне улице, (о чему би се могло још дискутовати) и покушати да се та жртва пристојно маскира и заглади, него *нагетати* са целокупним решењем чвора и упропашћивати целу Професорску колонију непотребним усецијма и станицама. Сва најмодернија осигурања овог луксузног подвожњака Карађорђеве улице од велике воде на Сави коштаће далеко јефтиније него правити читаву станицу на спрат и подизати рампом читаву серију колосека. *Милано* има сасвим друге разлоге што је намерно оставио чеону станицу, наши разлози и потребе Београда нам говоре да морају имати *пролазну* станицу.

Кад се почне овако генерално да третира ствар, онда постаје безпредметно критиковати тачку по тачку објашњења данашњег III. решења железничког чвора. Чвор је, према својој замисли, доследно решен технички и ми не мислимо, као н. пр.: инж. Ракочевић; да је он баш толико и саобраћајно рђаво решен.

Начин поступка његовог решавања није био правилно схваћен па је повукао за собом да се роде погрешне идеје за постављање задатка. Иначе, сваком доследном раду: пуна част. *Београд, међутим, захтева поновно његово решење у колико то већ није доцкан, на широј основи, заједно са решавањем новој Генералној плана, београдској пристаништа и аеродрома!*

Започети први радови на кланичној прузи могу се и даље наставити јер ће у сваком случају остати као кружна пруга, потребна новом решењу чвора.

Добра половина регулације већ је „прилагођена“ овој прузи, али нека се више такви поступци не понове и нека се ствар са *Урбанистичке* стране много озбиљније схвати. То диктују интереси Београда и његове будућности.

Др. Богољуб Константиновић,
шеф одељ. Централног хигијенског завода

За хигијенско уређење наше престонице

— I опште напомене. —

Полазећи са опште признатог гледишта, да је здравље основна вредност за опстанак и унапређење заједнице и да оно претставља највећи народни капитал, *хигијена насеља* треба да буде општа и најозбиљнија брига сваког члана те заједнице а нарочито оних, који том заједницом управљају. Утврђене истине о разноврсним условима и утицајима на човечје здравље одређују тачно не само обим и садржину потребног старања за чување и унапређење здравља него и рационалне методе као и технику овога рада. Не треба затварати очи пред стварности: *хигијена захтева средства и многе жртве*. Често пута ефекат хигијенског рада и издатака учињених у ту сврху не показује свима очигледне користи, па се стога од многих овај рад и издатци сматрају баластом или као непотребни. Није реџак случај да се одбије свако хигијенско деловање као нерентабилно, а обично је појава да редуција државних и самоуправних расхода на првом месту — из ових разлога — погађа ставке, одређене за хигијену. Овде се мора истаћи и чињеница, да су људи и цело друштво још увек приступачнији за разумевање потреба и спровођење лечења оболелих него ли за мере у циљу одржавања здравља. Тако се под хигијенским радом често потпуно погрешно подразумева само лечење и указивање прве помоћи, па се на тај начин жели цео овај проблем ликвидирати. Међутим у ствари хигијенска настојања значе смањивање броја оболелих грађана, другим речима и брига за болесне тражи на првом месту хигијенске мере. Не сме се даље губити из вида ни веома важна чињеница, да је здравље и економски проблем. Обезбеђење здравља свих друштвених чланова своди баш нерентабилне издатке око лечења на најмању меру а истовремено ствара снажне и продуктивне снаге, способне за сваку позитивну акцију.

Брига за здравље, хигијенска делатност, има да очува и осигура сваком нашем грађанину све услове живота према захтевима и потребама живог организма. Главни су пак услови живота: ваздух, вода, хранљиве материје, топлота и светлост. Њих треба за здравље обезбедити, квалитативно и квантитативно,

а на начин, који омогућује нацелисходнију примену за њихово искоришћавање као и свима средствима, које пружа савремена техника и култура. Проблем ни прост, ни лак. Његово решење засеца у све гране не само заједничког и јавног, него и приватног живота. Здравствени проблеми стоје, наиме, у најтежњој вези са свим питањима данашњице, привредним, друштвеним и културним. Успешан рад на хигијени захтева стога рад у свим овим правцима и то уз активно учешће свих чланова заједнице. По природи саме ствари утицаји на здравље могу да носе индивидуални или колективни карактер, па према томе мора да постоји не само индивидуално него и колективно старање за то здравље и то с напоменом да се ова два правца допуњују и међусобно помажу. У ствари како у теорији тако и у примени постоји индивидуална хигијена одвојена од јавне (са социјалном), и једна и друга служе истом циљу. Индивидуална хигијена указује н. пр. како треба дисати и што боље ваздух искористити, а јавна на путеве како ће се спречити загађивање ваздуха у насељу.

Према данашњем друштвеном уређењу и подели дужности, а у времену неопходности организованих насеља за људске заједнице, јавна хигијена спада у делокруг општина (комунална хигијена). Њена је задаћа према напред изложеним мислима у томе, да у интересу здравља свих чланова насеља заштити ваздух, воду, хранљиве материје, топлоту и светлост од свих непогода и штетних утицаја, које може из непажње, незнања или из других разлога неуређено насеље у себи да носи. Ова заштита тражи уређење улица, паркова, пијаца, гробља, канализацију, водовод и многа друга постројења, односно уређења, јер то све у крајњој линији треба да служи обезбеђењу потребних основних услова за живот и здравље грађана.

Иако је тачно да овај програм спада у делокруг општина, ипак се мора нагласити, да постоји и огроман утицај самих грађана на спровођењу јавне хигијене. Погрешно је, ако се мисли или жели да општина сама изведе хигијенски преображај насеља и да ће тај рад бити у пуној вредности без сарадње и

правилног схватања самог грађанства. Треба знати да ће јавна хигијена имати своје пуно значење тек истовременим спровођењем индивидуалне, личне, хигијене у најширим размерама и у целокупном грађанству. У интересу јавне хигијене, која служи целини, постоји, стога потреба снажне интервенције и по питањима породичног живота, у најмању руку по питањима уређења домаћинства. Не може и не сме задати кућу ко хоће, нити одређивати просторе за становање како хоће. И кад се јавна власт, с правом меша у та питања она има оправдање првенствено у хигијенским разлозима. На овај начин се проширују и задаће општинске хигијенске службе и њене делатности.

Пре даљег излагања потребно је утврдити још једну чињеницу и тачно прецизирати извесне односе, који се веома често погрешно посматрају и третирају. Санитетска служба и хигијенска служба није исто према данашњим уобичајеним терминима. Санитетска служба обухвата и лечење са указивањем прве помоћи. Ова делатност нема много везе са оним делом хигијенског рада који претставља јавна хигијена, али се често допуњује или подудару са социјалном хигијеном, која обухвата социјално-хигијенску заштиту разних угрожених група (одојчад, школска деца, радници) и сузбијање социјалних, затим акутних и хроничних заразних болести (ендемије, маларија, туберкулоза, полне болести). Међутим, јасно је да јавна хигијена са социјалном служи у пуној мери и оном другом делу санитарске делатности, јер смањује како је већ споменуто оболевања и несретне случајеве. Према томе у санитарској политици општине хигијенска делатност мора бити не само потпуно заступљена него она треба да буде главно тежиште свих акција овога правца.

Поједине врсте санитарског рада одговарају тако логично потребама целине и по својој садржини свака за се има пуно значење. Важно је при томе даље нагласити да јавна хигијена у многоме помаже социјалну, она, на име, поставља солидне основе за извођење разних социјално-хигијенских мера, он често пута значи и само њихово остварење. Није чудо, а није ни погрешно ако се стога овој — јавној — хигијени у ужем смислу односно овом делу санитарске делатности код свих фактора поклања највећа пажња, иако се мора признати да се то чини често из других мотива и разлога. *Код решавања о уређењу улица н. пр. више се мисли на саобраћај него на сиречавање загађивања ваздуха, код пројектовања пијача више на трговачки промет него на обезбеђење здраве исхране итд.* Ово је потребно подвући, пошто је јасно да се према мотивима у многоме мења структура саме грађевине неког уређења. Због тога баш постоји често неслагање у оцени неког објекта између хигијенског и техничког гледишта.

Обезбеђење здравог боравка у градским насељима једна је од првих задаћа општинске управе у њеном раду око општег унапређења насеља. Изградња градова има своје друштвено, привредно, техничко и уметничко обележје, али се мора дозволити да је ипак хигијенска страна најважнија. У осталом оно што је хигијенско не само да је добро и корисно, него претставља истовремено и лепо. Међутим, не може се оспорити, да су често интереси здравља утврђени од захтева саобраћајне, земљишне, индустријске и др. политике. Стога се пред сваку општинску управу стављају тешка искушења ако жели да удари правилним смером у својој делатности, пошто се здравствена питања и здравствени проблеми никад довољно не респектују због природе самих ових појава као и због недовољно прожете здравствене свести. Истина је, да је без обзира на грађевинске тешкоће и са хигијенског гледишта тешко одредити све могуће евентуалности и предвидети потребне мере за поправку старих односа и изградњу нових, али се слободно може рећи да свака наша градска општинска управа стално стоји пред још увек нерешеним хигијенским питањима и да ће то увек бити, макар друга питања и била решена. То је последица не само животних потреба него и самог развитка привредно-друштвених одношаја. При томе је доказано, да нагло и снажно повећање градова, које се запажа у задњим годинама, а у чему код нас Београд нарочито предњачи, тражи озбиљно размишљање не само у погледу на решавање социјалних и привредних питања него још више оних здравствених. Збијање великог броја, десетине и десетине хиљада особа, који иду за зарадом, на једном месту, повлачи за собом многоструке проблеме. Није место да се овде објашњавају све тешке последице наглог ширења градова, довољно је само то подвући како би се специјално рад на хигијени Београда могао боље оцени. Овде, на име, није у питању само Београд као велики град него као град који нагло расте, и који је уз то великих димензија. Оне су без сумње отишле далеко ван захтева хигијене и стога тешкоће у уређењу, за које се не сме чинити одговорним хигијена.

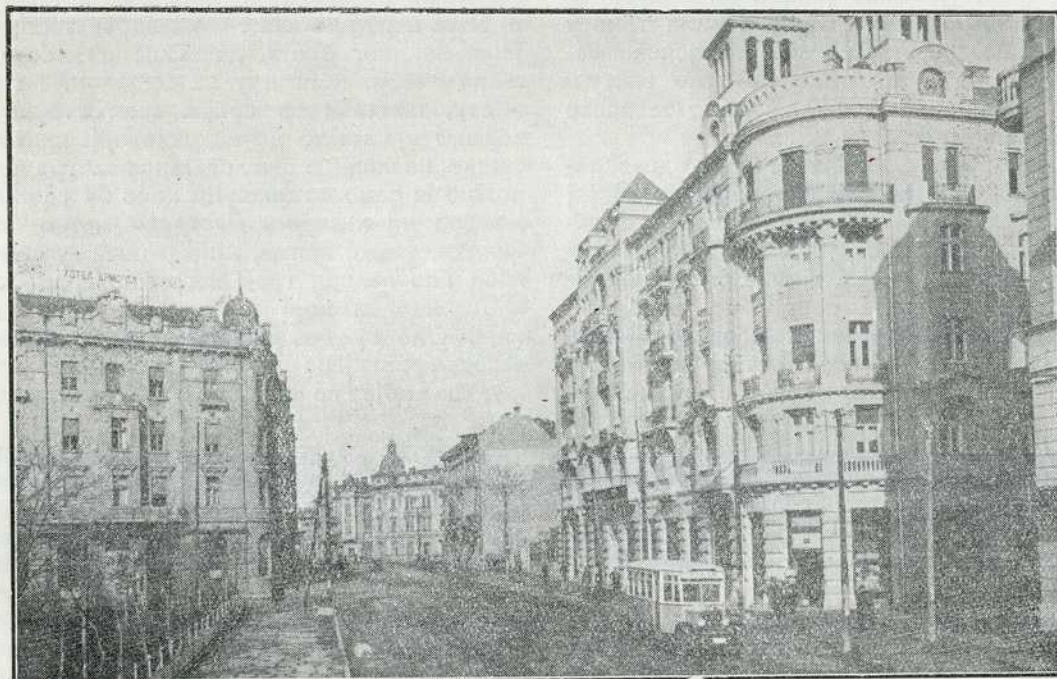
Рачуна се да на 1 ха не сме доћи више од 500 особа, а може бити за најповољније односе 100 особа. Испод тога броја насеље губи потребне техничке везе и целину. То значи на једну особу у насељима треба да дође 100 м² — 150 м² — 20 м² (густа — средња — слободна) на 1 особу. Београд (атар 1929 год.) показује на 8600 ха 250.000 становника што значи на 1 ха око 30 становника или на једног становника отпада близу 300 м². Према томе никакви хигијенски разлози не траже повећање београдског атара. Он је довољан за најмање 3 пута више становника т.ј.

за 750.000 за што треба најмање сто година да се постигне и то брзим развитком. Одвојено је питање расподеле слободних површина. Ту је однос веома неповољан за унутарњи, грађевински реон, који има само око 80 ха паркиране површине, док периферија стоји много боље. Хигијена рачуна на сваког становника 2 м² парка и 2 м² слободног дворишта, тако да би за 750.000 становника требало 200 ха. Значи да озидана површина може бити много већа него што је данас. У ове слободне површине нису урачунате површине улица, на које се рачуна око 20% целокупне површине. Према томе, и случајно, и смишљено и стицајем околности *Београд је добио површину, која потпуно задовољава његов хигијенски развитак за дужи низ година само ако се рационално изведе његово изградњавање.* Ситуација 1929 године била је од прилике ова: 8.600 ха површине, 1600 на улице, 4.000 слободна простора и 3.000 за градилишта. Односи су доцнијим проширењем атара само побољшани у прилог слободног простора.

Ова чињеница има да послужи као основица за сва друга разматрања у вези са хигијенским уређењем наше престонице. При том није у питању нарочито економисање са земљиштем него његово рационално искоришћа-

вање. С тим у вези стоји положај Београда. *С обе стране Саве а затим десном обалом Дунава пре и после ушћа Саве, проширени Београд са одређеном површином има најбоље услове за своје хигијенско уређење.* Таласасто земљиште може само томе уређењу корисно да послужи. Вештина је само учити најважније моменте и предвидети потребе, а за савремену технику нема проблема, који се не би могли решити. Њу треба ставити у службу хигијене, што значи у службу правилног развитка самог Београда.

За хигијенско уређење наше престонице постоје повољни услови. Треба само тачно одредити све оне елементе, који долазе у обзир за то уређење: распоред и намену појединих делова, техничко изградњавање, снабдевање водом и канализацију и разна друга постројења. Све су то питања која морају наћи своје правилно решење, а она га и могу наћи само ако се објективно и зналачки узму у решавање. Треба нарочито подвући да се *комунална политика и јавна хигијена не могу водити без одличног познавања и проучавања постављених проблема.* И овде, као и у сваком јавном раду, научне истине треба да буду полазна тачка и за практичну примену... —

Др. Србислав Љ. Бонић,

лекар за епидемиолошку службу гр. Београда

Однос између заразних болести и станова

Данашње хигијенске прилике и хигијенске прилике пре рата у Београду, разликују се много. Београд је у том правцу гигантски коракнуо напред.

После рата, у свим европским земљама, па и код нас, гледа се више на хигијенске прилике, контрола хигијенска врши се свестраније и успешније, према искуствима добивеним за време рата и прогресу науке. Једино се ту заостало у питању малих станова...

Мада се баш кроз часопис Београда указивало више пута на очајно стање београдских станова радничких редова, мада су вршене анкете које су давале збуњујуће резултате, у већини случајева остало је по старом.

Београдска општина, немајући извршне власти, није могла у свима случајевима стати на пут, нити до скоро забранити становање у извесним становима, иако су они више него нехигијенски.

Последња станбена анкета, коју је организовао Одељак за штампу и културну пропаганду Г. п. г. Београда под руководством шефа г. Видаковића потврдила је још једном ранија открића и дала приближне резултате као и прошлих анкета.

Како сам и сам сарађивао у овој анкети (у име Отсека јавне хигијене), а вршим епидемску службу то сам обраћао од увек пажњу у својим теренским испитивањима на однос процентуални између оболења од заразних болести у малим и нехигијенским становима и хигијенским становима.

Огроман број очајно нехигијенских станова наведен је у извештајима станбених анкета, па и ове последње.

Зато се на томе не мислимо задржавати.

Овде ћемо сада изнети како се крећу заразне болести које се преносе ваздухом и блиским додиром.

У Београду 1932 оболело је у малим становима од разних заразних болести 855 лица, а умрло 107, (у 1933 умрло је 112 лица, од заразних болести).

Врло су речита доња табеларна открића која нам говоре о односу оболења од зараз-

них болести у београдским малим* и великим становима у 1932 год.:

Оболења и смртност од заразних болести у малим становима

Број оболења	Величина стана у m ³						Свега	
	од 30 m ³ до 100 m ³		од 100 m ³ до 200 m ³		преко 200 m ³		одравило	умрло
	одравило	умрло	одравило	умрло	одравило	умрло		
855	598	98	80	6	70	3	748	107

Сам однос између малих станова и оболења од заразних болести изразито подвлачи несразмерно велики број оболења у београдским становима испод 100 m³ запремине. То су већином станови са собом и кујном, или само собом, а ретко који стан премаша 40 m³. Наука о хигијени давно је утврдила, да је за једног човека потребно минимум 20 m³ ваздуха. Међутим у овим београдским становима где су заразне болести царовале, станује врло често више од 5 особа, док је у њима просечна насељеност 4,5 особа; односно не дође ни 10 m³ ваздуха на једног њиховог становника.

Међутим, у овим београдским становима београдског радног света процентуално четири пута је већа смртност од заразних болести него у великим и средњим становима.

У току 1933 год. била је ова сразмера:

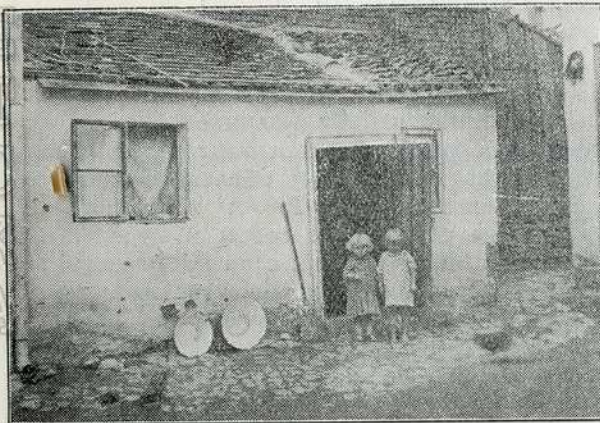
Број оболења	Величина стана у m ³						Свега	
	од 30 m ³ до 100 m ³		од 100 m ³ до 200 m ³		преко 200 m ³		одравило	умрло
	одравило	умрло	одравило	умрло	одравило	умрло		
912	628	98	129	14	43	—	800	112

Са сигурношћу се може тврдити да поред многих других узрока који потпомажу пренос заразних болести, игра скоро пресудну улогу и величина стана. Радовима Brown-Séguard-a и d'Asonwal-a, као и Sokolow-a утврђено је, да, поред продуката оксидације, па-

* Малим станом се сматра онај стан који има око 60 m³, те би кубатура била таквога стана око 120—180 m³ за три члана породице. Код нас у Београду, међутим, мали стан нема више од 50 m³ запремине.

ре, угљене киселине, која се развија дисањем, развија човек и један непознат али јако отрован алкалоид, који у малим количинама трује, замара организам човека и чини га јако слабим — осетљивим и неотпорним на сваки штетан утицај по његово здравље. Исто тако Соколов је нашао да и кожа елиминира поред осталог (зноја масти и др.) и лако испарљиве а јако отровне материје. Те материје, удисане од здравих особа слабе отпорну снагу организма и потпомажу, поред масе разних других узрока, лакоме ширењу заразе, која се врло брзо распростире у београдским малим и пренасељеним становима, чији су становници још и слабо исхрањени.

По горњим табелама се види, да у становима са најмањом кубатуром има највише оболења, док су она сведена на врло мали број у већим становима, не зато што су мали станови многобројнији, већ из разлога што су у великим становима задовољени бар основ-

Нехигијенски раднички стан (из службене анкете).

ни услови хигијене, омогућена је изолација болесника, те има мање могућности преноса оболења на остале укућане. Дотле у малом стану, када један члан оболи, сви су остали на окупу у једноме одељењу, те и када се болест на време открије, ипак оболе у већини случајева и остали укућани, ако раније нису боловали.

Дакле, пренатрпаносту малих станова неминовно се повећава број оболења.

Овај факат нарочито се језиво потврђује код заразних болести од којих највише оболевају деца, где би изолација односно располагање са станом од више соба играло основну превентивну меру против даљег ширења болести.

Према парадоксалној истини, да код сиротиње, која најчешће станује у свега једном одељењу, има највише деце, појава заразне болести ту је фатално по сву децу тог бедног радничког дома. Из доње табеле ово се најбоље види кроз упоређење бројки оболења

од шарлаха и дифтерије са односом на величину станова оболелих у 1932 и 1933 год.

Од чега	Број оболења		Величинм стана у m³					
	1932	1933	од 30 m³ до 100 m³		од 100 m³ до 200 m³		преко 200 m³	
			1932	1933	1932	1933	1932	1933
Шарлаха	304	228	260	142	32	57	12	29
Дифтерија	344	317	283	203	46	83	15	31

И шта смо видели у тим бедним становима, где је било преко 70% од случајева шарлаха и дифтерије!!! Док један члан породице преболи, други оболева од исте болести и тако непрекидно...

Према табелама види се, да мали и нехигијенски, пренасељен стан потпомаже, поред других хроничних оболења, и брзо развијање заразних болести те служи као расадник за све време боловања. Изоловање таквих болесника у малим становима немогуће је извршити и поред најбоље воље, док се не упуते у Заразну болницу. Али болница није у могућности — да их увек све прими. Остаје, на жалост, огроман број, који болује по таквим становима.

Код заразних дечјих оболења отежава стање у многоме и незнање родитеља, од којих добар део нема ни најосновнијег знања о заразним болестима и последицама*).

Како ћемо тек код оваквих схватања кад је болесника уопште немогуће изоловати услед немања простора и кад су хигијенске прилике такве, да се једно најобичније тушкупатило сматра за луксуз!

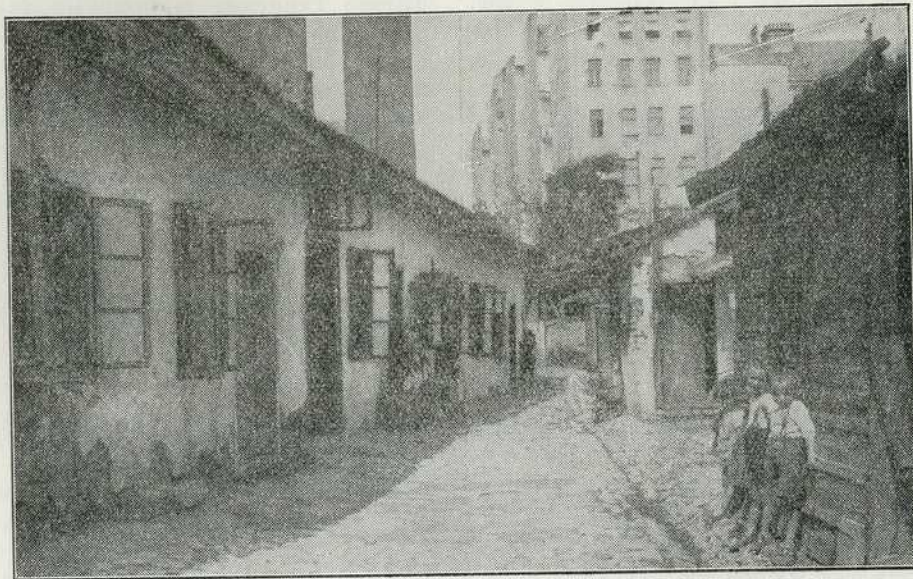
Однос оболења од заразних болести у малим становима према великим је 9:1, а и то је много блажи однос, него што би био да се данас не чине огромни напори од стране градског комуналног санитета и његове хигијенске службе, која систематски врши превентивне мере, дезинфекције школа, превентивна пелцовања школске деце и тд. У овом раду нарочито значајну улогу игра и Централни хигијенски завод.

Многе општинске управе иностраних градова узеле су у разматрање питање ширења

* Ево једног примера из просторног, богатског стана: Једнога дана позвали су ме хитно, било је једно дете оболело од малих богиња. Стан је био велик и удобан (салони тризарија итд.) одмах сам издао упутство да се здрава деца склопе. Сутрадан, кад сам дошао, нашао сам у истој соби код малог болесника и осталу децу. На моју примедбу отац ми је одговорио: „Шта ће ми нови вашар: нека сва деца преболе одједном“. И деца су заиста оболела, онако како је хтео, али једно ни дан дави није више најбољег здравља!

заразних болести кроз мале а пренасељене станове, и неке су од њих решиле проблем малих станова, добивши врло добре резултате: Лондон, Париз, Берлин, Беч и Праг имају масу комуналних малих и хигијенских станова за своје раднике и ситне чиновнике, а заразне болести тамо су сведене на најмањи број.

У таквим хигијенским насељима, приступачних цена, са осветљењем, водом и канализацијом, сваки стан има свој туш, а број чланова у томе стану просечно износи три

Београдски нехигијенски станови (из службене анкете)

особе т. ј. свакако има довољно ваздуха, оди, према броју чланова породице добија се стан. Цене тих малих комуналних станова у сразмери су са приходима најсиромашнијег градског живља, онога које је иначе код нас услед прескупих станова приморано да живи по чатрљама, мрачним и влажним, или великим зградама касарнскога типа, још нехигијенскијем као што је данас већина „кирајџиских“ зграда у Београду.*)

Требало би и код нас, првенствено у Београду, помоћи томе сиромашном свету, зидајући му што већи број малих хигијенских станова, видних здравих, са тушом уместо купатила, величине 50—60м², највише 10 станова у једној згради са већим парком с лица, великом баштом иза зграде за децу и пространом двориштем, у коме би могло преко лета радити на ваздуху, јер су многе жене наших радника принуђене да радом код куће, као прањем, глачањем, шивењем туђега рубља и другог, допуне бедну зараду својих мужева.

Такве станове треба градити на ближој периферији, давши превозна средства минималних цена.

ње ових услова даје нехигијенске односно влажне станове).

Комисија би издавала дозволе за издавање станова стављала забране на становање у нездравим становима, док се не доведу у ред или давала наређења за рушење истих итд.

Могло би се помоћи и подизање малих хигијенских станова у крајевима блиским центру на тај начин, што би се приватним власницима зграда смањиле државне и општинске дажбине, под условом, да у ново подигнутим зградама, по датом плану, изграде 2/3 малих станова, са корисном површином између 50—60 м² и са тушем у сваком стану, и ценом коју би комунална комисија одредила тако да годишњи приход не би био већи од 1/30 вредности зграде.

Треба учинити што пре, да наше сиромашно престоничко становништво добије мале хигијенске станове скромних цена и да се већ једном станбена ругла Београда сруше, и то како перифериске мале, тако и страћаре по самоме центру, којима није место ни у најзабитијем селу наше земље, а камоли у престоници, великом и Пијељонском Београду.

*) Види о томе напис г. Слободана Видаковића „Резултати служб. анкете станова“ — „Б. о. н.“, бр. 7—8 за 1934.

Аритон Михаиловић

Од српског до југословенског Београда

Замислити Француску без Париза и Енглеску без Лондона далеко је теже, него Париз без Француске и Лондон без Енглеске. Вредност и значај главних градова у појединим земљама често достиже осамдесет продукције одговарајуће државе. Србију, а после Светског рата Југославију, схватати без Београда готсво је немогућа ствар.

Још од првог устанка, чим је Београдска тврђава била јуришем освојена од стране Карађорђевих устаника, овај град, који се у

Музеј савремене уметности Њ. Кр. В. Кнеза-Намесника Павла

гнездио у загрљају Саве и Дунава, постаје утока и извор свих политичких и културних борби и база нашег ослободилачког покрета у националном и економском смислу, док је Крагујевац и даље важио као војнички центар за акцију на терену.

Градови су од вајкада постајали и бужали зато што је човек по своје инстинкту „друштвена животиња“, како кажу природњаци, па отуда достигали размере, које често прешају и сваку машту. И поред савремених саобраћајних средстава, која су уштедила време и савладале простор, градови ипак све више ничу на земљиној површини, често врло ограниченој и са неповољним хигијенским условима, који су потребни за правилно физиолошко и духовно развиће људи. Урбани-

стичко схватање и примена те науке дошла је у последњи час и дала полета и нове правце за развијање многим градовима како би на малом простору, у недовољном ваздуху, добили станови који ће имати све што хигијена и услови за добар живот захтевају.

Градови врше безброј благотворних мисија у човечанству, а нарочито код појединих народа. Они привлаче све стваралачке снаге једнога народа необичном снагом, упијају све енергије духовне, па тако спојене у једну моћну целину, употребљавају је у службу целог народа на један целисходан, културан начин, који је једино могућ у овом времену.

Нажалост, густа насеља врло често су предиспонирана да лако усвоје негативне особине извесних народа који или имају незнатну културу, или су овом јако засићени, па се враћају несвесно у примитивизам, који се не може правдати никаквим начином после богате прошлости човечанства и стеченог искуства.

Расадници материјалне и духовне културе, градови су одувек били најбоље мерило докле је допрла једна нација, односно извесно друштво, без обзира на народност, у своје уздизању од почетних напора да се ослободи анималног живота и престане са скитачким крволочним нагоном. Градови су текорећи корпус деликти историје, управо, веродостојни сведоци прохујалих векова о томе какву су мисију извршили и плодове дали у појединим деловима света. Одупирући се најбоље времену, градови су поставили међу између ратова и глади, варварства и цветања науке. Они су жива позест прошлости човечанства препуна необоривим доказима и документима из којих се најбоље види вијугав, и мучан пут док се стигло доведе.

Градови су били, и данас имају то својство, матице милиона људи, који у њих остварују све своје најбоље особине и тако стварају једноставно снагу, коју може да парира само слична сила, постала на истоветан начин.

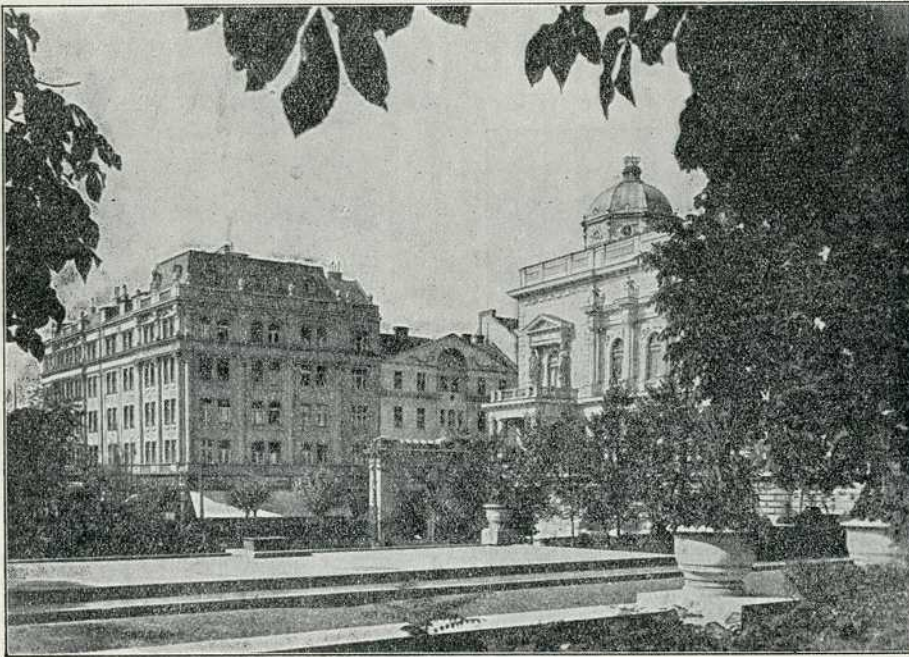
Светски рат је револуционисао духове широких народних маса у свима државама света, па чак и у оним, које нису ратовале. Као последица тога служи нагли покрет за ре-

формама на свима пољима људске знаности. Поједине тековине предратних генерација, ако нису биле сувише уздизане, оно је сигурно да су жустро нападнуте и бачене у блато баш зато што су, можда, дотле биле светиње. Рушилачки инстинкт, у рату тако сјајно посведочен, тражио је своју примену и после овог.

Градови су морали издржати исто тако жестоке нападе од стране страсних идеолога који су у сваком рушењу гледали могућност за стваралаштво нових облика и услова за срећнији живот, који је човек на сваки начин заслужио у крвавом рату. Напад на велике градове почео је у Немачкој баш у времену када је сеоско становништво, и уопште оно

већ нема могућности да га раселе. Како би се извела та изолација и спречио утицај тога града на остале делове државе, нико није могао казати, али је идеја била интересантна и привлачна зато што је у себи садржала рушилачке тенденције.

Космополитизам Берлина, по мишљењу нападача, није ништа друго до збир посувраћених појмова тих људи који миле улицама тога града, а који су усвојили све оно што су Париз и остали градови расходовали и као безвредносу робу извезли у Немачку да је лакше морално дотуку, у колико нису могли у рату. Све зло, изгледало је, долази из одрођеног Берлина, који се одметнуо од нема-

Стари Краљевски Двор гледан из дворске баште

из провинцијских градова, почело да се улива у велике градове. Берлин, као најмногљуднији град Немачке, у њиховим је очима изгледао као типичан пример свега зла, што може дати велики град. Појавише се оштри написи у дневним листовима и часописима, а нису биле задоцнеле ни читаве књиге. Оживеле су старе идеје у новом руху да велики градови, у овом случају Берлин, нису ништа друго до циновски полипи, који сишу сокове једне нације, односно државе и расипнички је троше и дегенеришу физиолошке и духовне особине њене. Онај миран, уравнотежени грађанин, пун оптимизма за свој и своје нације живот, постао је храна, жртва великога града.

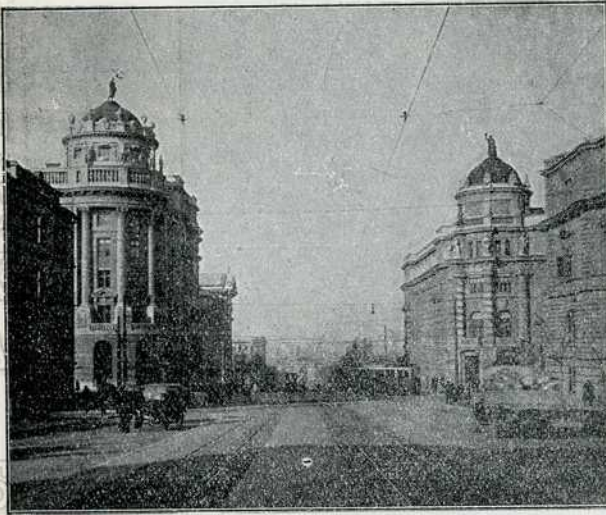
Напади на Берлин били су тако многобројни и убедљиви да је о томе почела да пише и инострана штампа. Он је анатемисан и предлагане су мере у виду изолације, када

чког народа и запловио у сумњив интернационализам.

Људи који су збијени на ограниченом простору великога града, доведени у међусобни сукоб људи конкуренцијом, удишући ваздух пун бензина, дима и прашине, дентурисали су се и постали готово ненормалним и подложни врло лако пороцима, који се у таквом намећу сваком човеку без јаке отпорности. Догађаји, који се нижу брже него откуцаји срца, носе као лавина те јадне људе устрептале у грозници од журбе и недостатка времена. Они се очајно напрежу да потчине живот својим интересима, мислима и нервима. Присно здружени са машином, они су је готово оживели и сами се материјализовали у највећој мери. Оштроумље је прешло у перфидију, а то значи да се најлакше могу порушити норме утврђене вековима док су брзим током промицале генерације наших предака.

Ти људи палата, који се греју више на електричној светлости, него на сунцу, нашли су добро у плодовима науке и религије и оваквој књижевности. Из њих се ишчилио специјални тип велеграда, који је толико и тако покретљив да не постоји основа на којој се може стално остати. Његови су пороци легализовани и санкционисани модом и законима, а многи од њих сматрани као врлине отмена човека. Засићени материјалном културом, а духовном у знатном опадању, њих је блазирала жена, а отупила музика. Осећају се као риба у води, ако су у центру варошке хуке, ако се хране сензацијама и свој дух троше у интригама и празним разговорима.

Нас, наравно, не могу збунити овакви једностранни погледи о улози градова у животу човечанства, а поготову једне нације као што је наша. Немамо намере да се у овом

Улица Милоша Великог: Палате министарстава

чланку боримо са историјом, рушимо старе или подижемо нове градове кад и без тога они својим постојањем јасно говоре шта су у прошлости значили, шта су сада и шта ће бити с њима у будућности.

Од свега тога, нас највише интересује Београд, кога више волимо од свих хипотеза.

До Светског рата Београд је био, као што је поменуто, Србија, град Срба. У времену после првог устанка београдске су породице биле својим начином живота и изолованошћу потпуно чиниле свој затворени круг у који дошљаци нису могли да лако продру.

Београдске породице, а особито „Оцаковићи” живеће су и развијале су се под особито повољним условима, јер су им школе биле на домаку и тако дале прве чиновнике новој држави. Затим, пошто је Београд и тада био врло важан трговачки и политички центар, то су Београђани лакше долазили до материјалног благостања. Поред школа и осталих

корисних услова, врло много је значило што су Београђани долазили у додир са људима из западних културних држава и истакнутих са Оријента.

У колико поједини Београђани нису узимали активног учешћа у унутрашњој и спољњој политици земље, они су ипак били у могућности да осете пулс међународне политике, која се као паучина плела око Београда тада као и данас. Од првих дана слободног, а пре тога полу-слободног државног живота, дошљаци су непрекидно притицали и пунили Београд. Они су долазили из свих крајева и носили собом ону романтику национализма, супериорност убеђења у српске расе и неистрошене мишице, чвршће од гвожђа. Трговачке, банкарске и еснафске београдске породице и ако су биле компактне и сачињавале један грађански сталеж, културније и јако горде на своје порекло и тадашњи положај, ипак су морале отворити врата дошљацима и путем женидбе помешати се са њима.

Не одједном, али убрзаним темпом, старе београдске породице губиле су онај свој карактер поносних варошана и постајале народније, ако се може тако казати. Једино што су сачувале своју компактност, биле су јеврејске породице настањене на Дорћолу, између Узун-Миркове, Душанове улице и Малог Калемегдана.

Прве школоване генерације потекле су из Београда, које су имале националну мисију да у новој држави заузму чиновничка места. То је значило да се и онако проређене београдске породице још више смање иселљавањем чиновника у унутрашњости земље. Први чиновници Београђани остали су у великом броју заувек у местима где су се дуже задржали и сродили. Приличан број учених људи, који су дошли из Војводине, био је недовољан да подмири велику потребу у школованим људима, али би било много горе да их није дошло и толико. И на овај начин нестајале су праве београдске породице и уступале места дошљацима.

У свим потоњим ратовима, који су вођени са суседним државама, Београђани су, у колико су сада остали чисти по крви, гинули са правим одушевљењем и нимало ни су били штеђени. Кадгод је негде било запело, позивани су пукови у којима је било претежно Београђана. Њихову храброст пратила је и срећа и тако су увек савлађивали непријатеља свесни да тиме дају пример осталим јединицама. Разуме се, овакви налети нису могли проћи без великих жртава, а то је значило, да се и онако мали број Београђана још и више смањи.

У почетку, цинцарских је породица било у Београду у знатном броју. Оне су биле врло просвећене и меркантилног духа, те су још пре ослобођења вршили посредничку трговач-

WWW.UNILIB.RS

ку и политичку улогу између Турака и Срба, наравно, искоришћујући једне и друге. Ускоро после ослобођења, цинцари су се почели нагло посрбљивати, тако да су данас, у колико су као такви по имену познати, тако крвно изукрштани са старим и новим београдским породицама, да је тешко пронаћи неке разлике.

Из напред изнетих чињеница следеју закључци који се без икаквих тешкоћа могу проверити чим се мало критички пропрати наша блиска прошлост. У колико су нестајале праве београдске породице, у толико се изразитије показивао нов тим комбинован из свих осталих познатих крајева наше државе. Тај нов тип је *југословечки*, у правом значењу ове

земље и стога влада уверење, да је довољно једном човеку истаћи се у Престоници, па да се прочује у целој земљи.

Пре рата, мишљење Београда било је мишљење Србије, а данас се са поузданошћу може рећи, да то исто важи и за Југославију. Радости и невоље Београда, радости и невоље су целе земље. Није случајно он постао политички пијемонт наше нације.

Анексијом Босне и Херцеговине од стране Аустро-Мађарске, Београду је био задат ударац, који је заболоо исто тако као некада Србе пораз на Косову-Пољу, 1989 год. Кад се овим поразима дода напуштање целе државе год. 1915 непријатељу, онда морамо поверовати да су наше највеће победе дола-

Кнез Михајлова улица

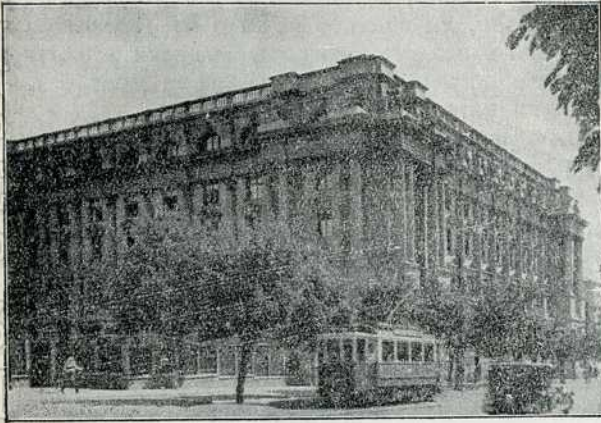
речи. Племенске нијансе и познате карактеристике слили су се и дале нешто ново. На тај начин је Београд апсорбовао дошљаке, управо Југославију, или боље речено, Југославија Београд. Немогуће је данас издвојити Београђане од дошљака. Одузети данас Паризу странце и оне који су се из провинције доселили, он ће остати пуст и претвориће се у Гренобл, а највише у Лион; али одузети Београду дошљаке из свих делова Југославије, шта би од њега остало?

Овакав Београд самим тим, током времена, постао је легитимни репрезентант Југославије и политички квалификован да се јавља као управљач и арбитер у свима питањима општег интереса. Пошто је концентрисао у себе све идеје наше младе југословенске нације, све снаге моралне и физичке, самим тим претставља главу на југословенском телу. Београд је привукао најамбициозније и најспособније људе из целе

зиле од пораза, управо порази су били као ниска увертира славних победа, које су у ствари живеле у души народној и у њих се толико и тако дуго веровало да су најзад постајале стварност. Значи, да се победа увек не постиже, ако се јуриша напред, гази и предаје огњу непријатељско добро, већ у истини, победа се налази, у свом амбијенту, у моралној снази једнога народа, његовој националној свести и култури.

Из Београда је увек зрачила нека мистична моћ, која се распростирала у цео народ и одржавала му веру и поуздање. Београд није постао пијемонтом само због свог zgodног географског положаја, већ највише због свога становништва, које је умело и уме да изрази и испуни народну идеологију на један савршен начин. Данашњи Београђанин је носилац и тумач љубави према овој земљи, најбоље предиспониран за културу и војништво. Од онога реда, управо варошке касте,

која се да лако претворити у сталеж, добио се демократски варошки ред, који своју снагу црпи из народа, претежно сељачког. Ту лежи

Палата главног ђенералштаба

тајна моћи данашњег Београда и непресушим оптимизам да ће све наредне догађаје, ма какве природе били, дочекати и потчинити својој вољи. Услед тог обнављања и струјања кроз Београд људи из свих покрајина, не може се окаменити то друштво нити бирократизирати, ако се о томе буде водило и врло мало рачуна.

*

У колико ће Београд у примењеном урбанизму и техничком погледу погодити свој специфично југословенски израз, тема је друге врсте, коју би требало да разраде стручњаци. Јака индивидуалност појединаца, а нарочито народа, треба и мора да остави трага на сваком предмету, у свакој кући, у свакој улици, храму, јавној или приватној грађевини и у опште целом граду. Копирање и плагијати су готовански послови и отров за сваку младу нацију, која иначе има све услове да стигне

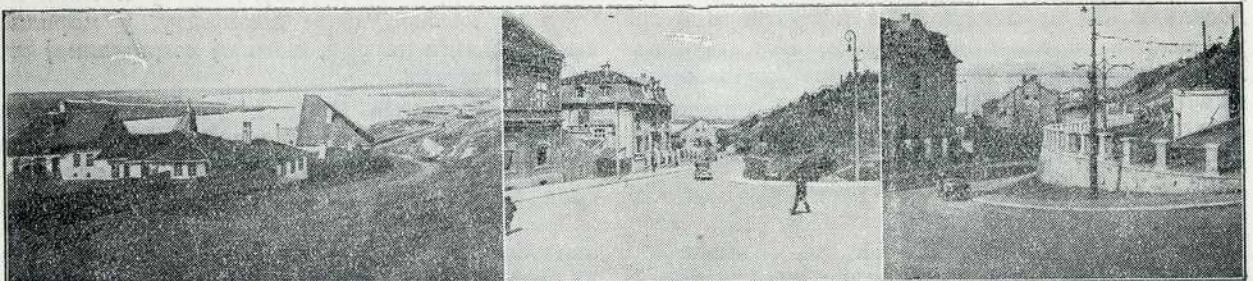
и престижне оно што су старији народи успели да докуче. Само успавани духови чекају и прихватају се готових решења, а будни траже уз припомоћ већ постигнутих резултата, нове путеве и нова решења у духу свога националног генија. И кад се тај југословенски дух буде применио и материјализовао свуда око нас, онда он неће бити само духовна вредност, рудимент, који не може да изиђе из нас самих, он ће тек тада блеснути у своме сјају и дати пуну мѐру свога израза. Јер народ, који је ломио царства и мењао облике околним државама зацело је способан да и на овај видан и врло важан начин утисне свој дух за вечна времена, као што су успели да учине некада Грци и Египћани.

Ето, поред осталог, какви задаци чекају Београд, који ће, ми смо убеђени, успешно извршити, јер уз њега стоје остали градови, који се такмиче у томе, иза њих опет че-

Угао Привренске и Сремске улице

трнаест милиона југословенских срца и толико умова из којих се црпи надахнуће, снага и воља Београда.

Калимегданска падина пре 40 година и данас

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Политички живот Београда:

Изборни проглас Краљевске владе г. Богољуба Јевтића Југословенском народу

Политички живот наше престонице, Београда, све је живљи у колико смо ближи дану избора, 5 мају 1935 г., који ће имати историјски значај за даљи развој југословенске идеологије и снажне државне конструктивности.

Претседник Краљевске владе и носилац земаљске листе г. Богољуб Јевтић, са члановима своје Владе, упутио је Југословенском народу изборни проглас, кога је цела земља са нестрпљењем очекивала. После изборног прогласа, кога као часопис Београда, доносимо у целини, чланови Краљевске владе одржавају врло документоване говоре преко Београдске радио-станице, приказујући делатност својих ресора и планску активност Краљевске Владе на привредном, културном и националном пољу.

Изборни проглас Краљевске Владе и стиче:

Југословени!

По уставним прописима ове године обнавља се Народно претставништво: Сенат и Народна скупштина. Допунски избори за Сенат већ су извршени 3 фебруара, а избори за Народну скупштину извршиће се 5 маја ове године.

Југословенски народ према томе позван је да 5 маја, јасно и одлучно каже своју реч која се тиче будућности Југославије и напретка целе нације.

Наш уједињени народ, на свима странама наше простране отаџбине, мора бити до потпуности свестан велике одговорности, која лежи на њему у овом часу југословенске историје. Треба и озгм приликом показати, да ће цео народ до последњег даха бранити и очувати велико дело Творца Југославије, за које је дело Он са Своје стране принео највишу могућу жртву — живот Свој.

Смрт Витешког Краља Александра I Ујединитеља показала нам је: шта је наша најсветија дужност, како према узвишеном Наследнику Његовом, тако и према народу и држави.

Велики Краљ погинуо је на бранику државе и нације. Стога је дужност свих синова ове земље, да стану на тај исти браник и да обезбеде светињу наше националне будућности. Свако утесање и свако о-

доцење у извршењу те прве дужности, биће неизмеран национални грех. Нека нико не помисли, да дело народног уједињења можз и сме ма од кога и ма чиме бити угрожено или оштећено. Столећа стоје иза нас, столећа стоје испред нас; море најбоље крви је проливено за Југославију и море крви може бити још проливено, али Југославија ће остати једна, недељива и вечна!

Г. Богољуб Јевтић,
претседник Краљевске владе и носилац земаљске листе

Југословени!

Краљевина Југославија претставља наш остварени национални идеал у нашој националној држави. Народно јединство и државна целина обезбеђени данашњим уставним поретком, неприкосновена су начела унутрашњег државног живота, која снажно подижу југо-

словенску нацију на висину једне солидарне целине. То јединство и та целина стоје изнад сваког појединца и изнад сваке политичке партије, као опште народно добро, као велика национална тековина.

Устав Краљевине Југославије пружа све могућности за савремену организацију и снажни развој националног, социјалног, привредног и културног живота нашег народа. Ми стога морамо настати, да се, у духу начела уставних, потпуно и што пре, трајно организује целокупни државни и народни живот. У националном сједињавању после светског рата, а живећи у раздобљу између два века различита по политичким и социјалним стремљењима, ми морамо, чувајући своју нацију, имати трезвену главу за садашњост и бистро око за будућност.

У разборитом поштовању прошлости и светлих политичких предања народних, ми морамо одлучно одбацити све заблуде, које су нас разједињавале и које су кочиле напредак у нашем јавном и националном животу! Тешка је и опасна заблуда свих оних, који мисле, да се наш државни живот може вратити на почетну годину нашег државног и народног уједињења! Заблуда је веровати, да се може прескочити уназад читаво једно поколење, рођено и одрасло у уједињеној отаџбини! Зар је могућно — без опасности за саму нацију — организовати наш јавни живот по начелима из прошлог века или на племенској или покрајинској или верској подели? Не, то више није могућно!

Ми одајемо искрено и дубоко признање бившим политичким партијама за све корисне напоре и за све њихове историске заслуге. Али савремени народни живот и будућност његова траже од нас шире покрете и веће замахе. Растројене и покрајински раздвојене, наше некадање политичке партије не могу више обезбедити здрав и напредан јавни живот. То је данас уверење свега нашег народа.

Са тим уверењем, а за добро и напредак отаџбине, ми позивамо све Југословене у истинску службу Краљу и народу, без обзира на којој су се страни налазили у нашој ранијој политичкој подвојености. Ми хоћемо да окупимо све стваралачке снаге ове земље у једну линију и у један налет за националну државу.

Југословени!

Носилац земаљске листе г. Богољуб Јевтић, претседник Министарског савета и министар иностраних послова и сви кандидати на његовој листи одлучни су противници свих сепаратистичких, федералистичких или превратничких тежња. На томе путу ми ћемо истрајати до краја, одлучно и неотступно!

Краљевска влада, којој је на челу носилац наше земаљске листе, изадила је цео свој радни програм и приступила је његовом извођењу одлучно и брзо. Тај програм обухвата многобројна питања, од којих зависи опстанак и будућност како земљорадника тако и занатлија, како индустријалца тако и трговца, како радника тако и чиновника.

Економска и финансиска питања су животна-питања данашњице. Краљевска влада ће њима посветити највеће своје старање. Прве мере већ су предузете. Оне садрже:

Смањење земљарине за 20 процената, смањење пореза, смањење таксе, смањење железничких тарифа;

концентрацију државних и полудржавних великих новчаних установа у циљу боље поделе кредита и јачег оптицаја капитала;

смањење каматне стопе код државних и приватних банака;

одлагање плаћања и смањење камате код земљорадничких дугова;

једну милијарду динара обезбеђеног кредита за велике јавне радове: подизање путева и изградњу железница.

Осим ових мера, Краљевска влада приступиће извођењу свога привредног програма у целини. Главни циљ овог програма јесте: оживети привреду и целокупну радиност нашег народа. Садашњи наш привредни систем треба боље, разумније, напредније и правичније организовати.

Пољопривреда је основ нашег народног богатства. Од ње зависи живот највећег дела нашег становништва и она ће стога бити прва и главна брига наших напора. Пољопривредна криза узрок је опште привредне кризе код нас. Зависност и међусобна повезаност: пољопривреде, индустрије, трговине и занатства стварају неопходност, да се што пре постигне равнотежа у ценама и живља продаја производа свих ових грана радиности.

Наше привредно и радничко законодавство ми морамо коренито поправити. Сељаку и раднику као и занатлији мора се обезбедити опстанак и напредан живот. Са њиховим подизањем везан је и напредак осталих привредних редова, о чијем развићу морамо се исто тако бринути.

Задругарство је најбољи облик сељачке организоване привреде и живота. Ми ћемо обезбедити пуни развитак земљорадничког задругарства, које мора остати политички, верски и племенски неутрално.

Уређењем бановина, као управних и самоуправних јединица, на основи широке народне самоуправе и децентрације власти, наш државни организам употпуниће и ојачаће своје снаге за сва ова наша скупна прегнућа, а свима деловима народним омогућиће непосредно и сигурно старање за њихов развитак према приликама и потребама њиховим.

Основи добре управе захтевају примеран ред у државној и самоуправној администрацији и стручно способан, а национално исправан чиновнички кадар. Наши истрајни напори биће упућени и у том правцу.

Добро правосуђе је темељ сваке добро уређене државе. Правни поредак и законитост морају бити у потпуности обезбеђени.

Општа и тешка криза није само у социјалном и привредном животу нашем, пометеност и зло у савременом друштву тешко се осећају нарочито у моралном погледу.

Народно просвећивање, културно, морално и физичко подизање целокупног нашег народа биће света дужност наша.

Југословени!

Седам година ће протећи док наш љубљени Млади Краљ, Наследник велике југословенске баштине, коју је оставио Његов Велики Отац, испуни Своје Краљевско пунолетство и узме Краљевску власт у Своје руке. У том целом времену, више но икада, сви напори и сва снага целога народа морају ићи ка једном

једином циљу: потпуној унутрашњој консолидацији националној и политичкој наше државе, општем благодинању и напретку целог народа и обезбеђењу великих државних и међународних задатака Краљевине Југославије. Светиња овога задатка и терет његовог извршења леже на савести целокупног југословенског народа. Данас је, више но икада у нашој историји, потреба националне слоге основни и битни елемент за миран развој нашег народног живота и обезбеђење наше државне и националне будућности. Завет, који дугујемо Великом Краљу Мученику, да ћемо чувати и очувати Југославију, може бити остварен само тако, ако цео југословенски народ, у својој најдубљој свести буде убеђен, да је и као појединац и као целина дужан и себи и своје животу и својој слободи да чува велико дело почето од Немањића и Томислава, па кроз вековне жртве и напоре довршено највећим Карађорђевићем. Потребно је да гвоздена воља, челична одлучност, завлада свима срцима свих синова ове земље, у потпуном уверењу, да Југославија мора бити сачувана за добро, за мир и за слободу нашег народа, али и за опште добро и за општи мир. Не подлећи, не сустати, не застати, данас је највећи закон нашег националног опстанка, наше слободе, наше државне независности и јединства и ту, цела Југославија, са упртим очима у врхове Опленца, мора стати као један човек!

Само тако ми ћемо моћи, у непоколебљивој слози и великом народном замаху, сачувати ову драгоцену тековину народа и његовог великог Вође Краља Витеза. Само тако ми ћемо успети да Југославију начинимо унутра здравом, срећном и снажном, а споља поштованом и од сваког за пријатеља траженом.

Југословени!

Ми вас позивамо, да 5 маја сви сложено и одлучно изађете на биралиште и дате свој глас за земаљску листу, чији је носилац г. Богољуб Јевтић, претседник Краљевске владе.

Београд, 25 фебруара 1935.

Богољуб Д. Јевтић, претседник Министар. савета и министар иностраних послова; др. Милан Стојадиновић, министар финансија; др. Драгутин С. Којић, министар правде; др. Светислав Поповић, министар шума и рудника; Велимир Поповић министар унутрашњих послова; др. Авдо Хасанбеговић, министар без портфеља; др. Драго Марушић, министар социјалне политике и народног здравља; др. Милан Врбанић, министар трговине и индустрије; инж. Димитрије Вујић, министар саобраћаја; Стеван Ђирић, министар просвете; др. Марко Кожул, министар грађевина; др. Људевит Ауер, министар физичког васпитања народа; др. Драгутин Јанковић, министар пољопривреде.

Претставници носиоца земаљске кандидатске листе г. Богољуба Јевтића

На основи одредаба Изборног закона свака земаљска кандидатска листа мора да има у Главном бирачком одбору и по два претставника носиоца земаљске кандидатске листе, који такође морају да имају своје заменике.

По § 57 Закона о избору народних посланика, у Главни бирачки одбор, поред претставника носиоца кандидатске земаљске листе, улазе још и претседник са потпретседником Државног савета, претседник Касационог суда у Београду, претседник Стола седморице у Загребу, претседник Врховног суда у Сарајеву и претседник Великог суда у Подгорици, или пак њихови заменици, које они

сами буду одредили, али и њихови заменици морају бити из истог суда.

Главни бирачки одбор има за дужност да по свршеним изборима подели мандате и изда пуномоћја изабраним народним посланицима.

За претставнике земаљске кандидатске листе претседника Краљевске владе, г. Богољуба Јевтића, пријављени су Главном бирачком одбору: г. г. *Влада Илић*, индустријалац и претседник Општине града Београда, и *Душан М. Појовић*, претседник Лекарске коморе из Београда, а за њихове заменике: г. г. др. *Фран Светек*, члан Државног савета из Београда, и *Љ. Борђе Ц. Појара*, хотелијер и већник града Београда.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Комунална хроника:

Дискусија о буџету Градског поглаварства за 1935/36 год.

Градско веће Општине града Београда на седници својој од 6 марта узело је у претрес буџет за 1935/36 годину, и у току низа узастопних седница расправљало је у начелу о предлогу буџета.

Иако је предлог буџета, који је поднет градском већу, допуњен и измењен предлог бивше управе, буџетска расправа дала је низ врло лепих мисли, врло корисних и интересантних сугестија и велики број предлога, који ће, несумњиво, чинити саставни део програма данашње општинске управе.

Најважнија карактеристика буџетске расправе јесте испољена свест о тешком финансиском стању у коме се налази Београдска општина. Отуда долази и то да се највећи број предлога појединих говорника, односи на оздрављење општинских финансија.

Друга карактеристика ове дискусије јесте истагање социјалног карактера општине као установе. Општинска управа испољила је, поред разумевања тешког финансиског стања општине, и разумевање тешког положаја у коме се налази знатан део београдског грађанства. Отуда тежња да буџет београдске општине буде више социјалан, да би одговорио потребама тога становништва у данашњим приликама.

То социјално обележје Општине као установе истакао је први претседник Београдске општине Г. Влада Илић у својој експозицији, којом је отворио буџетску дискусију.

Експозе претседника Београдске општине г. Владе Илића

Господо Градски Већници,

Као што Вам је познато, ми смо при преузимању Управе затекли већ израђени Предлог буџета за 1935—36 годину. Сходно § 117 Закона о градским општинама, овај предлог био је изложен грађанству на општи увид у времену од 1—5 јануара ове године. То значи да је рок за подношење примедба од стране грађана на овај предлог буџета истекао управо онога дана када је наше Градско веће било наименовано.

Према томе, ми смо се налазили пред једним затеченим стањем и могли смо; или да већ израђени предлог прихватимо, или да га у границама могућности прилагодимо нашем програму. Ми смо се определили за ову другу алтернативу и свестрано проучила цео предлог буџета, учинила је све оне измене и допуне за које смо сматрали да су неопходне, како с по-

гледом на добро функционисање општинске службе тако и с погледом на интересе грађанства.

Тако допуњен и измењен, наш нови предлог буџета за ужи Београд износи 310,341.959 динара.

Он се у главном дели на:

1. — Буџет опште управе, који износи динара 154,408.231 — 49,75%.
2. — Буџет привредних предузећа износи дин. 155,933.728 — 50,25%.

Поређен са буџетом за 1934-35 годину, нови предлог буџета ужега Београда за 1935-36 годину мањи је за динара 24,172.222, или за 7,22%.

По врстама расхода, предлогом буџета ужега Београда предвиђено је, и то:

1. — На име личних расхода динара 84,476.310 или 27,22%.
2. — На име материјалних расхода д. 126,757.950 или 40,84%.
3. — На име ванредних расхода динара 6,775.000 или 2,18%.
4. — На име анuitета динара 85,982.690 или 27,71%.
5. — На име обавеза из разних година, сервиских трошкова и експропријација динара 6,350.000 или 2,05%.

Главна одлика нашега предлога буџета је што је он потпуно уравнотежен, тако да су предвиђени расходи потпуно покривени предвиђеним приходима.

Поред Предлога буџета ужег Београда, пред Вама је предлог буџета одељка Земун.

Према буџету за 1934/35 годину, овај предлог одељка Земун смањен је за 868.514 динара и износи динара 9,820.232.

Што се тиче предлога буџета осталих присаједињених Општина, они износе укупно динара 2,070.681.—, што значи да су према буџетима за 1934/35 годину мањи за 3,679.544 динара.

Према томе, предлог буџета ширег Београда за 1935/36 годину, подразумевајући ту град Београд и Земун са привредним предузећима и присједињене сеоске Општине, износи укупно динара 323,615.991.—, а то значи да је овај предлог буџета ширег Београда мањи од буџета за 1934/35 годину за динара 27,658.241.

Посматран са гледишта данашњег привредно финансијског стања нашем предлогу буџета могу се чинити извесне примедбе. Могло би се, на пример, рећи да су

учинена смањења код личних и материјалних расхода могла бити осетнија и већа. Међутим, у смањењима се није могло даље ићи. Радови који су већ започети или су у пројекту као неминовни, морају се завршити, пошто наша Општина грађанству мора дати у накнаду за терет који оно подноси уређаје и инсталације које грађани једне престонице треба да имају.

Требало је, на против, предвидети још много веће суме и за радове и за остале материјалне издатке, али нас је од тога уздржала свест да је под садашњим приликама немогуће тражити од београдских грађана веће жртве.

На овоме месту потребно је покренути једно крупно питање престоничке Општине, које се годинама повлачи, и које ће, надамо се, морати да добије сходно решење.

Престоница је представник целог народа, његове моћи, његове просвећености и његове културе. Она, поред својих редовних, општинских расхода, има и расхода који би се могли убројати у репрезентативне издатке престонице као такве. И у већини земаља, држава је финансијски издашно помагала изградњу и уређење своје престонице.

Код нас то није случај. Шта више, Општина, чије су финансијске прилике тешке, поверилац је државе за веће износе. Наши напори ће, поред осталог ићи, и за тим, да држава плати оно што Општини дугује и ослободи општинска имања која сада без плаћања закупнине притежава и ужива. Износи који би се на овај начин реализовали, употребили би се за финансирање и извођење великих општинских радова, а једним делом и на смањење терета београдског грађанства. Ми верујемо да ће овај наш апел наићи на правичан и благонаклон одзив код Краљевске Владе.

Што се тиче личних расхода, ми верујемо да би се могле учинити и постићи веће уштеде, јер је сигурно да би Општина могла да отправља своје задатке са знатно мањим бројем особља, него што је до сада случај. Али, разни су разлози који су утицали пре нас што је данас персонално стање овакво.

Кад је реч о персоналном питању, мора се подвући да решење тога питања намеће и захтева пуно обазривости. Ту човек не сме да се огреша, а Општина још мање, пошто је она еминентно и првенствено социјална установа. Време је било исувише кратко да извршимо у томе погледу потребне и корените реформе, али ће наша настојања ићи у томе смислу да се учине што правичније и правилније промене у особљу и да се на тај начин у исто време постигну потребне уштеде.

Нама је жеља била да смањимо и трошарину, а да мерину и пијачарину вратимо у њихове праве и допуштене границе. Међутим, с обзиром на предвиђене расходе, ми смо морали да предвидимо за обезбеђење буџетске равнотеже потребан ефекат од прихода. Наше је уверење да ће приходи од трошарине, бољом контролом коју уводимо, бити знатно већи али и у знаку веће правичности, и они ће дозволити да се мерина, као и пијачарина, реформишу и сведу на праву меру.

Овакав какав је, наш предлог буџета ће нам дати могућности да наше намере у погледу реоргани-

зације Санитета, саобраћаја и привредних предузећа остваримо, и да унесемо неопходно побољшање у погледу просветно-културних и социјалних задатака Општине.

Непуна два месеца представљају и сувише кратко време да би се могли решити финансијски проблеми наше Општине, следствено и овај наш кратак експозе не може да садржи програм новог већа и ближе одређене циљеве његовог даљег рада.

Ми смо морали поштовати затечене обавезе којима Општина мора да одговори у овој буџетској години, па смо с тога морали обезбедити и потребне кредите како за довршење започетих радова тако и за испуњење преузетих обавеза. Ви сте морали кон-

Г. Влада Илић,
претседник Београдске општине

статовати да смо само на име ануитета и обавеза из ранијих година морали предвидети 92,332.690.— динара.

Настајемо да се што пре ослободимо летећих дугова у коме смо правцу већ нешто учинили исплатом од 12,000.000.— динара, помоћу Државне Хипотекарне Банке. Ослободи ли се ускоро ових летећих дугова, општина ће много добити у поверењу које она мора да ужива, а и њене набавке и њени радови постаће самим тим јевтинији.

Остаће нам онда питање финансијских зајмова, за које ћемо тражити да се изврши потребна конверсија којом ће се допринети растерећењу буџета, односно смањењу ануитета.

Господа већници наћи ће у самој тексту предлога буџета потребна образложења за кредите којима се нарочито интересују, али с друге стране добиће у дискусији о појединостима и ближа образложења.

С обзиром на прилике под којима је овај предлог буџета рађен, на кратко време за које смо на управи и на чињеницу да је буџет уравнотежен, ја молим Градско веће да усвоји овај предлог буџета за 1935/36 годину.

Прекидан честим једнодушним одобравањем градских већника, претседник г. Влада Илић завршио је свој говор усред једнодушнoг аплауза и бурног одобравања.

Пошто је завршио свој експозе, претседник г. Илић дао је реч претседнику буџетске комисије г. Јеремији Протићу који је у име комисије дао градском већу потребна обавештења о предлогу буџета.

Реч претседника буџетске комисије г. Ј. Протића

У своме одличном експозеу г. Јеремија Протић, рекао је између осталог: Ја желим да вам дам један кратак рачунски приказ о предлогу буџета за 1935/36 годину. Из експозеа Господина Претседника

Г. Јеша Протић,

већник и претседник финансиског одбора Београдске општине

ви сте чули да смо ми затекли један Предлог буџета, који је у смислу § 117 Закона о градским општинама био већ обзнањен грађанству. На првој седници буџетска комисија констатовала је, да буџет како је био предложен, није приступачан свима и свакоме, да су кредити појединих дирекција разбацани и да се понављају у току буџета. Прва констатација наше комисије била је да се буџет преради и да се групишу сви расходи и приходи за сваку дирекцију посебно, тако да кад се једна дирекција заврши, да се више са својим кредитима не понавља у буџету. Други разлог јесте тај, што су неки кредити били изостали из затеченог предлога, а они проистичу из постојећих уговорних обавеза. Такав је био случај са ануитетском

службом. Ануитети нису предвиђени у висини у којој су морали бити предвиђени према споразуму са нашим повериоцима у земљи. Они су били смањени произвољно, и ако нема пристанка поверилаца. Да не би довели Општину, као јавну институцију, у незгодан положај, а то не би смели да урадимо, јер општина има свој углед у земљи и на страни, ми смо морали да потпуно доведемо у склад споразум постигнут са повериоцима у земљи и да унесемо кредите у буџет онако како они одговарају фактичком стању ствари, по постигнутом споразуму са нашим повериоцима.

Исто тако ми смо констатовали да су извесни лични расходи били бачени у материјалне, тако да нисмо знали да сем оних које предлог предвиђа има и таквих који падају на терет материјалних. Ми смо издвојили из материјалних све личне издатке и груписали их са личним, тако да нам је буџет материјалних расхода у истини остао само на материјалне потребе. Према оваквом стању ствари нама буџет изгледа овако.

Према првобитном затеченом предлогу буџета, буџет ужег Београда износи 298,121.515.— динара Али он је износио толико, како сам већ казао без ануитетске службе правилно уређене, и без расхода који су неминовни, а који су започети у прошлој години. Ревизијом прихода и расхода овај предлог повећан је за 12,220,444, тако да износи сада 310,341,959.— динара. Ово повећање расхода наступило је код буџета опште управе за 7,086,444.— динара, и код буџета привредних предузећа за 5,134,000.— динара.

Што се тиче повећања расхода код опште управе, она су у главном предложена код Дирекције за социјално и здравствено старање: на име личних за 1,750,030.— динара и на име материјалних за 1,286,900.— динара; затим код ануитета за 2,737,150.— динара и код резервних кредита за 700,000.— динара.

Код буџета привредних предузећа, пак, повећање расхода предложено је код ануитета за 1,577,600 динара и код ванредно материјалних издатака за 3,556,400.— динара.

Прерађени предлог буџета ужега Београда дели се:

1. — На буџет Опште управе у износу од динара 154,408.231 или 49,75%.

2. — на буџет привредних предузећа у износу динара 155,933.728 или 50,25%.

Свега динара 310,341.959.

Поређен са буџетом за 1934/35 годину, прерађени предлог буџета ужега Београда за 1935/36 годину мањи је за 24,172.222.— динара, или 7,22%.

После оваквог цифарског изношења стања нашега предлога буџета, дозволите ми, да критички бацим један општи поглед на овај буџет у вези са будућим комуналним проблемима, који нам стоје на расположењу и с обзиром на ситуацију у коју смо можда нежељено ушли.

Целокупан буџет расхода можемо поделити у три групе. Прву групу чине лични расходи у износу од 84,476.319.— динара или 27,22%. Да би вам сли-

ка била јаснија ја ћу вам одмах дати податке које сам вадио из статистика других градова. Ја ћу вам дати једну компарацију. Према нашим кредитима за персонал Општине београдске ми имамо, на 10.000 становника 190 службеника, рачунајући ту и мушко, и женско, и малолетно и пунолетно становништво. Међутим, ако хоћете да имате нормалан однос између броја становника и броја персонала та норма ла максимално сме да се пење до 90 чиновника на 10.000 становника, док ми имамо 190 чиновника, према данашњем стању персонала, који се налази у Београдској општини.

Ја и као већник, и као члан Буџетске комисије, морам са жаљењем да констатујем, да је ово у истини тешко стање и да сви ти издаци, падајући на терет Општине београдске, створиће једнога дана то, да и они Београђани економско јаки постану економско слаби, и да ће Београд дочекати моме нат када ће постати један пролетерски град. Онда ћемо се питати, одакле ће Општина београдска да црпи своје финансијске изворе.

Анунитетска служба износи 92,332.690.— динара или 29,76%. Ја вас питам, која је то градска општина, која у једном буџету од 310 милиона динара може да плати персонал 84 милиона и да плати 92 милиона анунитета, и да са осталим кредитима подмирује одржавање своје режије и осталих материјалних потреба за целокупне установе општинске и да предвиди извесне инвестиције на побољшавање и улепшавање Београда. Таква анунитетска служба ни у ком случају не може да остане, и ми сви, колико нас има са Претседником морамо у току ове године да настојимо, да извршимо једну конверзију свих унутрашњих зајмова, и да решимо питање електричне централе, које је најбољње место у буџету наше општине.

Остаје трећи део расхода који износи 126,750.950.— динара или 40,84%. Тај део — то су расходи за одржавање установа општине београдске. Ту вам долази све, па чак и социјално старање наше. Ту вам долази и плаћање електрике за варошко осветљење, државне дажбине и све друго, тако да од тих 126 милиона нама остаје 10 до 15 милиона за одржавање града и за приновљење нових инвестиција у Београду.

Београд је центар наше националне свести. Београд је жиха нашег политичког живота а треба да буде и привредног. Као такав Београд морамо поделити у два дела: Београд као престоницу Југославије, који припада свима Југословенима и свима грађанима у овој земљи, и Београд као Општину београдску, која припада првенствено својим грађанима. Сви они, који споља гледају Београд, они не деле Београд као општину, и због тога што је тако посматрају, Општини београдској као престоничкој општини намећу се огромни проблеми и против њене воље, јер те проблеме ни један град у Југославији нема. И шта сад бива? На Београд се врши апел ако је у питању социјално старање и тражи се да се та социјална помоћ указује свима грађанима Југославије, тако да она треба да падне на леђа београдских грађана. Ако треба издржавати обданишта, дом старца и друге установе, све то треба да падне на терет Београдских грађана.

Помоћ општине Београдске треба да уживају сви грађани наше државе који су се затекли у Београду. Камо лепе среће да ми то можемо. Ја бих први био зато, кад би Београд био у стању да да свима помоћ као велика престоничка општина, али је немогућно када врло добро знамо да Београд има 260.000 становника, да Београд има процентуално 30% грађана економски јаких, док око 50% чини становништво, које животари и једва саставља крај с крајем. Када посматрамо са те социјалне тачке ситуацију у Београду, ми морамо да се запитамо, да ли је Београд, који има данас водећу улогу у Југославији дужан да излази из оквира својих могућности. Београд то не може. И ми морамо да се са тим помиримо.

Ми морамо да настанемо свима силама да се томе стане на пут. А како ћемо стати? Да ли тражењем субвенција? Не. Ми субвенције нисмо имали, а никада нисмо ни тражили, и ако је ово престоничка општина. Али оно што имамо право да тражимо то је да нам се накнади све што нам се неправом узима.

Јер видите једну ствар. Ако се доноси која специјална уредба са законском снагом, доноси се извесни терети за свршавање извесних послова у престоници, али који тангирају грађанство целе државе, али се ипак ту предвиђају намети на Општину београдску и то увек без питања Београдске општине. Ако се, на пример, приступи ма каквом извршењу јавних радова, увек се једним делом у седницама Министарског савета ставља на терет Општини београдској да и она плаћа, а не пита се, да ли та Београдска општина може да плаћа с обзиром на снагу свих грађана престоничке општине. И када ви, господо, имате једну такву ситуацију, онда Београд са правом може да каже: ми имамо да извршимо један обрачун. Од вас не тражимо ништа, али нас зато пустите да ми чувамо Београд и своју општину и настанемо да га унапредимо онако како то углед Београда као престоничке општине захтева. То сам, господо, сматрао за дужност да треба да вам кажем. (Бурно одобравање).

Услед врло обимне начелне дискусије, доносимо говоре г. г. већника у концизним изводима:

Г. Аца Динић

Одмах у почетку свога говора Г. Динић је изразио своје уверење, да се предвиђени приходи у износу 310 милиона динара неће моћи остварити, с обзиром на тешку економску ситуацију Београда. Тврди, према податцима којима он располаже, да у Београду има свега 5% добро ситуираних грађана, средње ситуираних 30%, док је остало сиротиња. Зато треба покушати да се у буџету учине смањења где год се то може учинити. Ново оптерећење у буџету претпостављају летећи дугови, који се појављују у износу од 173 милиона динара. Препоручује штедњу у свима додатцима и тражи да се у финансиска овлашћења унесе један члан, да се сви додатци исплаћују на крају месеца и да додатке расподељује Градско веће. Г. Динић замера о техничкој страни буџета и каже да је он непрегледнији од ранијих и предлаже да се приликом дискусије у појединостима свуда унесу звања, положаји и титуле, а да се сва нова звања, која нису била у прошлом

буџету, избришу. Уопште, г. Динић предлаже корекције код персоналних издатака, да се не дешава да један има и сувише а други нимало.

Говорник тражи да се одељак за Експропријацију и апропријацију припоји Техничкој дирекцији, пошто му у Привредно-финансијској дирекцији није место. Замера што нису предвиђене суме за исплату дневница ранијим одборницима, на које су они стекли право и указује на недовољност неких кредита, због чега ће, каже, морати да се врши вирманисање.

Нарочиту пажњу у своме говору г. Динић је посветио туризму и његовом унапређивању, наводећи да се у многим европским градовима троше знатне суме за пропацирање туризма који је извор знатног прихода у државном буџету. Београд је пропустио да постане средиште индустрије, а како није ништа урађено за његово економско подизање, он изумире и треба му хитно помоћи, омогућавајући развој трговине, индустрије и радиности уопште. Г. Динић подвлачи значај одељка за туризам града Београда и тражи да се његовој туристичкој акцији посвети пуна пажња јер кредити одобрени за туризам су продуктивни, враћају се кроз оживљење градске привреде у стоструком износу.

Г. Павле Кара-Радовановић

Доајен градских већника, г. Павле Кара-Радовановић истакао је улогу коју је Београд одиграо у стварању наше велике државе, због чега није могао да се посвети своме уређивању, јер му је национална идеја била преца од свега. Због тога је Београд морао да троши велике суме, прво на своје обнављање, а доцније и на своје улепшавање.

Г. Кара-Радовановић мисли да је велика грешка новог закона о градским општинама, што је у градовима, а специјално у Београду, сва комунална старања ставио у дужност једном човеку, претседнику и већу. Много би се бољи резултати постизали, кад би се на челу сваке дирекције налазио по један претседник и мисли да би на то требало обратити пажњу меродавцима.

Од многобројних ствари које Београду недостају г. Кара-Радовановић као најпотребније наводи: сајмиште, кеј и житно тржиште, јер ће, после изградње мостова за Земун и Панчево сви крајеви преко Саве и Дунава почети доносити своје производе у Београд, да их ту продају.

Као један од врло важних проблема који стоји пред Градским већем г. Кара-Радовановић истиче решење чиновничког питања. По његовом мишљењу чиновник мора бити добро награђен, мора се бирати путем конкурса и мора му бити загарантована сталност, јер се само на тај начин могу добити способни људи за послове који им се поверавају. То питање треба решавати постепено и с времена на време треба отстрањивати оно што општина не може да плаћа.

Говорећи и о односу између Општине београдске и државе, г. Кара-Радовановић апелује на надлежне, да се Београд ослободи издржавања оних установа које би требало да издржава цела држава. На тај начин Београду ће се помоћи индиректно, кад већ не ужива никакву помоћ за своје уређење, као што уживају престонице других земаља. Исто тако држава

би требала да општини плати и свој дуг, који износи преко 200 милиона динара, са којом би сумом општина београдска могла да санира своје финансије.

На крају свога говора г. Кара-Радовановић ставља до знања г. Претседнику и Већу да је био болестан у времену када је једна депутација грађана, на челу са г. Претседником понудила Претседнику Краљевске Владе г. Б. Јевтићу да буде носилац земаљске листе на изборима од 5 маја, те да није изостао због неке опозиције. Да је био здрав, ишао би, као што би ишли и сви други већници који само случајно нису били присутни овој депутацији.

Г. Др. Милорад Станојевић

Г. др. Станојевић био је члан комисије, и познат као финансијски стручњак објаснио је, зашто буџет није могао бити боље технички израђен. Буџет је, рекао је г. др. Станојевић, дело брзине, пошто је комисија затекла један предлог буџета, који је био неупотребљив за дискусију, тако да је комисија морала тражити одобрење од г. Министра финансија да може израдити други, што јој је и одобрено. У погледу стриктних обавеза, Буџетска комисија могла је да исте само констатује, не мењајући ништа. Али је зато комисија предложила један члан у финансиским овлашћењима, у коме тражи да може донети нов статут, који би регулисао односе у чиновништву и да се утврди, да ли општина према садашњем обиму својих радова може задржати велики број особља, да ли тај број треба редуцирати или треба створити комуналне радове на којима би се то чиновништво запослило. Са чиновништвом се, углавном, не може бити задовољан, како у погледу спреме, тако и у погледу лајицизма, са којим поједини чиновници воде послове који су им поверени.

На комуналним пословима неће се ове године моћи много шта да уради, јер тридесет од сто буџета иде само на персоналне издатке, а преко 90 милиона динара на ануитетску службу. Да би се постигле извесне уштеде, говорник тражи ревизију плата и надлежности особљу, нарочито вишем, ревизију броја особља, пензија и осталих помоћи које се дају у виду пензија и контролу свих набавки, које су, каже, увек за општину скупље за 50—60%. Исто тако треба учинити напор да се краткорочни зајмови преобрате у дугорочне.

На крају изражава своје уверење, да се трошарина са данашњим својим ставовима не може одржати, да се мора ревидирати, те да се извесни ставови смање или сасвим укину до евентуалног потпуног укинућа трошарине, која би имала остати на алкохол, месо, и луксузане артикле. Иначе, за израду једног привредног плана Београда и плана за његово подизање морају се наћи нови финансиски извори, што ће се постићи изменом целокупног финансиског законодавства.

Г. Др. Фридрих Попс

Г. др. Фридрих Попс изјавио је да ће гласати за буџет, зато што је мањи од прошлогодишњег, али налази да се неће моћи дуго овако буџетирати у Београдској општини, којој се непрестано намећу нови терети. Незгода је што се приликом претреса буџета

немају завршни рачуни, да би се могло видети како се завршила прошла буџетска година. Буџети се праве чиновнички, без дубље студије и приходи ће ове године морати подбацити. Велик износ летећих дугова има својих страшних реперкусија, јер општина не може рачунати да ће доћи до јевтених набавака, пошто људи нису сигурни да ће доћи до својих пара. Док се не изврши санација тих летећих дугова путем једног зајма, не може се рачунати да ће општина моћи јевтино набављати оно што јој треба.

Мада уштеде на личним издатцима неће урванотежити буџет, г. др. Попс налази да се овака персонална политика у Београдској општини неће више моћи водити и он верује да ће г. претседник то питање решити како треба.

Као последицу своју забелешку, г. др. Попс је указао на смањивање помоћи Материнском удружењу и друштву Насушни хлеб, молећи да се оне помоћи из прошле године не смањују.

Г. Душан Николајевић

Примајући у начелу извештај претседника Буџетске комисије, ја сам слободан да учиним две три констатације. Једно од најглавнијих места у томе извештају јесте да је Београд град који нагло осиромашава. Несумњиво је да је Београд једно место које се пролетаризује. Разлог релативној пролетаризацији не лежи, бар не цео, у оним факторима на које је мислио поштовани г. извештач буџетске секције; разлог треба тражити у природи саме ствари. Са развитком односа, са економском еволуцијом долази и извесно пролетаризовање. Ово пролетаризовање је, међутим, појачано погрешном економском и финансијском политиком државе и општине. Наша финансијска политика ударила је одмах по ослобођењу фаталним правцем. Она је наш здрави новац везала за новац једне пропале државе.

Одржавајући абнормални курс од 1 : 4 финансијска политика наше државе дала је потстрек да цео наш привредни живот пође једним ненормалним путем и да та ненормалност да маха несолидним елементима у нашој привреди. Поједини наши стругњаци правдали су принудно нормирање курса потребом капитала. Међутим, за обнову нашег привредног живота нису били потребни фиктивни капитали него реални.

Ја поштујем здраве елементе претставника наше трговине и усвајам врло много речи г. Динића, али мислим да добар део застоја, кризе и мртвила, наше трговине, добар део разлога за то треба потражити и у несолидности доброг дела наших трговаца.

Целокупна ситуација Београда данас је ипак таква да, поред свега тога што он сиромашни више него што је нормално, не даје нам права да будемо савним песимистични. Новца има у нашем граду, има га, али је он врло много у рукама једне мањине која своје капитале не чини продуктивним. Држава и Општина, међутим, не морају имати нарочите обзире према онима чији капитал није продуктиван. Они који живе само од ренте, у њеном економски најнепозитивнијем виду, немају право да данас, када сваки мора да привређује, очекују обзире од стране државе и општине.

Сматрам да Београд може да поднесе и већи буџет ако буде на нашој страни солидности и реалног схватања интереса општинских. У том погледу потпуно одобравам речи г. Претседника да се има да омеђи шта је општинско, а шта државно. Ако држава буде одговарала својим обавезама према Општини ми ћемо бити у стању да много више но што је то до сад било оспособимо општину за њене социјалне и културне задатке. Самим тим ја бих желео, не да коригујем мога одличног пријатеља г. Протића, него да нагласим да је збиља тешко данас одвојити Општину Београдску од онога што он зове престоницом. Београд је увек био један град што је по цену својих интереса отварао своје срце свима нашим људима из целе земље, који су, било из којих мотива, било из економске мизерије или зато што су вођени неким идеалима, тражили, не само своју економску, него и душевну егзистенцију у нашем граду. Своје традиције Београд треба да настави. То је једна од основних мисија Београда због које је Београд и играо тако претежну улогу у историјском стварању наше данашње велике државе ...

Мислим да је скроз погрешно што извесна господа већници хоће да спасавају општинске финансије преко тако зване редукције чиновника. 30% целокупних прихода Општина даје на отплату ануитета. Дакле 92 милиона иду на ануитете. Ако срачунате шта коштају ти чиновници, поред свега тога што њихов број није мали, они ипак не коштају онолико колико би господа већници хтели да претставе. Нарочито не коштају ако не заборавимо да социјална мисија Општине и на томе пољу мора да се потврди. Господо, поред ове повике на општинске чиновнике за ово кратко време које сам ја, као већник провео, могао сам констатовати да огромна већина општинских функционера чини част својим радом Београдској општини. (Одобравање).

Ја ћу да завршим. Сматрам из свега овога што се до сада говорило, да је ипак најпозитивније, регулисати што пре однос општине према држави и државе према општини. Слажем се са г. Станојевићем у погледу смањивања трошаринске стопе и о потреби да се у једно извесно време, ако се то може, уопште трошарина укине.

Примајући потпуно у начелу буџет, ја сматрам да поново треба нагласити да Београдска општина треба коликогод може да одговори својој социјалној и културној мисији. Београд је, господо, до Ослобођења био национални идеал Југословена; данас он треба, он мора да буде социјални и културни идеал Југословена. (Живо одобравање).

Г. Богдан Крекић

Говор г. Богдана Крекића у начелној дискусији био је најобимнији, трајао је преко два сата.

Г. Богдан Крекић је констатовао да Градско веће мора да приступи претресу буџета: без познавања социјалне структуре Београда као прве основе, без познавања имовног стања Београђана, као друге основе и без познавања привреде Београда и без завршних рачуна, као треће и четврте основе. С тога се нема потребан критеријум да се процени, да ли је предложени буџет велики или није за прилике Београда и његових становника.

Упуштајући се у анализу самог буџета г. Крекић каже, да 84 милиона персоналних издатака и 92 милиона службе дугова претстављају један огроман баласт, који онемогућава Београдску општину да се оспособи за своје функције на социјалном пољу. Једна од основних грешака у развоју Београда јесте онемогућавање развоја индустрије у њему. Због тога се не треба чудити што се у буџету јавља цифра од 92 милиона по служби дугова и што Београд бележи 700 милиона динара дуга, да се за послове нема пара, а да се под дуговима грца.

Г. Крекић је додирнуо и питање реона Београда, за који каже да се мало која варош може са њим такмичити, а да је финансиска база за његову изградњу таква да би морао да буде 10 пута сконцентрисанији па да буде нешто од његове изградње. Због те разбачаности Београда око 400 улица су

3,400,000 динара, док је у овој години та сума смањена на 2,925,000 дин. За исхрану незапослене сиротиње Општина даје 50,000 динара, а та је сума, каже г. Крекић, довољна за збрињавање тих људи свега за пет дана. Ову суму треба повећати на 1 милион динара. Г. Крекић наводи примере из којих се види тешко стање незбринуте деце и статистичким подацима утврђује, да је у погледу издатака на социјалне задатке Београдска општина на последњем месту међу већим градовима наше државе. Говорник скреће пажњу и на станбено питање, за које каже да је горуже за београдско становништво, јер маса становништва станује у немогућим становима. Што се тиче кредита за зеленило, он је у овом буџету повећан. Потребно је, међутим више дати на калдрму, на канализацију, и друге радове, који су по реду пречи од зеленила.

Са дискусије о буџету: за време говора већника г. Богдана Крекића

без калдрме. Г. Крекић предлаже да се донесе одлука и да се предузму кораки код надлежних да се донесе закон који ће омогућити да се подижу куће које ће бити власништво толико људи колико у њима има станова. Као друго сретство за изграђивање неизграђених плацева у центру, г. Крекић предлаже да се онемогући скакање ренте грађевинским парцелама у центру, на тај начин што би се према цени наплаћивала пореза на те плацеве.

Београдска је општина и сувише оптерећена пословима као експонент државе, а о трошку београдских грађана. Г. Крекић није зато да се од државе прима ма каква помоћ за изградњу престонице, већ треба тражити да држава плаћа кирије за своје установе, као и да плати општини оно што од ње узме: електрику, воду и друго.

Замера што су чињене уштеде код Дирекције за Социјално и здравствено старање и изводи рачун да Општина даје као своју помоћ сиротим радницима

За општинска привредна предузећа г. Крекић кажу да су она бирократизована, да дају врло слабе приходе и да их треба издвојити у засебну групу, са самосталним засебним буџетирањем, да би могли давати вишкове прихода за изградњу Београда.

Пошто су људи изложени великим издатцима приликом смртних случајева, општина треба да узме на себе старање да сарањује своје грађане, али при том не сме се десити да она зарађује као сада приватни. Треба омогућити и подизање крематоријума, пошто за то постоје сретства и Општина не би издала ниједну пару.

Приликом лицитација за општинске послове, треба исте разделити по врстама разних радова и издати их директно заинтересованима, а не преко великих предузимача. При том треба фиксирати минималну радничку надницу, испод које предузимач не сме плаћати, чиме се општини обезбеђује солидан посао, а радник обезбеђује као потрошач. У колико потро-

шачи више купе и потроше, у толико ће и трошарина бити већа, а не треба заборавити да је трошарина кичма општинског буџета. Тим поводом г. Крекић критикује порески систем Београдске општине и констатује да је она, према статистичким подацима, на последњем месту у социјалним, просветним и културним функцијама, али је на првом месту у погледу најнеправичнијег пореског система трошарине,

Пошто је оправдано расположење већника, да Општина треба најпре да плати своје дугове, потребно је покушати да држава плати свој дуг општини из кредита за јавне радове, и кад се општина отресе својих дугова, моћи ће са новцем који издаје на камате приступити изградњи Београда.

На крају г. Крекић изражава жељу да што пре из слободних избора произађе нова управа, која ће приступити решењу тешке финансиске ситуације у Београдској општини.

Г. Стеван Милутиновић

Г. Милутиновић је изложио напоре буџетске комисије да се буџетска равнотежа одржи. Ти напори били су отежани наслеђем буџетског дефицита од прошле управе у износу 42,024,631,60 дин. само за годину и преко 131 милион динара за раније године. Иако се чине напори да се изврши компресија расхода, ипак се извесни расходи неће моћи отклонити све дотле док се не изврши редукција запосленог чиновништва. Оптерећење у буџету претстављају такође и функциони додатци, који износе преко 2 милиона динара. Уравнотежењу буџета допринеће и већи приходи који се очекују после реорганизације трошаринске службе, као и од проширења саобраћаја на Земун и остала предграђа престонице. Чим се добију потребна овлашћења, треба укинути или смањити за 50% све споредне принадежности, извршити систематизацију места и укинути извесна одељења, у колико се показују сувишна.

Недовољне суме предвиђене су у буџету за социјалну помоћ, али пошто за ову годину није могло бити друкчије извршиће се ревизија код свију оних лица која примају помоћ, привремену, сталну или у виду пензије. Ипак се са задовољством може констатовати да су, благодаревно одбору коме на челу стоји познати књижевник г. Душан Николајевић, унете знагне дотације Културног одељења.

Г. Милутиновић је опширно образлагао потребу оснивања Регулационог фонда, у смислу чл. 126 грађевинског закона. У овај фонд треба унети све дотације за експропријацију, суму предвиђену за расељавање Јатаган Мале, као и све приходе који протичу из грађевинског правилника.

Г. инж. Милан Нешић

Реалност буџета у једној оваквој институцији као што је општина, рекао је г. Нешић, врло је релативна. Она у општини зависи у првом месту од социјалних обзира који се морају имати, од рационалне организације рада, а великим делом и од вредности, спреме и поштења чиновништва. Мада су приходи у

последњим годинама опадали, ипак не треба губити наду да ће се предвиђени приходи остварити, јер је то опадање прихода схваћено као последица начина рада у минулим годинама.

Што се тиче односа личних и материјалних изда- така, ту се не може наћи неки критеријум за процену овог односа. Општина као социјална установа није у могућности да своје личне издатке увек подешава према инвестиционој суми, јер ту постоји и статутно особље, које је ушло у своја права која се не могу одузети. А суме за радове и за многе корисне подухвате морале су бити брисане из буџета, да би се успоставила равнотежа у буџету, јер је летећи дуг од 173 милиона динара велики терет за општинске финансије.

Врло похвално г. Нешић се изразио о раду одељка за штампу, туризам и културну пропаганду, који издаје службене недељне новине, издаје часопис Београда, бави се проучавањем свих социјално-културних прилика и руководи акцијом туризма, због чега заслужује пуну пажњу.

О томе проф. инж. г. Нешић подвлачи:

— Ја бих у томе погледу прво хтео да укажем на културну акцију нашу и да се задржим на нашем Одељку за штампу, туризам и културну пропаганду града Београда. Мени је стало да о томе кажем неколико речи због тога што сам имао част да у своје време и поттакнем оснивање овога одељка, нарочито одељка за туризам и културну пропаганду, јер сам схватио да је у пропаганди туризма велики интерес Београда као престонице. То није проста компилација онога што се у свету ради, него је то уверење, које долази отуда што ја јако ценим и природно леп положај нашега града и друге услове које чине нашу земљу врло интересантном баш у туристичком погледу. Па како је Београд и политички и културни центар наше земље, то свакако заслужује да се питању туризма поклони наша пажња у сваком погледу.

Наш лист и часопис, који излази недељно као службене новине, а једанпут месечно као часопис Београда, у коме се износе врло лепе мисли, лепе студије и научне расправе, тај наш часопис и тај наш Одељак за штампу несумњиво показују лепе резултате. Наше новине нису ни мало пасивне. Ја сам себи ставио у задатак да скренем пажњу на околност, да смо ми наше новине организовали тако, да смо све издатке за штампање записника, за штампање разних статистика и огласа, који су раније износили око пола милиона дин., покријемо приходима од наших новина. Тих ставова више немате у буџету и то је уштеда која долази отуда што су ти издаци покривени приходима односно уштедама, које дају „Општинске новине.“ Одељак за штампу, туризам и културну пропаганду заслужује у истини нашу пажњу, јер поред репрезентативне користи, даје нам једну чисту материјалну добит. Наш часопис „Београдске општинске новине“ се штампа у 4500 примерака и о њему се могу чути само похвале. Да вам још кажем, да тај наш одељак врши многобројне послове, као н. пр. издаје службене недељне новине, издаје часопис Београда, бави се проучавањем и испитивањем свих социјално-културних прилика Београда, руководи акцијом туризма

и због тога морамо признати, да је делатност и значај овога одељка таква да заслужује сву нашу пажњу.

Констатујем, ипак, да овоме одељку та пажња није довољно указана. Не кривим зато никога, али ћу у појединачној дискусији предложити шта све треба учинити па да би овај одељак могао да се снажно и у пуној мери развије.

На пољу културне акције Београда имамо и друге установе. Међу њима имам задовољство да нарочито истакнем наше младе установе Библиотеку и музеј. Има тек пет година како су основане и како служе грађанству. Како су отворене свечано 11 јануара 1931 год. нема ни толико времена. Мислим да треба указати овом приликом да иницијатива општине, коју је она предузела на културном пољу, може најбоље да нађе изражаја баш у потпори коју ја очекујем да ће указати унапређујући нашу библиотеку и музеј.

Ја сам свесан, господо, све тежине стања и немогућности да се у свему задовоље све потребе ових наших младих и корисних усанова. Али ми је стало до тога да те симпатије које имам према њима поделим са вама, уверен да ћемо тиме допринети ономе благотворном упливу који и библиотека и музеј имају у нашем престоном граду.

У свом даљем говору инж. г. Нешић са задовољством истиче велики културни значај Библиотеке и музеја, тих двеју усанова које су дошле у положај да буду потпуно брисане у буџету, јер је ове године било за њих предвиђено у буџету укупно 10.000 динара. Благодаревши увиђавности буџетске комисије, та је свога повећана на укупно 100.000 динара.

За велико је жаљење што општина на пољу свог техничког рада не може да утроши ни неколико милиона динара. Али то се мора примити као последица данашњих прилика.

Као жеље за будућност, г. Нешић је на првом месту истакао потребу изградње пристаништа. Мада постоји начелна одлука владе, да се пристаниште изгради на тој бази што ће Београдска општина, Министарство грађевина и Министарство саобраћаја са подједнаким уделитема допринети изградњи овог посла, оно није изграђено а материјал, у вредности од 20 милиона динара и даље рђа неуграђен.

Последњих дана врло живо третира се и питање сајмишта и у најкраћем времену биће изнето пред Градско веће ради одређивања места за сајмиште. За подизање сајмишта има изгледа на успех јер је и Претседник Краљевске Владе г. Б. Јевтић обећао да ће са своје стране учинити што највише може, да се из суме за јавне радове додели потребна сума за извођење ове замисли. Пошто у уредби о извођењу јавних радова нема радова за унапређење земаљске привреде, потребно је донети одлуку да се замоли Влада да се чл. 2 Уредбе допуни, тако да се омогуће нови радови.

Уступањем Електричне централе Швајцарском друштву „Снага и Светлост” отсечена је најјача грана на којој је раније општина заснивала своје буџетирање и приходи од ње не износе више од 7 милиона динара. За моменат се то не може изменити, али се временом може нешто урадити, благодаревши настојавањима госп.

претседника, који је настао да се прилике измене у корист општинских финансија.

Г. Нешић је на крају изложио врло стручно ситуацију водовода и његове потребе у будућности.

Данашња производња износи 30.000 кубних метара воде дневно са Макишких инсталација а 12.000 метара кубних на савским инсталацијама — укупно 50.000 метара кубних на дан. Та количина довољна је да данас подмири потребе становништва Београда, која износи око 130 литара по становнику на дан у просечној висини и каткад 180 литара у максимуму по становнику и на дан. Овај и овако израђен водовод наш на Макишу и код Шест Топола има изванредан капацитет, чији максимум још није постигнут. Овај се капацитет може да повећа и радови који су предузети на проширењу водовода и изградњи нових бунара, и инсталација нових црпи испрпће до краја овај капацитет и ми ћемо га појачати на 62.000 метара кубних на дан, тако да би та количина воде могла бити довољна, рачунајући са максимумом потрошње 180 литара на дан по становнику за 256.000 становника. То је управо број који је Београд показао крајем 1934 године. Са проширењима моћи ће се снабдевати већи број становника и тај ће се број попети на 344.000 становника. То ће се према познатом прираштају становништва постићи за седам година, и већ крајем 1942 године можемо бити уверени, да се са нашим инсталацијама водоводним не може да иде ни корака даље. Тиме ће бити постигнут максимум што наше инсталације код Макиша и код Шест Топола могу да даду. И за даљи прираштај становништва, после 1942 године, мораћемо да мислимо шта ћемо да радимо. Период од седам година није дуг и добро је да помислимо шта нас чека. Кад мине седам година поставиће се нови проблеми, али се неће моћи радити на старим местима, него ће се морати радити на новим. Мораће се градити нове каптаже, постављати нове машине и постављати нове доводне главне цеви. За њих тешко да ће се моћи наћи места у улицама, у којима сада имамо три главна довода и то један од тридесет, други од 45 а трећи од 70 сантиметара. Те цеви заузимају места и питање је да ли би се могли нови доводи постављати. Међутим, тада ће се морати градити резервоари нових каптажа, нови доводи и имати да реши питање снабдевања становништва за нових 25 година, јер инжењери обично раде ове послове за такав период времена. Да се изграде нове инсталације за онај Београд, који ће бројати око 500.000 становника, колико ће бити по нашем рачуну кроз 25 година, мораће данашњи доводи који снабдевају 250.000 становника, бити удвостручени. Данашњи наш водовод представља са својим инсталацијама вредност до 250 милиона динара и тај би капитал имао да се повећа са вредношћу нових 150 милиона динара. Поставимо себи два питања. Прво откуда да набавимо воду? То ћете препустити техничарима, који ће сарађивати овде са нама, да ли из Саве или из Дунава, да ли ће из долине Саве или Дунава. Морам да напоменем, да је са изградњом нових мостова, Земунског и Панчевачког, отклоњена велика тешкоћа са довођењем воде, јер су мостови тако удешени да могу примити неколико цеви највећег калибра за водовод. Остављајући да то питање буде

решено кад дође време, могли бисмо се питати одакле да набавимо новац. Седам година није дуг период, а 150 милиона су велике паре. Ја бих рекао да Општина данас врло тешко може да нађе и зајмове са кратким роком, а водоводи не подносе краткорочне зајмове. Наш водовод, као и сви други, има обрт који није тако велики. Ту се квантум једанпут окрене и никаквим интензификацијом не може се рационалност повећати. При томе промет није богзна како велики у смислу трговачком. Ту се не може рачунати на велике приходе и водовод може да поднесе само дугорочне инвестиције учињене из дугорочних зајмова. При томе, најбоље би било ако би Општина могла изградити водовод из својих средстава и могло би се помишљати да ли би се могао основати фонд за обнављање и проширење водовода, где би се могле почети већ уносити неке суме. Стање у водоводу како је данас не би могло остати трајно. По новом Закону о градским општинама сва предузећа имају бити стављена на привредно трговачку основу, морају бити комерцијализована. Данас то предузеће наше није на тој основи.

Да би се то онемогућило, Управу водовода треба организовати по начелу привредно трговачком и треба убацити у финансијска овлашћења одредбу, да се са доношењем буџета приступи и комерцијализацији привредних општинских предузећа.

Г. Јован Гавриловић

Г. Гавриловић констатује да је дискусија о буџету вођена у пуној озбиљности и са добрим познавањем послова и да је до сада дала леп ауторитет Градском већу. Изражују историјат израде буџета, Г. Гавриловић упозорава на то, да је за тај посао бис ангажован начелник Буџетског Одељења Министарства Финансија, према томе тешко је рећи да буџет технички није добро израђен.

На замјерке које су чињене прошлој управи, што је послове радња у режији, г. Гавриловић одговара да је то рађено из жеље, да се послови не дају у руке крупних капиталиста, већ да се ситне занатлије запосле директно и на тај начин пружи им се могућност зараде и упослења. Не верује да ће се буџет моћи остварити у предвиђеном износу и мисли да реалан буџет не би смео да буде већи од 290 милиона динара.

Чиновничко питање јесте једно од најосетљивијих и зато се његовом решењу мора приступити са великом озбиљношћу. Оно се може решити на тај начин, што ће се они који нису Београђани, а материјално су обезбеђени, упутити у своја места да се тамо запосле, а сиротињу оставити овде, где једино може добити запослења.

Треба настојати код Г. Министра Финансија да држава одужи свој дуг општини, чиме ће се знатно олакшати тешкоће у којима се општина налази.

Даље г. Гавриловић брани рад прошле буџетске комисије, правда укидање субвенције разним друштвима, која су често пута резултат свађа и деобе појединих друштава. Што се тиче кујни у којима се дели храна незапосленим радницима, треба обратити пажњу да се оне не злоупотребљавају, већ да они

који су нашли запослење уступају место онима који су стварно незапослени. Како је у току дискусије критикован и рад на подизању травњака и зеленила, г. Гавриловић указује на то, да је новац утрошен за те сврхе отишао директно у руке радника, а да је то и интерес хигијенског подизања престонице. Прошла општинска управа није правила зајмове и радила је из средстава која је имала и зато је разумљиво, каже г. Гавриловић, да је оставила и неисплаћене рачуне у форми летећих дугова. Г. Гавриловић на крају моли, да се не чине никакве алузије на рад прошле управе, као што ни под прошлом управом нису падале замјерке на рад управа које су јој претходиле.

Г. Доброслав Богдановић

И г. Богдановић, као и његови претходници, истакао је потребу пречишћавања односа између Општине и Државе, чиме ће се допринети санирању општинских финансија, што представља централно питање за општину. Друго средство за санирање општинских финансија, јесте конверзија зајмова. Треће средство јесте постављање сталних шефова одељења и отсека, јер има неколико Дирекција које немају директора. Такво стање не може да допринесе ауторитативном вршењу службе и желети је да администрација добије сталне шефове и врховне старешине појединих установа. Чиновничко питање није само социјално питање и има пуно основа социјалне правде по којој би многобројни општински чиновници могли да се одстрани из службе, а да се они који остану у истини награде и њихов положај регулише. Такав је случај на пр. са пензионерима и са материјално обезбеђеним службеницима, који се могу одстранити из службе а да се не огреши о социјалну правду.

Г. Богдановић истиче значај приватне социјално хуманитарне акције и истиче нарочито рад Друштва за сузбијање просјачења, које је добило субвенцију од свега неколико хиљада динара. Друштво је прикупило у току године 600.000.— динара и треба му одати пуну захвалност, а при том скренути пуну пажњу на социјалну мисију и на плодноосну сарадњу општине и приватне иницијативе.

Г. Богдановић апелује да се заштити деце посвети велика пажња, да се омогући довршење зграде дечијег прихватилишта, за чије довршење није предвиђена сума у буџету. Уопште треба посветити више пажње свима хумано-социјално културним установама. Говорник жали што је у буџету предвиђено свега 18.000.— динара за соколска друштва и моли да се о тој ствари мало размисли.

На крају свога говора моли да се настави са програмом рада прошле општинске управе: изградња београдске периферије. Њени су захтеви врло скромни. Како су времена врло тешка, делатност Београдске општине мора да буде сва у знаку пуне социјално здравствене акције и то има да буде њен најглавнији циљ.

Г. Крста Гиноввић

Додирјујући персонално питање Г. Гиноввић моли да се створи могућност, да се учини уштеда на оним чиновницима који имају било пензије, било каквих других средстава за живот.

Електрична Централа спада у највећа општинска предузећа и она исказује у буџету добитак од 1.500.000.— динара. Г. Гиновић указује на то, да су много пута извесне израде у радионицама електричне централе много скупље него што би коштале у приватним радионицама. Зато предлаже да у изради разних предмета потребних општини учествују и приватна предузећа и општинским радионицама уступати само оне послове који се у њој могу добити јефтиније него код приватних.

Општина има главни део својих прихода од трошарине, која се мора подвргнути ревизији. Нарочито се морају смањити ставови на животне намирнице, а висина прихода неће се променити ако се у самој трошаринској управи заведе боље газдовање. Прирез који општина наплаћује од грађана заведен је у своје време под условом да се трошарина смањи. Међутим, данас општина наплаћује и прирез и трошарину.

Морају се подвргнути ревизији све таксе које се наплаћују од грађана, јер је таксена тарифа донета 1924 године и те таксе данас не могу опстати. Огледало данашњег привредног стања у Београду види се најбоље по његовом центру, у коме су радње великих фирми уступиле место продавцима погачица, бозацијама и т. д. На крају Г. Гиновић тражи да се у будуће сви послови општински дају јавним надметањем и да се омогући и ситним занатлијама да у овим пословима могу учествовати.

Г. Милан Мишковић

Као један од најкрупнијих проблема Општине Београдске г. Мишковић је истакао питање Општинског реона. Непрестаним проширавањем београдског реона, Београдска општина је имала стално пред собом да решава проблем београдске периферије, што је изискивало много труда и материјалних средстава. Велики прилив становништва у Београд после ослобођења изазвао је оскудицу у становима и због високе цене у центру, почела су се подизати насеља на периферији Београда и на рачун центра уређивана је периферија. Београд је правио дугове да би уређивао њиве и пољане и због тих дугова резервисане су у садашњем буџету огромне суме на име анuitета.

Због тога није било довољно средстава, да се подигне довољно основних школа, тако да је у Београду у већини школа полудневна настава. Исто тако нису могле да се створе онакве хигијенске прилике какве би требале да буду, да се организује довољан број социјалних и културних установа. Потребно је вратити Београд на његове старе границе.

Други крупан проблем Београдске општине јесте проблем трошарине, јер је садашњи систем растерао велики део трговине, нарочито оне велике, у друге градове. Велика трговина треба да има свој центар у Београду, који треба да буде дистрибутивни центар. Данашњи важећи систем т. зв. повраћања трошарине то потпуно онемогућује. Многи умешни београдски гросисти врше свој дистрибутивни посао на тај начин што робу не доводе у Београд, него је смештају у разне магацине у околини Београда и

онда је шаљу у унутрашњост купцима. Други снабдевају своје муштерије директно из фабрика. Због тога Београдска општина губи много, не само на трошарини, него и на прирезима, мерини, каддрини и т. д. Само колонијалне робе општина губи као извор својих прихода на хиљаде вагона годишње. Велика трговина са робом, која није подесна за диспонирање из даљине, на издисају је.

Н. пр. у своје време Београд је био центар за трговину фотографским материјалом, а исти је случај и са стовариштима лекова великих светских фабрика. Сада те фабрике имају своје центре у Загребу и другим градовима где је знатно мања општинска трошарина.

Примера ради говорник наводи неколико маркантних ставова општинске трошарине у Београду, Загребу, Новоме Саду и Земуну:

	Београд.	Загреб	Нови Сад	Земун
Пиринач нељуштени 100 кгр.	50	2	1	20
Кафа сива 100 кгр.	50	5	1	20
" " 100 "	200	5	1	100
" пржена 100 "	300	10	1	250
" млевена 100 "	500	10	1	250
Уља за јело 100 "	100	5	2	50
" техничка 100 "	10	6	1	5 до 10
Квасац 100 "	100	10	2	30
Месне конзерве 100 кгр.	200	40	2	80
Памучне тканине 100 кгр.	100	20	2	50
Тканине од кудеље 100 кгр.	100	20	2	20
Вунене тканине 100 кгр.	100	60	2	100
Ципеле кожне	од 400 до 1500	од 30 до 300	—	од 100 до 800
Фотограф. плоче 100 кгр.	500	50	—	100
Стакло 100 кгр.	од 10 до 500	2 до 40	—	од 10 до 100
Лекови	500	50	20	—
Лиж 100 кгр.	50	4 до 8	—	2
Велосипеди 100 кгр.	200	40	—	100

Из горњег прегледа види се, да је вагон ољуштеног пиринча у Београду скупљи због трошарине за 3.000.— динара него у Земуну, за 4.800.— него у Загребу. Сива кафа скупља је по вагону за 10.000.— динара од Земуна, за 19.500.— динара од Загреба. Лекови су нарочито много оптерећени општинском трошарином, јер има случајева да један лек стаје динара 30.— а да је оптерећен трошарином 5—6 динара, или 20% од његове вредности. Због тога Београд као трговински дистрибутивни центар има у најкраћем времену сасвим да пропадне.

Општинска трошарина јесте један од најнеправичнијих и најзастарелијих пореских терета за грађане; нарочито високи ставови погађају сиромашне грађане. Тако је трошарина на воће износила неколико пута више од саме вредности. Организација трошаринске службе је несавршена, персонал није довољно обучен, није на потребној моралној висини и недовољно васпитан у опхођењу према грађанству. Отуда на дневном реду злоупотребе, шверцови, разне афере. Још у почетку наступајуће буџетске године треба извршити ревизију трошаринских ставова, а многе ставове укинути и т. д.

Један од болних проблема Београда јесте проблем општинског санитета и хигијенске службе у Бе-

ограду. Треба обићи неке санитетске општинске установе и видети у каквом се стању налазе, да би се добила права слика тога стања. Као установе, које се налазе у врло рђавом стању, говорник наводи централну амбуланту, станицу за спасавање, општинску амбуланту за венеричне болести, отсек за јавну хигијену и општинску бактериолошку лабораторију. Као установе које могу служити Општини на част цитира: Завод за дезинфекцију, Централни Уред за заштиту матера и деце, Гинеколошку амбуланту, Антигуберкулозни Диспансер и Болницу у Дому стараца и старица. Уопште узевши, поједине санитарне установе су разбациане, нису органски повезане, услед чега је отежан сваки надзор и правилан рад. Господин Претседник је предузео потребне кораке са пуно разумевања и енергије да се ово стање у санитету што пре разчисти. Томе ће допринети и куповина нове зграде у Крунској улици за потребе општинског санитета, где ће се сместити општинска централна амбуланта и стовариште санитетског и апотекарског материјала.

Што се тиче чиновничког питања Г. Мишковић мисли, да треба сасвим одвојити службу у општинској администрацији од социјалног збрињавања и у служби задржати све исправне и служби одане службенике.

Г. Милан Стојановић

Београд је, казао је г. Стојановић, и пре рата био заостао у својој комуналној и уопште социјалној делатности. Непријатељ га је разорио, тако да се првих дана после рата није знало одакле да се почне. Није се имало смисла за једним систематским улажењем у проблеме и за систематским радом, него се радило на парче.

Данас се Београдска општина налази пред новим проблемима: проширење водовода, канализације, модерне калдрме, антропо, социјалних институција, радничких станова, болница и др., што ће све коштати приближно једну милијарду динара. А за то треба створити могућност, било у стабилизирању комуналних прихода, било у редуцирању расхода.

Модерном калдрмом калдрмисано је до сада око 1,500.000 кв. м. и за то је утрошено 320 милиона динара, а остало је још преко 2 милиона некалдрмисаних кв. м. за које треба утрошити најмање 200 милиона динара, с обзиром на пале цене. Зато треба се озбиљно постарати за једно консеквентно остварење послова које општина намерава извести.

Вредност непокретности Београдске општине процењена је за 1933 годину око 900.000.000 динара, а та непокретна имања дала су за 4 године свега 22 милиона динара прихода, или 4 про мил. А с друге стране летећи дуг износи око 800 милиона динара. Кад се узме да Београд има око 115 хиљада привредника, кад се ту узму сви они који привређују, онда имамо с главе на главу дуг од 7.000 динара. А ако се узме да је и од тога броја свега 10.000 оних који имају каква озбиљнија приход, онда се види да је економско стање београдских грађана више него страшно.

Изаз из тешке ситуације био би, да се краткорочни дугови конвертују у дугорочне, а на другој

страни проучити персонално питање и настојати да се бар 20% уштеди на персоналним издатцима.

Београдска општина у организационом погледу била је слабо повезана на свима линијама. То се нарочито види по радионицама. Тако је Електрична централа модерно уређена, али у погледу коштања производње врло је скупа. Поред тога свака је радионица вршила снабдевање по својој вољи и набавке су вршене без штедње.

Г. Стојановић критикује радове у режији како су раније извођени и наводи примере из којих се види да се у будуће не сме тако радити. Тако су том приликом одборничке награде износиле од 15 до 35% вредности целокупног посла.

Треба повести једну реалну и здраву политику и у колико у општини треба запослити људе који немају посла, учинити то на јавним пословима, а не по канцеларијама.

Г. Ђура Жигић

Г. Жигић је тражио да Земунци буду у свима питањима третирано као апсолутно равноправни грађани проширеног Београда и да трошаринска баријера између Београда и Земуна буде уклоњена. То је животно питање земунских привредника и г. Жигић изјављује да Земунци усвајају у целости трошаринску тарифу Београда, која се има, унифицирана, са 1 априлом протегнути и на Земун.

Г. др. Ксенофон Шаховић

Констатујући стално опадање прихода, г. др. Шаховић налази да буџет не би смео бити већи од 280 милиона динара. Пошто је предвиђена сума од 310 милиона, треба предвидети и једну одредбу, да се расходи могу вршити у границама остварених прихода. Зато што се у ранијим годинама није водило о томе рачуна, настали су летећи дугови. Ове треба регулисати, јер би се тиме помогло повериоцима који нису дужни да бескрајно чекају, а помаже се и кредиту Београдске општине, који ће се повратити и омогућиће се јевтине набавке за рачун општине.

Треба регулисати и краткорочне дугове и претворити их у дугорочне, а за ове не треба кривити никог, јер је новац употребљен за изградњу Београда.

У погледу персоналног питања морају се имати обзир према чиновницима и од њих треба тражити исправну службу, оданост институцији којој служе и поштен рад. Томе питању треба приступити са оном озбиљношћу које оно и заслужује.

Г. др. Шаховић је одао хвалу разумевању које г. претседник показује за решавање питања санитетских уснова, међу којима има таквих које су на завидној висини, али има и таквих за које је крајње време да се подигну на потребну висину.

Гласаће за буџет, уверен да ће се он трошити у оним границама у којима буде остварен.

Г. инж. Милић Сокић

Као члан Буџетске комисије г. инж. Сокић је истакао два начела којима су се руководили чланови при изради буџета: код прихода: не повећавати постојеће дажбине ниједном паром, а код расхода: компримирати их до крајњих граница могућности и та је компресија изведе-

WWW.UNILIB.RS

на до дозвољене границе. По упутствима из Министарства Финансија морали су се брисати и сви ванредни материјални расходи тако да ће се у овој години моћи радити само оно што је затечено у изградњи. Тако ће сви приходи општине ићи на одржавање општине као установе.

Г Сокић је затим изнео да држава дугује Београдској општини на име неплаћене електричне струје за осветљење 19,5 милиона динара, за воду дугује 8 милиона и 220 хиљада, на име тротоарске таксе 1,953,000 и на име закупнине 364 хиљаде. Укупно држава дугује за оно што сваки грађанин мора да плати 30,038,000 динара. Пореска управа у Београду наплатила је у 1928 години 5 милиона динара за рачун Београдске општине, и није ни до данас тај новац предала. Износићи ове цифре г. Сокић истиче да Београдска општина не тражи од државе никакву субвенцију, али она мора да тражи да јој се плати оно што јој се дугује. Када се општина појавила са својим потраживањем од 360 милиона динара, њој је стављена на терет сума од 76,352,482 динара за дотације општини после ослобођења за апровизацију становништва из целе земље, које се враћало својим кућама. Нема никаквог ослоња да се та сума ставља на терет Београдске општине и требало би извести на чисто колико држава дугује општини и да општина дође до свога новца.

У електрификацији Београда г. Сокић гледа питање његовог опстанка и истиче право општине да у својој руци држи производњу електричне енергије и снабдевање Београда водом. Наводи изјаве наших великих индустријалаца, г. г. Владе Илића, Вапе и Бајлонија, да београдска индустрија не може подносити цене нове електричне централе. Говори о неправилностима, које су се десиле приликом давања централе Удружењу швајцарских банака. Тако је, према решењу одбора од 19 јуна 1929 године, био овлашћен Суд да може закључити уговор с том фирмом. Међутим, уговор је закључило једно лице, инжењер г. Милош Савчић. Исто тако г. Сокић тврди, зато што је био тада у одбору и у комисији петнаесторице одборника који су испитивали понуде, да је понуђена цена била 1,18 динара, међутим уговор, који је тек после три месеца обнародован, садржавао је цену 1,27 дин. Када се узме да је уговор закључен за 25 година и за најмању потрошњу од 30 милиона киловата часова, види се да је финансиски ефекат те разлике од 9 пара по кв. ч. укупно 135 милиона динара.

На основу свега тога г. Сокић закључује, да је однос са новом централом немогућ, да га Београдска општина не може сносити 25 година на својим леђима и сматра да ће г. претседник узети на себе да то питање ликвидира на један леп начин. Југословенско инжењерско удружење дошло је до прорачуна да Београдску општину кошта 1 кв. ч. електричне енергије 1,92 динара, када се узму у обзир губитци у мрежи, амортизација земљишта, које је друштву дато бесплатно, ослобођење свих такса, државних и општинских и др. Под таквим околностима немогуће је да Београдска општина помаже своје занатлије и индустријалце, а једини је спас Београда унапређење занатства и индустрије.

Г. Сокић пледира за оснивање регулационог фонда и за израду генералног нивелационог плана.

Одговор претседника Градског већа г. Владе Илића на примедбе говорника

На крају ове дуге и врло интересантне дискусије у начелу узео је реч претседник гр. Београда г. Влада Илић и у једном исцрпном и документованом говору дао потребна обавештења и одговоре на поједине примедбе.

Док се у првом говору г. Претседника истицао социјални моменат и истакла социјална улога општине као установе, у другом говору г. Илића истакао је, културни моменат, правилно схватање културне мисије коју Београд има као престоница наше државе и једну врло важну основну мисао о будућем раду садашње управе: уређење односа између државе и општине.

Претседник г. Влада Илић рекао је:

Господа градски већници, ја сам са великом пажњом, а у исто време и са великим задовољством, са слушао све говоре које су Господа градски већници у начелној дебати о Предлогу буџета овде одржали.

Испитао сам и проучио све примедбе које су они у најбољој намери ставили, с места на место и начелно, на предлог буџета.

На основу података, који су ми поднесени, ја ћу у главним линијама и сумарно одговорити на учињене примедбе, молећи Вас да верујете, да је и мени много до тога стало, да се добром и чврстом сарадњом кроз Предлог буџета, а у границама материјалних могућности, спроведу све оне добронамерне сугестије и сва она племенита настојања, која иду затим да се престоница наше Велике Краљевине осигура трајан и сталан напредак на свима пољима њене делатности.

Примећено је, да Вам нису са Предлогом буџета поднесени и завршни рачуни за 1932 и 1933 годину. Ја жалим што су томе на путу стојале радње формалнога карактера, и што Вам у недостатку времена ти завршни рачуни нису поднети. Ви би сте свакако на основу постигнутих резултата у означеним годинама могли констатовати да је овај Предлог буџета рађен управо на основу података који су садржани у тим завршним рачунима. Стварно, ови завршни рачуни су готови и они ће за најкраће време бити изнесени пред Градско веће на усвајање. Завршни рачун за 1932 годину налази се на прегледу у Месној контроли, а завршни, пак, рачун за 1933 годину биће ускоро поднесен Месној контроли на преглед. Према томе, ја Вас молим да ово примите на знање и да верујете, да је Буџетска комисија приликом проучавања Предлога буџета имала у виду податке који су у завршним рачунима за 1932 и 1933 годину налазе и да је при оцењивању предложених прихода водила рачуна о остварењу ових прихода, како у 1932, тако и у 1933 години.

С тим у вези, ја сам у исто време одговорио и на примедбу, да је овај Предлог нереалан. Буџетска комисија, као што сам већ на почетку начелне дебате изјавио, брижљиво је и свестрано испитала све изворе прихода, а исто тако и све предложене расходе, па је на основу статистичких података у-

тврђивала поједине цифре, очекујући да ће оне према таквој оцени бити реалне. Ја лично сматрам да би с обзиром на постојећу кризу требало поћи путем растерећења и да би извршујући та растерећења требало што пре грађанству олакшати. Само, Господе Већници, као што сам Вам изјавио, питање растерећења само за себе претставља читав један програм, и извођење овога програма скопчано је са располагањем времена, које ми за такав подухват нисмо имали. Али, то не значи да се тај програм неће спровести, а још мање да ми нећемо свим силама настати да буџет Општине Београдске прилагодимо привредно финансијској моћи нашега грађанства.

Речено је да трошарину, односно њене ставове треба мењати и смањити. Ја у потпуности усвајам ову примедбу и могу вам изјавити да се на преиначењу постојеће трошаринске тарифе већ ради. Примерном и строгом контролом на убирању прихода од општинске трошарине, ми ћемо моћи од трошарине да очекујемо знатно већи приход, и тај повећани приход ми ћемо употребити за смањење трошаринских ставова, који данас штетно утичу на градску привреду и градску трговину. На тај начин, ми ћемо очувати потребну равнотежу буџета, а у исто време, благодарейи контроли коју смо завели и коју ћемо даље усавршавати, пружити потребне олакшице привредницима, занатлијама и трговцима града Београда.

У вези са трошарином, као што сам Вам већ изјавио, ми намеравамо да реформишемо мерину и пијачарину. И ту ћемо, путем контроле, настати да се приходи од мерине и пијачарине правилано и уредно наплаћују, тако да у границама постигнутих вишкова олакшамо грађанима и допринесемо да промет економских добара буде у Београду што интензивнији и живљи.

Што се тиче исплате летећег дуга, ја сам се у своје експозеу и тога питања дотакао и изјавио, да ћемо са своје стране исплати летећег дуга посветити нарочиту пажњу. Само, и то питање тражи више времена, јер његово решење није ни лако, ни једноставно. Његово решење зависиће од многих чињилаца, а нарочито од благонаклоности Краљевске Владе, на коју смо већ учинили потребан апел, да Држава и њене установе Општини исплате оно што јој дугују. Ја се надам да ће овај наш апел наићи на добар одзив, те очекујем да ће нам Краљевска Влада у санирању наших финансија највише помоћи, и то на тај начин што ће она, са своје стране, наћи пута и начина да се огромна општинска потраживања, како на име закупнине, тако и на име таксе за осветљење, воду и остало, што пре остваре.

У овоме погледу, могу вам изјавити, да сам предузео читав низ мера и корака, како би се општински буџет што више растеретио. Ми смо се обратили Господину Министру финансија и умолили га да нам пружи као наша финансијска надзорна власт потребне подршке. Обавестили смо га о свима потраживањима Општине београдске и молили да нас помогне да та потраживања чим пре наплатимо. Поред тога, молили смо га да неке постојеће терете, као, на пример, возаринску таксу и трошарину на електрично осветљење, укине или сведе на правничку

меру. Молили смо и Господина Министра правде да кирије за овдашње судове не падају више на терет општинског буџета, већ на терет државнога буџета, сматрајући да је правосудје опште народна институција и да служи, кад је реч о судовима у Београду, не само Београђанима, већ и оцима из даље и ближе околине Београда.

Истакнуто место у до сада предузетим корацима код Господина Министра финансија заузима измена Закона о експропријацији непокретних добара за потребу грађења железница од 1880 године. По томе закону „кад је законодавна власт решила да се гради железница, онда се за државно, окружно, среско, општинско и манастирско земљиште, било чисто или под шумом, које се за потребу железница заузима, неће давати никаква накнада.“ Овај Закон важи само за територију Србије. У свима осталим крајевима Југославије ова се накнада даје, тако да је престоница Југославије стављена у много тежи положај од сеоских општина ван граница бивше Краљевине Србије. Ову неправду би требало отклонити и Београд изједначити у погледу накнаде за заузета земљишта са тим сеоским општинама. Одредбе чл. 4. поменутога Закона још се и данас примењују при одузимању земљишта од Општине београдске исто онако како су се примењивале пре педесет година, када је Београд први пут добио железницу. Што је Закон о експропријацији непокретних добара за потребу грађења железнице пре педесет и пет година потпуно изједначавао престоничку општину са сваком другом сеоском општином, било је разумљиво и оправдано, јер је тада и за престоницу, као и за свако друго село, железница ишла далеко од грађевинског реона, по терену који је у ствари онда претстављао утрину. Данас, међутим, ситуација није иста. Данас се од Општине београдске бесплатно заузимају за разна проширења железничке мреже у грађевинском реону, скупочена општинска градилишта, што Општини чини огромне материјалне штете. На тај начин држава не само да не помаже своју престоницу, него јој изузетно чини штете, које не чини осталим великим градовима, као Загребу и Љубљани. Ја овим не желим да у овоме погледу чиним некакав приговор, зато што се Загребу и Љубљани даје накнада, а Београду не даје. Ја сам далеко од такве помисли; напротив, ја желим само да укажем на постојећу неправду и постојеће неподједнако третирање. Иначе, моја је жеља да Београд заједно са Загребом и Љубљаном, удружено и братски, допринесу процвату наше Домовине, наше лепе Краљевине.

Данас, када на престоничкој општини, поред њених социјалних обавеза леже и велики задаци око проширења, регулисања и улепшавања престонице, данас има само у времену од 1920 године па до сада одузетог или експропријацијом резервисаног њеног земљишта за потребе железница преко 800.000 квадратних метара, што претставља вредност од преко 100.000.000 динара, пошто ово земљиште Општине београдске лежи у грађевинском реону.

Али, не само да се општинско земљиште по поменутоме Закону бесплатно експроприше за стварне потребе државних железница, него се оно бесплатно експропријацијом резервише и за евентуал-

не доцније железничке потребе, па неупотребљено земљиште, не само да остаје државна својина него га Држава користи издавањем у закуп за разна стоваришта.

Лишена својих највећих непокретних добара у грађевинском реону, Општина београдска скоро није више у стању да испуњава оне задатке, који јој се намећу као престоничкој општини, културном центру и социјалној установи. Мора се, дакле, престати са даљим бесплатним експроприсањем општинског земљишта у грађевинском реону, а оно експроприсано земљиште, које није за железницу употребљено, требало би Општини вратити, односно за већ употребљено платити јој и одговарајућу накнаду.

Овако схватајући ово питање, ми смо се нашли побуђени и у смислу ових излагања предложили Господину Министру финансија, да путем финансиског закона за 1935/36 годину измени постојећи Закон о експропријацији непокретних добара за потребу грађевина железница.

Ја се надам да ће овај наш предлог о измени овога Закона наићи на правилну оцену и очекујем, да ће га меродавни као основни и оправдани усвојити.

Један од господe градских већника приметио је да је принос од општинских добара и сувише мали у поређењу са приносом који од својих добара примају општине града Загреба и Љубљане. Наводећи, да ове две општине примају по томе основу знатно више од имања знатно мање вредности него Општина београдска чија је вредност имања далеко већа и значајнија. Поводом овога, сматрам за потребно да изјавим да укупна вредност општинске непокретности по процени из 1932 године износи 3,049.589.466. Од ове непокретне имовине у обзир за ренту долазе плацеви, зграде, земљишта, дућани, и киосци чија је укупна вредност 2.238.480.638.— динара. Међутим, из ове суме од преко две милијарде динара треба да се издвоји вредност зграда које су намењене основним школама, радничким обдаништима, дечјим склоништима, затим треба издвојити вредност зграда и земљишта које Општина употребљује у сврху својих властитих потреба, као што је случај са зградом Техничке дирекције, зградама Дирекције трамваја и осветљења, Дома старца и старица, Возног парка, циглане, земљишта за гробља, Дезинфекционог завода, кланице, кафилерије итд. Исто тако треба имати у виду и чињеницу да је Општина уступила у бесплатно уживање за дуги низ година многа своја земљишта хуманим, националним и културним друштвима, а наполе Београдском универзитету. Најзад, треба имати у виду и чињеницу, да многа општинска земљишта уживају државне установе које јој у накнаду за то ништа не плаћају. Даље, треба имати у виду и тај факат, да се Општина при издавању својих станова под кирију руководи првенствено хумано-социјалним разлозима, и да ниском киријом притиче сиромашнијим грађанима у помоћ. Има станова које Општина крајње сиромашним грађанима издаје бесплатно. Према томе, кад се узму у обзир све ове чињенице и сви ови разлози, онда је сасвим објашњиво зашто Општина тако мало прима на име кирије од својих имања.

Примећено је, да су предлогом буџета запостављене социјалне установе и да им није обезбеђено довољно кредита. Међутим, Буџетска комисија, као што сте се и сами могли уверити, учинила је потребне корекције и то у смислу схватања којима се нова општинска управа руководи. Те корекције су дошле ради појачања социјалног активирања градске службе. Буџет материјалних расхода Дирекције за социјално старање повећан је за 1,286.900.— динара. У ову суму и ово накнадно повећање није урачунат кредит који је предвиђен у резервним кредитима за опрему и функционисање болнице, која треба ускоро да се доврши. Ако би и овај кредит додали наведеној суми, онда би укупно повећање достигло 2,000.000.— динара, а са личним издацима 3,750.000.— динара у округлој цифри. Ова чињеница у довољној мери илуструје каква схватања и погледе има данашња општинска управа на питања из области социјалног старања. Буџет Дирекције за социјално и здравствено старање за 1934/35 годину за редовне материјалне расходе износи 12,226.300.— Међутим, за те исте расходе у Предлогу буџета за 1935/36 годину предвиђено је 11,815.900.— динара. Али, ако се овој последњој цифри дода сума предвиђена у резервним кредитима, онда је Предлог буџета за 1935/36 годину Дирекцији за социјално и здравствено старање већи него што је износио по буџету за 1934/35 годину. Повећање је, дакле, учињено на овоме месту и ако се на свима другим местима морало смањивати и кресати.

Речено је, да је у Предлогу буџета мало предвиђено на име кредита за исхрану незапослених и сиромашних грађана. Ако би узели у обзир само кредит који је намењен искључиво овој сврси, онда би ова примедба била сасвим на своме месту. Али, господе, већници, исхрана није једини облик помоћи коју Општина додељује беспосленима и сиромашнима. Целокупна социјална и здравствена служба намењена је првенствено оним друштвеним слојевима који су најслабији, а то значи свакако и онима који су данас без посла. Према томе, ако се узму у обзир сви облици, под којима Општина указује разне помоћи, нема сумње да ће се констатовати да је, с обзиром на велики износ анuitета и других материјалних издатака, у Предлогу буџета доста предвиђено на име социјалне и здравствене помоћи. У осталом да не постоје огромни анuitети који страховито притискују општински буџет, Београдска општина свакако да би предвидела више кредита за све оно што долази у домен социјалног и здравственог збрињавања. Ако би поредили у томе погледу Београд са Загребом и Љубљаном, слика би овако изгледала: Београд даје за социјално старање 5,159.090, динара, а на име анuitета у округлој цифри 92,000.000, динара; Загреб даје за социјално старање 11,570.216, динара, а на име анuitета 19,581.839 динара, и Љубљана даје за социјално старање 9,254.295.— динара, али за анuitетску службу свега 17,414.138.— динара. Из овога поређења, Господе Градски већници, можете извући потребне закључке. После великога рата, као што вам је познато, Београд је био разрушен и потпуно девестиран. За подизање његово из таквих рушевина требало је уложити много нова-

ца, па према томе у недостатку редовних прихода и задужити се. Да, али је услед тога задужења дошао и огроман износ анuitета, који не допушта да се може обратити већа и боља пажња многој корисној установи Општине Београдске, а наполе социјално-здравственој служби. При свему томе, ја вас, Господо Градски већници, уверавам да ће социјално-здравствена служба бити предметом моје сталне пажње и да ћу са своје стране за ту службу учинити све што се може.

Мени ће увек бити пред очима добро оних грађана који с правом гледају у Општини највећу социјалну установу. Ја ћу све напоре улагати да се побољша њихово тешко материјално стање. И свим силама ћу се трудити да се здравствене прилике, под којима трпе највише материјално незбринуте грађани, из основа поправе. С ретким задовољством констатујем, да се на пољу санитарском већ и сад знатно кренуло напред захваљујући свесрдној агилности еминентних стручњака ново формираног санитарског савета Градске општине.

И ако овако оскудан у погледу кредита, Предлог буџета за 1935/36 годину, поред осталог, предвиђа и потребне кредите за задовољење чисто културних потреба Београда. Кредити предвиђени у ту сврху повећани су, а у једној од купљених зграда биће смештене наше културне институције, те ће тако благотворна активност ових установа добити и нужну материјалну основу.

Свесни значаја културних задатака престонице и главног Југословенског града, као и улоге коју је Београд играо у историји нашег духовног живота и, још више, свесни важности мисије будућег Београда на томе пољу, ми смо образовали Културни одбор. На успех културне активности наше Општине ми гледамо с поуздањем, јер се на челу тога Одбора налази наш врло истакнути југословенски писац и јавни радник г. Душан С. Николајевић.

Као што видите, Господо Градски већници, ми смо за ово врло кратко време учинили све што је било временски могуће, и у буџету предвидели онолико колико је с обзиром на садашње стање општинских финансија било могуће. Наши се напори неће на томе задржати и ми ћемо настојати, да се у току извршења нашег буџета изналазе нови извори и тако све више задовоље потребе које смо из наведених разлога за сада могли само делимично у обзир узети.

Примећено је, да је у Предлогу буџета предвиђено много кредита за вртарске објекте, као што су травњаци, паркови, скверови, дрвореди и томе слично. Ја сматрам да с погледом на побољшање здравствених услова градског становништва, које се побољшање може добити и путем зеленила, да ова примедба не може опстати. Не одржавати паркове, напустити травњаке, значило би занемарити један од битних здравствених услова варошког грађанства. Наша настојања морају ићи све јаче у томе правцу, да се Београду обезбеди што више зеленила, што више вегетације, јер је то насушна потреба нашег грађанства.

Што се тиче кредита који су предвиђени за техничке радове, који треба да допринесу побољшању хигијене у Београду, као што су радови на ка-

нализацији и кадрмисању улица, ја усвајам ту примедбу и немам ништа противу тога да се ти кредити повећају, под резервом да се за то повећање нађе потребно покриће.

Сугестију и предлог о оснивању Регулационог фонда прихватам као једну потребну институцију, те ћу предузети потребне мере да се образовању овога фонда што пре приступи.

Покренуто је и персонално питање и речено је, да у Општини има више особља него што га стварно служба потребује. Ја сам, ако се сећате, у своје експозеу и о томе говорио и изложио сам вам своје гледиште. Приликом састава овога Предлога буџета, услед краткоће времена није се могла да спроведе потребна ревизија. Али, приликом доношења Статута сходно § 100 Закона о градским општинама, ми ћемо ову ревизију извршити и спровести потребну систематизацију чинвоничких места, а с тиме у вези утврдити, поред звања, и припадности општинских службеника. У свакоме случају ово персонално питање доста је сложено и са тога гледишта намеће се да у његовоме решавању будемо правични и предострожни.

Ради убрзања рада по персоналном питању, у финансиским овлашћењима овога Предлога предвиђено је овлашћење, да ова Управа може донети потребне статуте, на основу којих ће се доцније извршити реорганизација општинске службе и све што је у тесној вези са реформисањем општинске службе. То је доказ да смо при саставу овога Предлога буџета водили рачуна и о томе важном питању.

Што се тиче наших привредних предузећа, у колико сам се и сам могао до сада уверити, постоје многа питања која се морају што пре решити. На овоме месту ја сматрам да је потребно да нагласим, да смо већ предузели потребне мере да се служба у нашим привредним предузећима рационализује, и то из двојаког разлога: прво, да наша предузећа одговоре у пуној мери наменама и задацима који су им поверени, и друго, да се рационализацијом службе постигне појевтињавање саобраћаја, воде и електричне енергије. Али, с друге стране, морам вас, Господо градски већници, потсетити на то, да је Општина београдска у томе погледу везана уговорима који су вам познати. Измена ових уговора полазна је тачка за појевтињавање саобраћаја и електричне енергије, као и воде. Према томе, треба почети од те тачке. У колико нам је време то допустило, ми смо нешто већ у томе правцу предузели и ми се надамо да ћемо морати да нађемо потребан излаз из постојеће ситуације. За цело, није то тако мали терет за наш буџет, кад Општина сходно уговору мора за годину дана да плати за електричну енергију Новој електричној централи 41 милион динара. Док је Општина сама произвођила електричну енергију, њен је буџет по томе основу био терећен највише са 20 милиона динара. Међутим, сада се је тај терет удвостручио, и то је за нас у овоме тренутку прави камен спотицања за појевтињавање саобраћаја и електричне енергије. Зато ћемо сви скупа настати да нађемо правично решење и за Општину и за њеног концесионара, с тим да иза тога решења може наступити могућност преиначења саобраћајне, електри-

чне и водовodne тарифе у корист нашега грађанства.

Као што видите, Господо Градски већници, својом сопственом иницијативом ми смо ставили на дневни ред сва она питања од чијега се решења може очекивати побољшање службе, растерећење буџета и растерећење грађана. Ми ћемо предузети све што је потребно да се ова питања стално проучавају и да се једно по једно од њих скида с дневнога реда, у очекивању да ће њиховим решењем доћи до пунога изражаја наш програм.

Сматрам да сам у главном овим одговорио на све примедбе, које су у току начелне дебате учињене. Али и поред тога ја вам стојим на расположењу да овај свој одговор допуним обавештењима и податцима у колико се за то буде указала потреба приликом дискусије у појединостима.

После овога одговора, ја вас молим, Господо градски већници, да примите Предлог буџета за 1935/36 годину са финансијским овлашћењем и анексима у начелу и да приступите претресу овога Предлога у појединостима. Исто вас тако молим да и на даље у вршењу својих већничких дужности унесите, за просперитет свима нама милог Београда тако нужне ваше драгоцене воље и драгоцену разумевања животних општинских питања. Ја вас топло молим, јер само од вас, мојих одличних сарадника, зависи хоћемо ли ми оправдати праведна очекивања свих београдских грађана.

Приликом претреса у појединостима, молим вас да имате у виду да нам остаје врло мало времена и да је с тога потребно да у тај наш рад унесете што више експедитивности и добре воље, како би наш буџет могао на снагу да ступи 1 априла ове године. (Буран, једнодушан аплауз и дуготрајно одобравање).

Затим је градско веће са 55 гласова према 1 примило у начелу предлог буџета за 1935/36 годину.

Дискусија у појединостима

Пошто је буџет у начелу примљен, прешло се на дискусију у појединостима. Претрес у појединостима вршен је по главама.

Код I главе „Претседништво“ први је узео реч г. Душан Николајевић, који је захвалио Буџетској комисији и Претседнику г. Илићу што је у буџету дата једна основа и потребан замах културној активности општине, а у исто време молио је да се појача позиција за пропаганду туризма.

Г. Аца Динић поновио је своја излагања о туризму и његовом значају за привреду, молећи да се унесе позиција од 100.000 дин. за пропаганду туризма.

Г. Богдан Крекић предложио је уштеде на позицији већничких и осталих дневница, као и код позиције на репрезентације и свечаности, и да се ова позиција може трошити и на културну репрезентацију. Г. Крекић тражи тешњу сарадњу са свима институцијама које општина помаже новчано. Што се тиче субвенције Народном позоришту, њу не би требало давати у новцу, већ из те суме куповати карте и раздавати их народу преко културних друштва, у која да уђу и радничка и намештеничка.

Г. Павле Кара-Радовановић молио је да г. претседник учини потребан корак да се из кредита за јавне радове од државе добије која сума за унапређење туризма Београда.

Претседник Буџетске комисије г. Јеша Протић одговорио је да је комисија била убеђена да за туризам треба нешто предвидети, али се из суме од 300 хиљада, предвиђене за свечаности, могу вирманисањем извесне суме употребити за туризам и остале потребе културне пропаганде Београда. Ово је веће са задовољством примило к знању.

Код Општег одељења г. М. Благојевић предложио је да се положаји деловође и директора Општег одељења споје у један, јер то изискује природа самог посла. Деловодство је централна администрација градског већа и материјал из појединих одбора ту се истиче. Поред тога г. Благојевић је молио да се предвиди кредит од 150 хиљада динара, да би се могао ангажовати извештан број адвоката при правном отсеку, што је неопходно с обзиром на обим послова тога отсека.

Овај предлог помогли су г. г. др. Фридрих Попс и Добра Богдановић, члакови правног одбора.

Г. Ј. Протић указао је на могућност да се ово питање реши без повећавања кредита, на тај начин што би се ти адвокати платили из суме предвиђене за хонорарно чиновништво.

Поводом суме од 600 хиљада динара која је предвиђена за осигурање радника, г. Јован Гавриловић покренуо је питање о доношењу правилника за осигурање општинског радништва, чиме би општина био смањен садањи терет за осигурање, а радништво би поред лечења, лекова и новчане помоћи у болести добијало и пензију у старости.

Претседник г. Илић захвалио је г. Гавриловићу што је покренуо ово значајно питање. Општина има преко 50 својих лекара и неразумљиво је да се особље општинско треба да лечи код уреда, коме општина дугује 10 милиона динара. Да се ово питање проучи наименована је нарочита комисија која ће о томе поднети свој извештај. Општински лекари и иначе лече ове службенике, јер код општине добијају бржу помоћ него код уреда.

Г. Илић такође истиче потребу појачања правног отсека и прима предлог г. Протића на који начин да се то постигне.

Г. Б. Крекић је у погледу појачања правног отсека изразио жељу да се то изврши у границама садањег општинског порсонала, пребацавањем из других отсека. Што се радничког осигурања тиче, г. Крекић замера што је општина утрошила 5 милиона радничког доприноса за осигурање. Општински лекари имају доста посла и неће моћи обављати и овај посао, ако се не ангажује још толико лекара колико општина данас има.

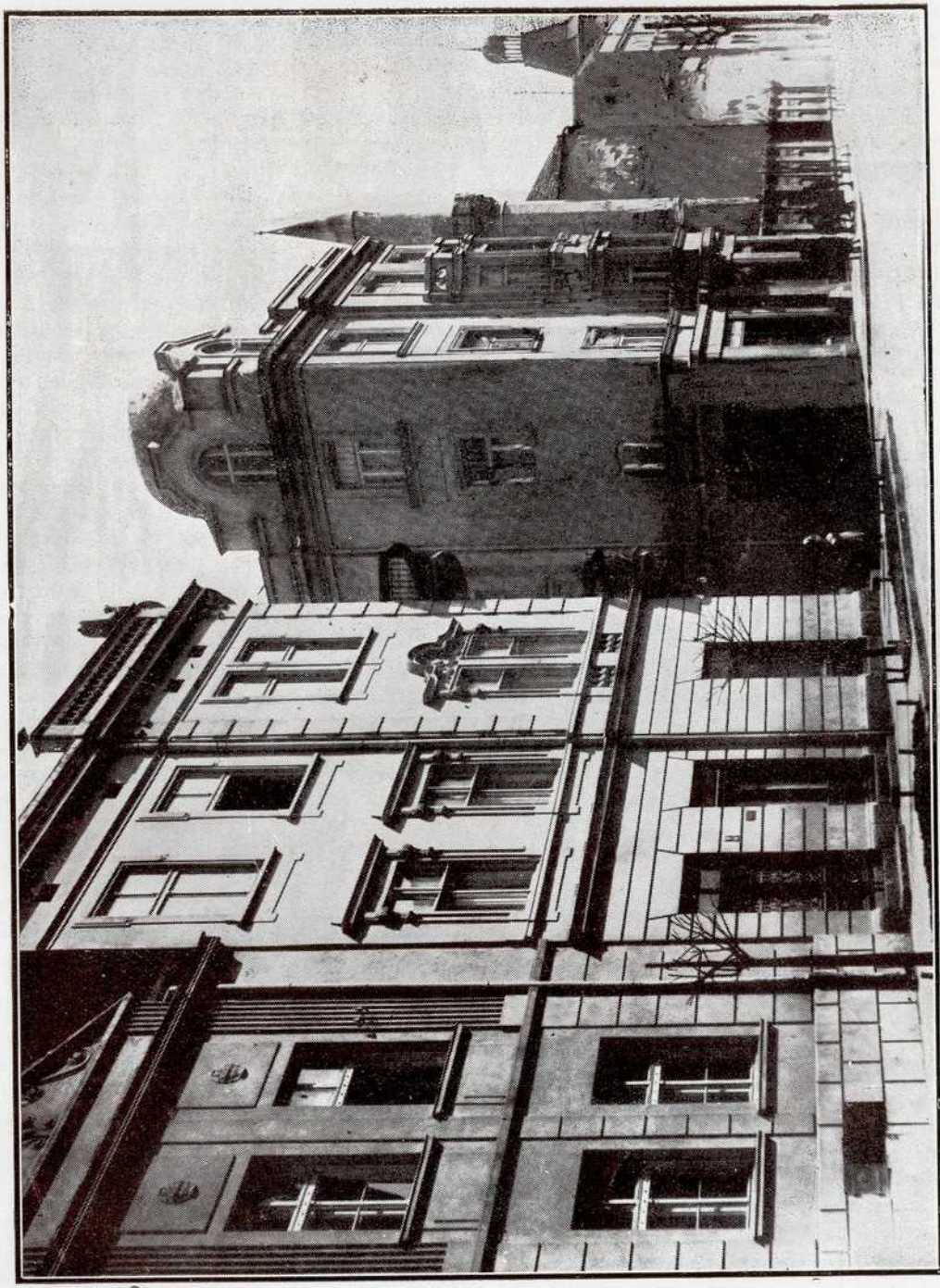
Затим се прешло на главу III; Судско одељење. Г. Крекић је упозорио на спорост рада у Суду добрих људи и молио је да се у послу заведе потребан ред.

Г. Д. Богдановић је скренуо пажњу на велики број „вршилаца дужности“, молећи да се поставе стални чиновници на свима тим местима.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
НОВИ БЕОГРАД — БЕОГРАД D'AUJOURD'HUI

Улица Господар Јевремова, данас
La Rue Gospodar Jevremova aujourd' hui

(Из фото-архива Одељка за штампу, пропаганду и туризам О. г. Београда.)

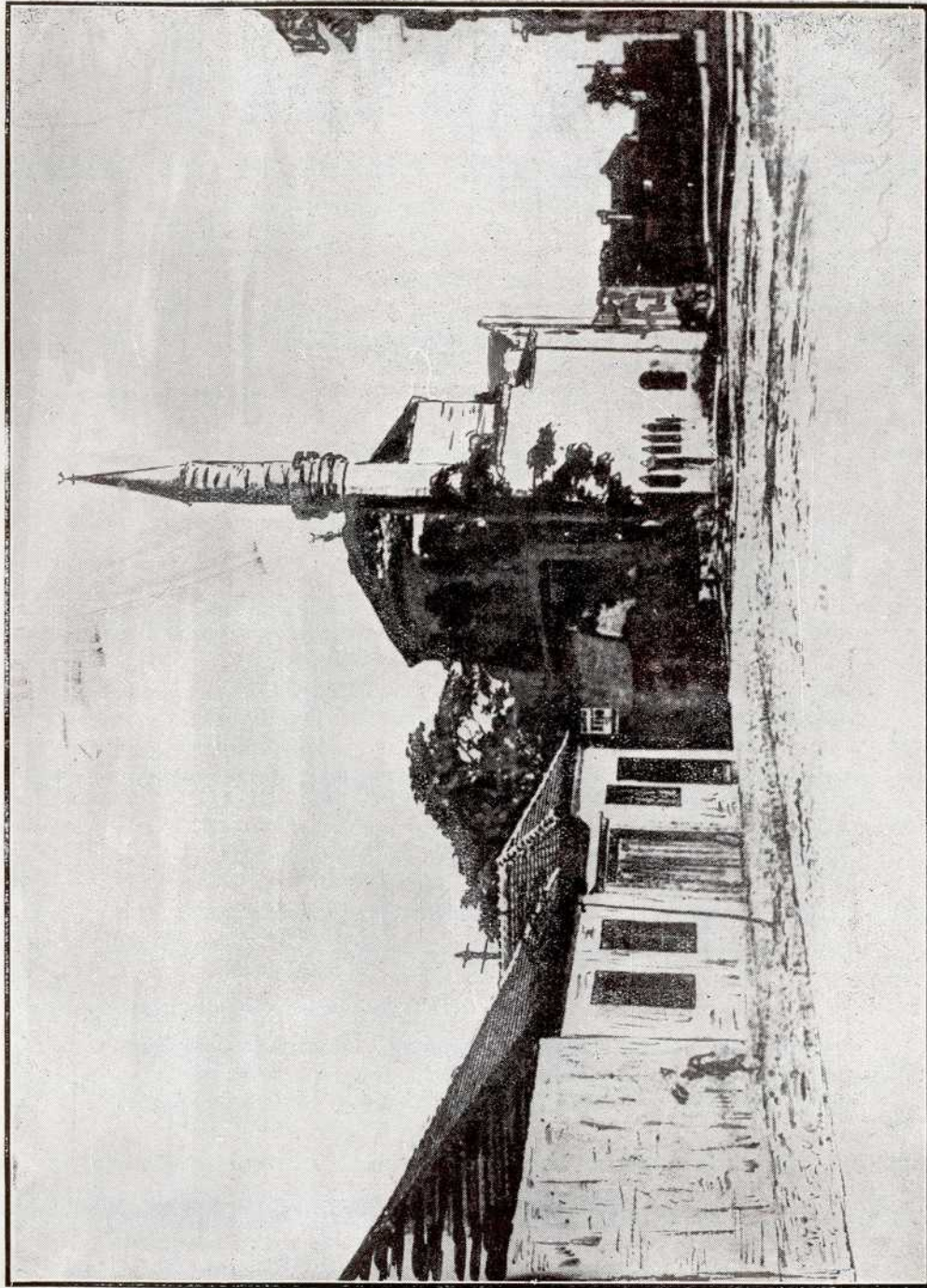
(Photo-archiv du Bureau communal de la presse de Beograd.)

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СТАРИ БЕОГРАД — ANCIEN BEOGRAD

Иста улица пре 35 година
La même rue avant 35 ans

(Из фото-архива Одељка за штампу, пропаганду и туризам, О. г Београда.)

(Photo-archivé du Bureau communal de la presse de Beograd.)